

Matica

broj

no.

10

listopad

october

2022.

MJESEČNA REVIIJA HRVATSKE MATICE ISELJENIKA MONTHLY MAGAZINE OF THE CROATIAN HERITAGE FOUNDATION

**MOLISE
- FORUM
MLADIH I
IGRAČKA
U SRCU**

MOSOR – IZMEĐU SPLITA I ZVIJEZDA

9 771330 214009

Mjesečna revija Hrvatske matice iseljenika / Monthly magazine of the Croatian Heritage Foundation

Godište / Volume LXXII
Broj / No. 10 / 2022.

Nakladnik / Publisher
Hrvatska matica iseljenika / Croatian Heritage Foundation

Za nakladnika / For Publisher
Mijo Marić

Rukovoditeljica Odjela nakladništva / Head of Publishing Department
Vesna Kukavica

Uredio / Edited by
Željko Rupić

Tajnica / Secretary
Snježana Radoš

Lektorica / Lector
Sandra Ćudina

Dizajn i priprema / Layout & Design
Krunoslav Vilček

Tisak / Print

VJESNIK d.d.
TISKARSKO IZDAVAČKE DJELATNOSTI

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA
Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matis.hr

Naslovnica: Manifestacija obnove naslijeđa moravskih Hrvata kiritof održana je 3. rujna u Jevišovki, u Češkoj. Poslije misnog slavlja krenula je šarena povorka sudionika obučeni u narodne nošnje moravskih Hrvata na čelu s limenom glazbom i kozom, simbolom cijelog kiritofa. (Foto: Željko Rupić)

Posjetite stranice web portala
Hrvatske matice iseljenika!

www.matis.hr

Web stranice
HMI čitaju se diljem
svijeta, dostupne su na tri
jezika (hrvatski, engleski,
španjolski) i bilježe stalan
porast posjećenosti.

Budite korak ispred ostalih i predstavite se hrvatskim iseljeničkim zajednicama, uglednim poslovnim Hrvatima u svijetu i njihovim partnerima.

Oglašavajte na web portalu Hrvatske matice iseljenika!

Internet marketing HMI osmislio je nekoliko načina oglašavanja:

■ **BANERI** ■ **SPONZORIRANI ČLANAK** ■ **SPONZORIRANE RUBRIKE**

Odjel za marketing i promociju HMI - Ivana Rora

tel. (+385 1) 61 15 116 ■ fax. (+385 1) 61 11 522

mob. 099 61 15 116 ■ E-mail: marketing@matis.hr

TEMA BROJA

HRVATSKE PLANINE MOSOR

Alan Čaplar
str. 34-37

Kolumne

7

Globalna Hrvatska

Vesna Kukavica

33

Jezični podsjetnik

Sanja Vulić

38

Povijesna razmišljanja

Marin Knezović

40

Hrvatsko planinsko bilinstvo

Darko Mihelj

44

Klikni – Idem doma!

Vesna Kukavica

62

(S)kretanja

Šimun Šito Ćorić

4 Predsjednik Vlade RH u SAD-u

6 Iz Državnoga ureda za Hrvate izvan RH

8 Razgovor s Ivanom Gukanom, predsjednikom Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan RH

12 Molise – Forum mladih

14 Molise – Igračka u srcu

16 25. Susret pjesnika u Rešetarima

18 Knjiga o misionaru fra Augustinu Augustinoviću

20 Zbornik 4. Hrvatskoga iseljeničkog kongresa

22 Kiritof u Jevišovki

24 Ulična fešta i Dan mladih u Beču

26 Trojezična antologija suvremenoga pjesništva stare hrvatske dijaspore

28 Međunarodni književni susret u Koljnofu

30 Umro arhitekt Vlado Milunić, autor Kuće koja pleše

32 Susret folklorša u Švicarskoj

46 Nova knjiga V. P. Gossa

48 Izložba u Dubrovniku

50 Književnica i novinarka Marijana Dokoza

52 Stoljeće hrvatskoga jezika u Brazilu

54 Lektorat u Novom Sadu

56 Izložba NSK u Rimu

57 Vinkovački orguljaški festival

58 Razgovor s prof. Antonijom-Mirnom Bähmann

59 Priča Argentine hrvatskih korijena

60 Poreč i francuski Noisiel – gradovi prijatelji

61 Izložba "Juraj Plančić – Pariški opus"

64 Crorama

66 Crosport

HRVATSKA MATICA ISELJENIKA

Trg Stjepana Radića 3, pp 241
10002 Zagreb, Hrvatska / Croatia
Telefon: +385 (0)1 6115-116
Telefax: +385 (0)1 6110-933
E-mail: matica@matiss.hr Web: www.matis.hr

GODIŠNJA PRETPLATA / ANNUAL SUBSCRIPTION

Običnom poštom / regular mail:
Hrvatska / Croatia 100 kn
ostale europske države /
other European countries 25 EUR
Zračnom poštom / airmail:
SAD / USA 65 USD
Kanada / Canada 65 CAD
Australija / Australia 70 AUD
ostale prekomorske države /
other overseas countries 70 USD

DEVIZNI RAČUN BROJ /

FOREIGN CURRENCY ACCOUNT:

IBAN: HR06 2340 0091 5102 96717
SWIFT CODE: PBZGHR2X
Privredna banka Zagreb, Radnička cesta 50

ŽIRO RAČUN ZA UPLATU U KUNAMA / DOMESTIC CURRENCY ACCOUNT (IN KUNA):

IBAN: HR80 2390 0011 1000 21305
Hrvatska poštanska banka

Naručite i vi svoju Maticu jer Matica je most hrvatskoga zajedništva

Želite li primati MATICU kao dar koji će stizati na Vašu kućnu adresu? Jedino što trebate učiniti jest poslati nam popunjenu narudžbenicu i uplatiti na naš račun odgovarajući novčani iznos koji pokriva troškove slanja. MATICA će potom svaki mjesec stizati u Vaš dom. Naručite, čitajte i preporučite MATICU Vašoj rodbini i prijateljima, kako biste aktivno sudjelovali u ostvarivanju MATIČINE misije: biti čvrsti most između Hrvatske i Hrvata diljem svijeta.

Ime i prezime / Name and surname

Adresa / Address

Grad / City

Država / State

Pošt. broj / Zip Code

Tel.

Fax.

E-mail

Datum / Date

Hrvatsko zajedništvo ostvaruje očekivane uspjehe

Premijer Andrej Plenković sudjelovao je u radu Opće skupštine UN-a u New Yorku, a tom prigodom sastao se i s hrvatskom zajednicom te sveučilištarcima s Harvarda

Premijer Plenković na susretu s predstavnicima svih hrvatskih organizacija u New Yorku

Tekst: Vesna Kukavica Foto: Vlada RH

Predsjednik Vlade RH Andrej Plenković boravio je od 19. do 23. rujna u SAD-u u povodu zasjedanja Opće skupštine UN-a u New Yorku. Glavne teme ovogodišnje Opće skupštine UN-a bile su rat u Ukrajini, energetska kriza, klimatske promjene, okončanje pandemije koronavirusa i preobrazba obrazovanja. Općoj skupštini UN-a hrvatski premijer obratio se 23. rujna, a nakon toga sastao se s glavnim tajnikom UN-a Antonom Guterresom te održao niz drugih bilateralnih sastanaka, iznoseći hr-

vatska stajališta o najaktualnijim svjetskim izazovima. Tijekom službenoga boravka u Americi delegacija premijera Plenkovića u međuvremenu je imala nekoliko važnih sastanaka i s predstavnicima hrvatske zajednice u New Yorku i Pittsburghu. Usto, Plenković je održao i zanimljivo predavanje na uglednom Sveučilištu Harvard o hrvatskim razvojnim perspektivama te se susreo i s vodećim stručnjacima Centra za europske studije Minda de Gunzburg, osnovanog 1969. za promicanje i interdisciplinarno razumijevanje europske povijesti, politike, ekonomije i društava.

Nakon susreta s predstavnicima hrvatskih iseljeničkih i diplomatskih or-

Obraćajući se predstavnicima hrvatske zajednice u New Yorku 20. rujna i u Pittsburghu 22. rujna, Plenković je poručio kako smo snažnim hrvatskim zajedništvom ostvarili sve zacrtane ciljeve za proteklih 30 godina te zahvalio američkim Hrvatima, ali i svim Hrvatima u svijetu, koji su u tome pomogli i financijski i kao promotori svoje domovine.

ganizacija u New Yorku uslijedio je 22. rujna Plenkovićev susret s čelnicima Hrvatske bratske zajednice Amerike, a tom prigodom premijerova delegacija razgledala je u sjedištu te naše najstarije i najmnogoljudnije iseljeničke zajednice na američkome tlu reprezentativnu muzejsku zbirku tamošnje višestoljetne hrvatske baštine te prethodno posjetila - u pratnji tima glavnoga predsjednika HBZ-a Edwarda Paze - prvoosnovanu hrvatsku crkvu sv. Nikole u Pennsylvaniji koju krase freske velikana hrvatskoga modernog slikarstva Maksimilijana Vanke, simbola socijalne drame ranih hrvatskih preokooceanskih pečalbara u američkim rudnicima i čeličana.

NE TREBAMO VIŠE VIZE

Obraćajući se predstavnicima hrvatske zajednice u New Yorku 20. rujna i u Pittsburghu 22. rujna, u nazočnosti ministra vanjskih i europskih poslova Gordana Grlića Radmana i našeg veleposlanika u SAD-u Pjera Šimunovića, Plenković je poručio kako smo snažnim hrvatskim zajedništvom ostvarili sve zacrtane ciljeve za proteklih 30 godina te zahvalio američkim Hrvatima, ali i svim Hrvatima

Predsjednik Vlade RH Andrej Plenković i glavni predsjednik HBZ-a Edward Pazo, Pittsburgh

Predsjednik Vlade RH razgleda Muzejsku zbirku HBZ-a "Bernard M. Luketich"

u svijetu, koji su u tome pomogli i financijski i kao promotori svoje domovine. Hrvati više ne trebaju vize za SAD pa je premijer pohvalio sporazum Zagreba i Washingtona o ukidanju viza za hrvatske građane pri ulasku u SAD-u te uskoro i stupanje na snagu Sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, dok Plenković smatra da je potrebno povećati robnu razmjenu i investicije. "Siguran sam da vi možete pridonijeti da odnosi između Hrvatske i SAD-a budu snažni kao što su i dosad bili i da se nastave jačati", poručio je zahvalivši svim američkim Hrvatima na svemu što čine za Hrvatsku. Govorio je o izazovima dvogodišnje pandemije, rastu cijena energenata, inflaciji koja je izazovna za sve vlade, pa tako i za Hrvatsku koja je donijela paket pomoći gospodarstvu i građanima. "Jedna smo od samo 15 zemalja svijeta koje će zajedno s nama od 1. siječnja 2023. biti i u NATO-u i u Europskoj uniji i u šengenskom prostoru i u eurozoni", istaknuo je Plenković. "Hrvatska koja prije 30 godina nije bila na karti svijeta kao samostalna država, u tri desetljeća trudom svih nas došla je u jezgru najrazvijenijih država", poručivši istodobno kako Hrvatskoj još preostaje "ulazak u Organizaciju za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD-e)".

ZAHVALA ZA ISELJENIČKU POTPORU

"Hrvatska posebno cijeni doprinos iseljenih Hrvata na tom putu", poručio je Plenković u sjedištu HBZ-a. "Vi ste pomogli jako puno - od financijske pomoći, humanitarne i svekolike materijalne pomoći za obranu Hrvatske početkom 90-ih pa do promocije i sada snažne gospodarske suradnje." Pohvalio se i gospodarskim rastom RH većim od očekivanog i sjajnim turističkim rezultatima na razini rekordne 2019. Posebno je pozdravio Hrvate iz Bosne i Hercegovine pri čemu nije propustio spomenuti i parlamentarne izbore za manje od dva tjedna na kojima je veliko pitanje zastupljenosti bosanskohercegovačkih Hrvata u tijelima BiH. ■

ENG *The Prime minister of the Republic of Croatia, Mr. Andrej Plenković, stayed in the USA from September 19 to September 23 on the session of the General Assembly of the UN in New York. The main topics of the General Assembly of the UN were war in Ukraine, energy crisis, climate changes, ending of the COVID 19 pandemic, and transformation of education. During his stay in the USA, Prime minister Plenković held multiple meetings with representatives of the Croatian community in New York, where he also visited the prestigious Harvard University and held a lecture for the students. Prime minister Plenković met the heads of the Croatian Fraternal Union of America in Pittsburgh.*

Potpredsjednica Europske komisije u New Yorku Dubravka Šuica u UN-u i s Dubrovčanima

U sklopu službenog posjeta NYC-u, tijekom kojeg se sastala s brojnim visokim predstavnicima u UN-u, potpredsjednicu Europske komisije Dubravku Šuicu iznimno toplo su primile članice izvršnog odbora Američko-hrvatskog kongresa Ane Stražićić Rodriguez (Ane Mlječka) i članovi Kluba Dubrovnik NY u Restorantu Dubrovnik čiji je vlasnik Dubrovčanin Željko Tomić. Dubrovčani su sa svojom bivšom gradonačelnicom i njezinim suradnicama iz Bruxellesa razgovarali o nizu različitih tema. Dogovarali su projekte na kojima se trenutno intenzivno radi.

Među prvim dolazi putujuća izložba *Kravata* utjecajnih Hrvatica i Hrvata iz iseljeničtva koja početkom ljeta 2023. godine kreće upravo iz Dubrovnika s Rochester Institute of Technology s ciljem da obiđe sva utjecajna svjetska sveučilišta, UN i EU te promovira hrvatsku kulturnu baštinu, ali isto tako i hrvatske iseljenike diljem svijeta koji su svojim djelovanjem pridonijeli obogaćivanju kvalitete života u sredinama u koje su imigrirali i na taj način ujedno pridonijeli ugledu Hrvatske u svijetu.

Restorant Dubrovnik postao je kultno mjesto okupljanja mnogih Hrvata u New Yorku i mnogih hrvatskih organizacija. Ane Strazić Rodriguez (Ane Mlječka) o restoranu i njegovu vlasniku Željku Tomiću kaže: "Kad goć sam organizirala feste koje su bile humanitarne, samostalno ili pod pokroviteljstvom Američko-hrvatskog kongresa, vada mi je izašlo u susret i pomoglo mi da naš Fondraising što bolje uspije s minimalnim cijenama i velikom donacijom. Restorant Dubrovnik je prvi restoran u NY koji je počeo promovirati hrvatsku kuhinju u Americi, gdje sam s ponosom imala prvu promociju moje kuharice 'U kominu Ane Mlječke - Tradicionalna kuhinja iz dubrovačkog kraja'." (Nada Pritisanac Matulich)

Većina stipendista iz Južne Amerike

U akademskoj godini 2022./2023. iz državnoga proračuna financirat će se 441 stipendija za učenje hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj i 10 stipendija za internetsko učenje hrvatskoga jezika

Izvor: hrvatiizvanrh.gov.hr

ODLUKA O DODJELI STIPENDIJA ZA UČENJE HRVATSKOGA JEZIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavio je 1. rujna konačnu Odluku o dodjeli stipendija za učenje hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj za akademsku godinu 2022./23. S ciljem učenja hrvatskoga jezika, upoznavanja i njegovanja hrvatske kulture i nacionalnoga identiteta te jačeg povezivanja i suradnje s iseljenim Hrvatima i njihovim potomcima, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske dodijelio je za akademsku godinu 2022./23. ukupno 441 stipendiju za učenje hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj, za 306 kandidata – budućih polaznika tečaja.

Nastava će se održavati na Filozofskome fakultetu u Zagrebu (Sveučilište u Zagrebu), Filozofskome fakultetu u Splitu (Sveučilište u Splitu), Filozofskome fakultetu u Rijeci (Sveučilište u Rijeci), Filozofskome fakultetu u Osijeku (Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku) te na Sveučilištu u Zadru.

Stipendija uključuje trošak tečaja hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj (Zagreb, Split, Rijeka, Osijek i Zadar), subvencioniranu prehranu do dva obro-

ka dnevno i naknadu za smještaj u iznosu od 800,00 kn mjesečno koja se isplaćuje svim korisnicima stipendije koji su uspješno završili upisani semestar.

Većina stipendija odobrena je studentima iz Južne Amerike, sedam stipendija onima iz SAD-a, pet iz Australije, tri iz Kanade, dvije iz Sirije, a po jedna studentima iz Poljske, Palestinskih Teritorija, Republike Koreje, Portugala, Kine, Njemačke, Belgije, Rumunjske, Sjeverne Makedonije, Tanzanije, Mađarske, Novoga Zelanda, Južne Afrike i Francuske.

ODLUKA O DODJELI STIPENDIJA ZA INTERNETSKO UČENJE HRVATSKOGA JEZIKA

Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavio je 12. rujna konačnu Odluku o dodjeli stipendija za internetsko učenje hrvatskoga jezika u Republici Hrvatskoj za akademsku godinu 2022./23. S ciljem učenja hrvatskoga jezika, upoznavanja hrvatske kulture i nacionalnoga identiteta te jačeg povezivanja i suradnje s iseljenim Hrvatima i njihovim potomcima, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske dodijelio je za akademsku godinu 2022./23. ukupno 10 stipendija za internetsko učenje hrvatskoga jezika – studentima iz Argentine osam, a po jednu stipendiju studentima iz Čilea i Paragvaja. Stipendija se odnosi na Hrvatski internet-ski tečaj HIT-1 koji organizira Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska matica iseljenika i Sveučilišni računski centar SRCE. ■

Obavijest Hrvatske televizije

Jesenska programska shema

U ponedjeljak, 19. rujna, počela je jesenska programska shema Hrvatske televizije, a time i novi raspored emitiranja emisija Programa za Hrvate izvan RH. Zajedničko im je što će biti emitirane ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a nakon 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18.20 - dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18.20 - Glas domovine
- srijeda u 18.20 - Pogled preko granice - Hrvati u BiH
- četvrtak u 18.10 - Globalna Hrvatska.

Emisije će biti reprizirane ponedjeljkom i srijedom (dokumentarci i Po-

gled preko granice) na 4. programu HTV-a od 20.30 sati, a Globalna Hrvatska reprizira se na HTV 4 subotom u 17.10 sati. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedij-skoj platformi HRTi te na internet-skom portalu Glas Hrvatske.

Snažna kohezijska injekcija razvoju Hrvatske

U Zagrebu je 29. rujna potpisan Sporazum o partnerstvu između EK i RH koji Hrvatskoj omogućuje korištenje bespovratnih devet milijardi eura iz fondova EU-a do 2027. godine

Sporazum o partnerstvu između Europske komisije i Republike Hrvatske potpisale su povjerenica Europske komisije za koheziju i reforme Elisa Ferreira i ministrica regionalnog razvoja i EU-a fondova Nataša Tramišak u sklopu tematske sjednice Vlade RH, koju je vodio predsjednik Andrej Plenković. Europska kohezijska politika, kao što je poznato, pridonosi smanjenju razlika u razvijenosti između država članica i odražava ona ključna načela zbog kojih postoji europska suradnja, a to su solidarnost i razvoj. Riječ je o investicijskome pravnom okviru za slabije razvijena područja Lijepe Naše od devet milijardi eura poput otoka, Dalmatinske zagore, Gorskog kotara i Like, sjeverne Hrvatske i Slavonije, koja su inače izložena zabrinjavajućoj gospodarskoj emigraciji radno sposobnog stanovništva. Zajedno s ministricom Natašom Tramišak povjerenica EK Elisa Ferreira sudjelovala je dan kasnije na *Konferenciji "EU fondovi 2021. - 2027. - Nove prilike"* u gradu Osijeku i Osječko-baranjskoj županiji, koji prednjače u povlačenju bespovratnih sredstava iz EU fondova.

Iako pesimisti u našoj zemlji često tvrde da više uplaćujemo u briselsku blagajnu nego što od nje imamo koristi - računica jasno dokazuje suprotno! Razlika između uplaćenih sredstava iz proračuna Europske unije u proračun Republike Hrvatske i novaca uplaćenih iz proračuna RH u proračun EU-a, od 1. srpnja 2013. do 22. rujna 2022. godine, iznosi 55,80 milijardi kuna u korist proračuna Lijepe Naše. Uračunavajući u tu bilancu i predujam uplaćen za Nacionalni plan oporavka i otpornosti, Hrvatska je u plusu 67,20 milijardi kuna.

U uvjetima geopolitičkih turbulencija na istoku Europe, rastućoj inflaciji i energetske krizi povjerenica Ferreira objasnila je slikovito na osječkoj konferenciji kako Sporazum o partnerstvu iz kohezijskih fondova donosi Hrvatskoj oko 2200 eura po stanovniku, što predstavlja golemu odgovornost za što učinkovitiju raspodjelu tih sredstava u nešto potrebitijim gradovima kao što su Osijek i Vukovar, ali i u cijelom nizu ruralnih brdsko-planinskih sela diljem Hrvatske. Ističe kako su ovo prilike za razvoj kvalitetnije prometne povezanosti, željezničke infrastrukture te za modernizaciju hrvatskih luka, kao i kapitalna ulaganja u zdravstveni sektor te obrazovanje. Izdvojila je kako će integrirani teritorijalni program, vrijedan oko 1,6 milijardi eura, poslužiti za ulaganja u gospodarstvo, razvoj i inovacije te otvaranje radnih mjesta za mlade.

Tri mjeseca uoči uvođenja eura i ulaska RH u šengensko područje, svaka statistička hrvatska regija ima svoj zasebni plan industrijske tranzicije. "Tako je panonskoj Hrvatskoj na raspolaganju prema potpisanome kohezijskom Sporazumu

Piše: Vesna Kukavica

oko 200 milijuna, za jadransku regiju 140 milijuna, dok je za sjevernu Hrvatsku planirano 100 milijuna eura", naglasila je ministrica Tramišak. Prema njezinim riječima, kohezijska politika ima cilj da svaki Europljanin, neovisno o tome gdje živi, ima kvalitetno obrazovanje i javne usluge, poput zdravstva ili kulture te da ni jedno područje ne bi trebalo biti zapostavljeno. Sve to treba pridonijeti da se svaki stanovnik Hrvatske može osjetiti kao punopravni europski građanin, poručila je ministrica Tramišak.

Nakon *Konferencije*, povjerenica Elisa Ferreira i ministrica Tramišak, u pratnji osječko-baranjskoga župana Ivana Anušića i osječkoga gradonačelnika Ivana Radića razgledale su uspješno izvedene projekte financirane iz EU fondova poput hardverskog laboratorija Poduzetničkog inkubatora BIOS, gdje su razgovarali s poduzetnicima. Hardverski laboratorij BIOS-a, koji vodi Jean-Pierre Maričić, printa 3D modele na strojevima vrijednim više od šest milijuna kuna pa *start up* tvrtke ne moraju više slati svoje prototipove na printanje u Nizozemsku ili drugdje. Zatim su posjetili gradilište Gospodarskog centra Osijek i novi studentski dom na Kampusu osječkog Sveučilišta gdje su se sastali sa studentima. Na lokaciji bivše ljevaonice željeza u centru grada povjerenici Ferreira i Tramišak prezentirali su projekt revitalizacije zapuštene industrijske baštine OLT-a, koji se pretvara u moderan urbani prostor s nizom gospodarskih, sportskih, kulturnih, stambenih i društvenih sadržaja. Posjet je završio obilaskom osječke Tvrdje i predstavljanjem projekta njezine obnove. Nakon završetka posjeta održana je konferencija za medije na kojoj je istaknut značaj europskih sredstava za razvoj Hrvatske. "Osim novoga sveučilišnog kampusa, Tvrdje te Gospodarskog centra posjetili smo i tvrtke koje su koristile *Kohezijski fond*", zaključila je povjerenica Ferreira te dodala kako joj je tijekom boravka u svemu bilo važno vidjeti duh ljudi i konkretnu pomoć ostvarenu europskim novcem. Razgovaralo se i o ostalim projektima za siromašnije hrvatske regije, koji će s vremenom generirati nove ideje, tehnologije i rješenja u cilju povećanja zapošljivosti u malim sredinama, što bi moglo privući i znatniji broj povratnika iz iseljeništa, učinivši kohezijskim novcem rubne prostore RH poželjnim mjestom za život. ■

ENG On September 29, the Partnership Agreement between the European Commission and the Republic of Croatia was signed in Zagreb, which allows Croatia to use nine billion euros from EU funds until 2027. It is an investment framework for less developed parts of the Republic of Croatia such as Dalmatinska Zagora, Gorski Kotar, Slavonia, Lika, northern Croatia and the islands, which are otherwise exposed to strong economic emigration of the working-age population. It is also an opportunity for the return of our young and educated people.

Nova dinamika i nova kvaliteta kulturnog razvoja

Ivan Gugan, predsjednik Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan domovine, govori o aktualnoj dinamici odnosa naše dijaspori i matične zemlje ističući važnost hrvatskih institucija i njihova kadrovskog osnaživanja u manjinskim sredinama diljem europskog susjedstva, koje će ojačati i ljetos prihvaćeni Nacionalni plan razvoja odnosa RH s Hrvatima izvan domovine

Ivan Guban,
predsjednik Savjeta
Vlade RH za Hrvate
izvan RH

Razgovarala: Vesna Kukavica Foto: HDS

Prvih sto dana trećeg saziva Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan domovine (čija je prva sjednica održana ljetos u Zagrebu, 7. - 8. VII. 2022.) prigoda je za razgovor s novim predsjednikom Savjeta Ivanom Gubanom o programima za nadolazeće četiri godine njegova mandata. Savjet ukupno ima 82 člana, od kojih su 26 predstavnici prema položaju iz raznih ministarstava RH (od obrazovanja i znanosti do kulture i demografije), kao i bitnih kulturnih institucija među kojima je i Hrvatska matica iseljenika, deset je članova iz BiH, a hrvatske manjinske zajednice iz europskog susjedstva predstavlja 17 osoba, dok iseljeničtvo zastupa ukupno 29 članova Savjeta.

Poštovani predsjedniče Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan RH, gospodine Guban, čitatelji časopisa Matica iz 45 zemalja svijeta s radošću su primili vijest da je 3. saziv Vladina Savjeta izabrao upravo Vas za predsjednika - budući da godinama privlačite njihovu pozornost uspjesima na čelnoj poziciji Hrvatske državne samouprave (HDS) u Republici Mađarskoj. Što smatrate Vašim najznačajnijim postignućem među Hrvatima u RM?

– U mome prvome mandatu prioritet Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj bio je utemeljenje novih institucija i osiguravanje odgovarajuće infrastrukture za te institucije u području obrazovanja, znanosti i kulture. U toj nakani moj tim i ja bili smo prilično uspješni pa je tako danas HDS u Mađarskoj vlasnik i održava 15 obrazovnih, kulturnih i znanstvenih institucija te

neprofitnih poduzeća diljem Mađarske, gdje živi hrvatska manjinska zajednica. U aktualnome mandatu posebnu pozornost moj tim i ja posvećujemo obrazovanju i radu s mladima. Utemeljili smo Hrvatski pedagoški i metodički centar "Metodika", u potpunosti smo prilagodili infrastrukturu obrazovnih centara zahtjevima 21. stoljeća, a pripremamo i nove hrvatske udžbenike. Utemeljenjem hrvatskog kolegija "Collegium Croaticum" u Budimpešti i Pečuhu osigurali smo studentima hrvatskog podrijetla vrhunske uvjete za smještaj te smo im pružili uz pomoć raznih programa priliku za dodatno obrazovanje i jačanje nacionalne svijesti te mogućnost za aktivnije uključivanje u društveno-politički i kulturni život naše zajednice. Očekujemo da će oni biti okosnica buduće inteligencije Hrvata u Mađarskoj.

Od demokratskih promjena u Europi nakon pada Berlinskoga zida hrvatska zajednica u RM

Čelnici Savjeta s predsjednikom Hrvatskoga sabora Gordanom Jandrokovićem i državnim tajnikom Zvonkom Milasom

na vremenskoj okomici od tri i pol desetljeća redovito se navodi u medijima kao uzorno organizirana, koja su ključna polja djelovanja?

– Od samog utemeljenja HDS-a cilj nam je izgradnja kulturne autonomije, a na političkom polju zastupljenost Hrvata na svim razinama sustava u RM. Tako trenutačno djeluje 116 hrvatskih mjernih samouprava, 6 županijskih, glavnogradska i kao najviše političko tijelo Hrvatska državna samouprava. Naša zajednica zastupljena je i u mađarskom parlamentu preko svoga glasnogovornika. U hrvatskim naseljima djeluje stotinjak kulturno-umjetničkih društava, tamburaških sastava, zborova, civilnih organizacija, ... U tridesetak škola oko tri tisuće djece uči hrvatski u Mađarskoj.

Ivan Guban - suradnja s vjerskim institucijama je konstanta

Čini se da je dio iskustava hrvatske zajednice u Mađarskoj (afirmacija Hrvatskog kazališta u Pečuhu, razvoj obrazovnih i znanstvenih institucija u Pečuhu i Budimpešti, informativna scena s Medijskim centrom Croatica) već utkan u strateške projekte Vlade RH koje provodi Središnji državni ured i Ministarstvo kulture i medija RH? Koje projekte Vi planirate snažnije zagovarati u sklopu Savjeta, ne samo u RM, već i u 12 okolnih zemalja iz europskog susjedstva u kojima višestoljetno žive pripadnici naše manjine?

– Hrvatske zajednice u tim zemljama imaju različite potrebe. Ne može se generalizirati. Vlada RH preko Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH brojnim programima podupire aktivnosti koje te zajednice smatraju najvažnijima. To mogu biti obrazovni, kulturni, znanstveni ili pak medijski projekti, ali i obnova zapuštenih kulturno-povijesnih i sakralnih znamenitosti, uz sveprisutnu digitalizaciju hrvatske baštine.

Primjerice, uz financijsku pomoć RH digitalizirana su sva godišta kalendara *Subotička Danica* (<http://zkvh.org.rs/index.php/digi-periodika/3385-danica>) i to u sklopu strateškog projekta "Digitalizacija arhivske, knjižnične i muzejske građe Hrvata u Vojvodini i izgradnja digitalne zbirke", ... Sažeto, ono što se i na posljednjoj sjednici 3. saziva Savjeta Vlade dalo zaključiti kao prioritetno djelovanje jest važnost hrvatskih institucija, kadrovsko osnaživanje u manjinskim sredinama, jačanje medijskoga prostora i obrazovanje na hrvatskome jeziku. Praksa pokazuje kako se bogatstvo manjinskih zajednica u ovih 12 zemalja srednje i jugoistočne Europe ogleda u simetričnoj dvojezičnosti.

GOLEMI ISKORACI

Koliko ste zadovoljni izdvajanjima RH općenito za strateške projekte izvan RH te je li Vam poznato koliko izdvajaju zemlje u kojima žive pripadnici hrvatske manjine?

– Posljednjih godina primjećuje se golemi iskorak Vlade RH u financiranju hrvatske manjine. Sredstva koja su na

raspolaganju u sklopu raznih natječaja višestruko su povećana, a posebno je vrijedna potpora za pet strateških projekata među kojima su projekti Hrvatskoga nacionalnog vijeća u Srbiji: *Izgradnja Hrvatske kuće u Subotici* i *Kadrovsko osnaživanje hrvatske zajednice u Srbiji*; zatim projekt Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj: *Potpora radu Hrvatskog kazališta u Pečuhu* te projekt Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore: *Potpora Radiju hrvatske manjine – Radio Duxu*, uključujući projekt stoljetne tradicije Hrvatskoga tiskarskog društva iz austrijskoga Gradišća: *Hrvatske novine*. Na žalost, u nekim zemljama jugoistočne Europe izostaje potpora domicilne države pa je potpora iz RH jedini izvor za ostvarivanje željenih ciljeva tamonjnih Hrvata, dok mi u Mađarskoj imamo najbolje uvjete u političkom i financijskom pogledu.

Svih 12 zemalja u kojima žive pripadnici hrvatske manjine članice su Vijeća Europe, međunarodne organizacije sa sjedištem u Strasbourgu čiji su glavni zadaci jačanje demokracije i vladavine prava te zaštita ljudskih prava na europskome kontinentu. Vijeće Europe diči se Okvirnom konvencijom o pravima manjina te Poveljom o manjinskim i regionalnim jezicima. Kako planirate poboljšati status našijenaca u susjednim zemljama koje traže da im se riješi pitanje statusa i materinskoga jezika?

– Status hrvatske manjine na tlu srednje i jugoistočne Europe razlikuje se od države do države. U nekima Hrvati nisu priznati kao nacionalna manjina kao, primjerice, u Sloveniji ili Sjevernoj Makedoniji, u drugima zakon jamči određena prava koja se, međutim, često ne poštuju – iako su, kao što ističete, sve te zemlje članice Vijeća Europe i trebale bi implementirati *Okvirnu konvenciju*,

Povećavši broj stipendista za učenje hrvatskoga jezika u matičnoj zemlji na 1000, Vlada RH učinila je golemi iskorak. Sredstva koja su na raspolaganju za programe iseljništva u sklopu raznih natječaja višestruko su povećana, a posebno je vrijedna potpora za strateške projekte u europskome susjedstvu, kaže predsjednik Savjeta Ivan Guban.

Hrvatska državna samouprava u Mađarskoj koju osam godina vodi Ivan Guban uživa ugled među svim Mađarima

... Mi u Savjetu i nadalje tražimo od članova Vlade RH da prilikom raznih sastanaka, pregovora s dužnosnicima domicilnih država inzistiraju na priznavanju manjinskoga statusa, mogućnosti uporabe materinskoga jezika (to više što je hrvatski jezik među službenim jezicima EU-a), zastupljenosti u političkim i društvenim sferama, ... Drugim riječima, Savjet inzistira na jednakom statusu kao što ga uživaju 22 manjine u Hrvatskoj.

Republika Hrvatska stipendira polaznike iz iseljeničtva za učenje hrvatskoga jezika i studiranje u domovini predaka. Što novi saziv Savjeta planira napraviti u tom smislu vezano uz šire obrazovanje mladih iz naših prekooceanskih iseljeničkih destinacija?

– Hrvatska preko Središnjega državnog ureda pruža mogućnost studiranja mladim Hrvatima iz cijeloga svijeta. Cilj je da studentima stečena iskustva u RH omoguće jaču povezanost s domovinom predaka, potiču ih na upoznavanje i njegovanje hrvatske kulture i nacionalnoga identiteta te na taj način pridonose uspostavljanju međusobne suradnje na dobrobit RH, hrvatskih

zajednica i Hrvata diljem svijeta. Prošle godine povećan je broj stipendija na 1000 osoba, a proširena je i suradnja s novim sveučilišnim centrima te fakultetima diljem Lijepe Naše, uz uvedeno besplatno početno učenje hrvatskoga jezika preko Interneta. Ako bude interesa za stipendijama, postoji mogućnost da se njihov broj poveća, odnosno da se u taj program uključe i novi fakulteti sa svih hrvatskih sveučilišta. Usto, u RH raste broj fakulteta na kojima se može studirati i na engleskome jeziku, od medicine do elektrotehnike i računarstva. Na jednoj od sljedećih sjednica Savjeta sigurno će biti na dnevnome redu i ta tema.

KULTURA PRIHVATA

Možete li se preko Savjeta založiti za snažniju međunarodnu kulturnu razmjenu profesionalnih kulturnih i umjetničkih institucija iz RH i institucija u kulturi i suvremenoj umjetnosti domicilnih zemalja hrvatskog iseljeničtva?

– Znam da Hrvatsko kazalište iz Pečuha redovito gostuje u raznim kazališnim kućama i na festivalima u RH. Vjerojat-

no ima i drugih pozitivnih primjera, no ima mnogo Hrvata diljem svijeta koji su stekli ugled na međunarodnoj sceni na raznim umjetničkim poljima, od glazbe, kazališne, filmske ili likovne umjetnosti i čija bi ostvarenja zasigurno pobudila velik interes među publikom u domovini, ali i u zemljama u kojima žive hrvatske manjine. Nakon povratka sa sjednice Savjeta jedan kolega predložio je da se iduće godine za vrijeme sjednice organizira izložba radova uglednih profesionalnih umjetnika koji su priznati u svojim domicilnim državama, a manje u RH, te da se poslije objavi i prigodna monografija.

Slične projekte vrlo uspješno organiziraju razne Vladine i nevladine organizacije u Mađarskoj na veliko zadovoljstvo umjetnika i publike. Mađarski kulturni institut u Zagrebu primjer je u europskim okvirima kreativne kulturne diplomacije. Slične inicijative sigurno bi pomogle u boljem upoznavanju stvaralaštva Hrvata izvan RH te njihovu općenitom doprinosu prožimanju kultura. U globalnome kontekstu na djelu je nova dinamika i nova kvaliteta kulturnoga razvoja, što se nedvojbeno odražava i na odnos između RH i naše

Ivan Guban na jednom od skupova Hrvata u Mađarskoj

I dok je trgovinu i kretanje kapitala moguće standardizirati, moderne migracije u kojima gotovo pola tisućljeća sudjeluje više milijuna hrvatskih ljudi teško je standardizirati. Sve se živuće kulture, pa tako i hrvatska, prilagođavaju u hodu intenzivnoj komunikaciji i rastućoj razmjeni kulturnih i gospodarskih vrijednosti.

Posljednjih godina promijenila se uloga Hrvatske matice iseljenika kako se razvijala institucionalna izgradnja suvremene hrvatske države, ali Hrvatska matica iseljenika i dalje je nezaobilazna spona između Hrvata izvan domovine koja se očituje u nizu kulturnih, obrazovnih, nakladničkih i informativnih programa.

višemilijunske dijaspor, one koju susrećemo diljem europskoga kontinenta (ne samo u manjinskim, već i u pečalbarskim sredinama), ali i one dijaspor koja višestoljetno živi u udaljenim preoceanskim metropolama od Sjeverne i Južne Amerike preko juga Afrike do Australije i Novoga Zelanda. Ohrabruje nas i ljetos u Vladi RH prihvaćeni Nacionalni plan razvoja odnosa Republike Hrvatske s Hrvatima izvan RH do 2027. godine i Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana razvoja odnosa RH s Hrvatima izvan RH do 2024. godine.

UNIVERZALNI JEZIK SPORTA
Sportske udruge iseljenika
iznimno su aktivne na svim
kontinentima i u svim granama
sporta. Koliko Savjet može
pridonijeti afirmaciji Hrvatskih
svjetskih sportskih igara koje

Ivan Guban često je "na terenu" i izvršno se na njemu snalazi, još od novinarske karijere

će se održati peti put zaredom u Zagrebu u organizaciji Hrvatskoga svjetskog kongresa i njegovih partnera iduće godine?

– Sport je iznimno važna poveznica Hrvata izvan domovine. *Hrvatske svjetske sportske igre* od posebnog su značaja. I sâm sam bio nekoliko puta dio te prekrasne priče. Nezaboravni susreti sa sunarodnjacima, razgovori, druženja, pa čak i zajednički *tulumi* ostat će mi u sjećanju do kraja života. Uvjeran sam da slično razmišljaju i ostali članovi Savjeta jer je umrežavanje mladih Hrvata čak i važnije od samih sportskih rezultata. Tu bih spomenuo i hvalevrijednu inicijativu Hrvatskoga nogometnog saveza koji desetljećima posvećuje posebnu pozornost nogometašima izvan RH te organizacijom europskoga i *Svjetskoga nogometnog prvenstva Hrvata* okuplja naše sunarodnjake sa svih kontinenta. Važno je istaknuti kako su u sport u prvom redu uključeni mladi kojima svi trebamo posvetiti veliku pozornost.

Hvala Vam na razgovoru, gospodine Guban. Želite li nešto posebno poručiti hrvatskom iseljeništvu? Koliko ste zadovoljni suradnjom s Maticom i što biste željeli poboljšati?

– Preko svojih predstavnika u Savjetu Vlade hrvatsko iseljenišтво kvalitetno je zastupljeno, stoga će interesi iseljenišтва biti na pravi način artikulirani. Članovi Predsjedništva Savjeta u stalnom su kontaktu i njima se uvijek mogu obratiti sa svojim pitanjima, željama, primjedbama ili prijedlozima. Posljednjih godina promijenila se uloga Hrvatske matice iseljenika kako se razvijala institucionalna izgradnja suvremene hrvatske države, ali Hrvatska matica iseljenika i dalje je nezaobilazna spona između Hrvata izvan domovine koja se očituje u nizu kulturnih, obrazovnih, nakladničkih i in-

Ivan Guban – životopis

Ivan Guban rođen je u Pečuhu 14. X. 1966. Školovao se u rodnome gradu, maturirao u Budimpešti, a diplomirao na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Karijeru dužu od dva desetljeća izgradio je u Hrvatskoj redakciji Mađarske televizije, uređujući i vodeći emisije koje prate život hrvatske zajednice u Republici Mađarskoj. Uz redovite priloge u "Hrvatskoj kronici", sustavno je snimao dokumentarne filmove o istaknutim ličnostima i događajima od Gradišća do Bačke, predstavljajući hrvatsku autohtonu dioticu iz tih višekulturnih sredina. Za vrijeme Domovinskoga rata u RH uređivao je polusatnu emisiju za prognanike pod naslovom "Humanum". Nagrađivan je kao TV-novinar na raznim televizijskim festivalima, primivši i *Nivo nagradu* Mađarske televizije (2003.). Od devedesetih je aktivan član društveno-političkog života Hrvata u RM. Predsjednik je Udruge baranjskih Hrvata do 2014. Član je predsjedništva Saveza Hrvata u Mađarskoj 2007. – 2014. godine. Tajnik je pečuskoga ogranka Matice hrvatske od 1998. do 2014. godine. Predsjednik je Hrvatske samouprave Pečuha od 2014. do 2019. godine. Posljednjih osam godina Guban je predsjednik Hrvatske državne samouprave u Mađarskoj (od 2014.). Potpredsjednik Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan RH bio je od 2017. do 2021. Aktualni je predsjednik Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske od 2022. godine.

formativnih programa. Vjerujem da će se dosadašnji Matičini projekti uspješno nastaviti u digitalnoj epohi i prema potrebi proširiti novim sadržajima. Hvala Vama i svim čitateljima! ■

ENG *Ivan Guban, President of the Croatian Government Advisory Council for Croats Abroad discusses the current relationship dynamic of our diaspora and the old homeland in the interview. Ivan Guban was born in Pécs on October 14, 1966. After a successful career as a journalist and editor on Hungarian television, he established himself as a distinguished member of the social and political life of Croats in Hungary. He has been the president Croatian Minority Self-Government in Hungary for eight years. In 2022 he became the current president of the Croatian Government Advisory Council for Croats Abroad.*

Poticajan događaj za Mundimitar

U razdoblju od 9. do 11. rujna 2022. mladi pripadnici hrvatskih manjinskih zajednica susret u Mundimitru posvetili su temi "Jezik kao identitetsko i kulturno sredstvo", pokušavajući odgovoriti na pitanje uolikoj mjeri jezik hrvatskih manjinskih zajednica mladim pripadnicima tih zajednica služi kao predmet identifikacije

Organizatori – Franceska Sammartino iz Zaklade "Agostina Piccoli" i Marin Knežović iz Hrvatske matice iseljenika

Mladi iz Hrvatskoga centra i Hrvatskoga akademskog kuba u Beču

Tekst: Marin Knežović

Foto: Gabriele Romagnoli

U organizaciji Zaklade "Agostina Piccoli" i Hrvatske matice iseljenika u Mundimitru (Molise, Italija) je održan peti "Forum mladih hrvatskih manjina". U razdoblju od 9. do 11. rujna 2022. mladi pripadnici hrvatskih manjinskih zajednica skup su posvetili temi "Jezik kao identitetsko i kulturno sredstvo".

Forum mladih pripadnika hrvatskih manjina oblik je druženja mladih pripadnika hrvatskih manjinskih zajednica tijekom kojega navedeni stječu nova znanja i vještine putem radionica, predavanja i razmjene iskustava. Isto tako sudionici stječu nova znanja i spoznaje vezane uz kulturu i naslijeđe hrvatske manjinske zajednice koja je domaćin Forumu.

Jezik se obično doživljava kao glavni činitelj identiteta neke zajednice, pa tako i hrvatskih manjinskih zajednica. Postavlja se pitanje uolikoj mjeri jezik hrvatskih manjinskih zajednica mla-

dim pripadnicima tih zajednica služi kao predmet identifikacije. Poseban problem predstavlja sve slabije znanje jezika zajednica i to posebno među njihovim mlađim pripadnicima. U konačnici problematično je i prenošenje elemenata kulture posredovanjem jezika koji se sve manje koristi.

Subota 10. rujna bila je radni dan Forumu. Radni dio programa održan je u ugodnom prostoru Caffèa Linguistico Letterario, nedavno uređenog prostora za kulturne aktivnosti u ovome malome mjestu. Prijepodne je bilo predviđeno za plenarna izlaganja sudionika.

Detalj Mundimitra

U plenarna izlaganja uvela nas je glazbena skupina Kroatantata koja uspješno kombinira baštinu moliških Hrvata, folklor južne Italije i suvremene glazbene oblike. Na početku je Forum pozdravio načelnik Mundimitra Sergio Sammartino naglasivši kako je okupljanje ovolikog broja mladih ljudi u jednome malom selu poput Mundimitra izniman događaj. Načelnik je istaknuo i važnost očuvanja jezika tamošnje hrvatske zajednice izrazivši nadu kako je Forum tek početak jedne dugoročne suradnje.

MJESNI GOVOR U KARAŠEVU

Prvo izlaganje imao je David Hategan iz Karaševa u Rumunjskoj. Hategan je naglasio važnost učenja stranih jezika u modernom društvu, ali i očuvanja mjesnih govora poput onog Hrvata u Karaševu. U prilog očuvanju lokalnoga jezika ide činjenica da je mjesni govor u Karaševu još uvijek važno sredstvo komunikacije i to posebno u hrvatskim obiteljima. Glavna prijetnja očuvanju jezika predstavlja veliko iseljavanje iz karaševskog područja kako u veće rumunjske

sredine, tako i izvan same Rumunjske. Sve više i u lokalni govor prodiru rumunjske riječi. Potrebno je i osvijestiti korist od učenja hrvatskoga jezika kao jezika samog ili kao osnove za učenje drugih jezika.

Na Forumu su mlade gradišćanske Hrvate predstavljali Lydia Novak, Jelena Čarnojević, Alexander Wukovits, Vera Buranits i Marica Zvonarits - predstavnici Hrvatskog centra i Hrvatskog akademskog kluba iz Beča. Oni su predstavili Hrvatski akademski klub, udrugu duge tradicije koja seže u 1946. Klub radi na očuvanju hrvatskoga jezika i identiteta, a organizira i akcije političke prirode. Glavna manifestacija koju klub organizira je "Dan mladine". Važnu ulogu u djelovanju kluba imaju i tečajevi hrvatskoga jezika. Politički klub je aktivan u akcijama koje teže ispunjavanju zakonski utvrđenih prava hrvatske zajednice u Austriji. Predstavljen je i Hrvatski centar kao krovna organizacija Hrvata u Beču. Osobitost Hrvatskog centra je hrvatski vrtić koji je jedina odgojno-obrazovna ustanova u Beču.

RAZVIJENA OBRAZOVNA MREŽA U MAĐARSKOJ

O mladim Hrvatima u Mađarskoj govorili su Milan Kovacs i Maja Škrilin. Naglasili su dobar politički položaj hrvatske zajednice u Mađarskoj, kao i razvijenu mrežu obrazovanja na hrvatskome jeziku koja se proteže od vrtića do visokog školstva. Kao uzoran primjer hrvatskoga manjinskog školstva u Mađarskoj navedena je škola u Santovu. Nedavno je osnovan i Collegium Croaticum koji omogućava mladim pripadnicima hrvatske zajednice njegovanje jezika i nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja. Obrazovni sustav nudi mladim pripadnicima hrvatske zajednice mogućnost svladavanja hrvatskoga jezika, no to ovisi i o njihovim interesima

Maja Škrilin i Milan Kovacs iz Mađarske

ma kao i o tome govori li se hrvatski i u kući. Problem predstavlja i činjenica da je nastava dvojezična (na hrvatskome i mađarskome) i da se u višim razredima povećava broj predmeta koji se predaju na mađarskome jeziku. Među adolescentima se pojavljuje i osjećaj nelagode kada govore hrvatski, a često je generacijski komunikacija jednosmjerna, stariji govore hrvatski, a mladi odgovaraju na mađarskome.

O iskustvima mladih pripadnika hrvatske zajednice u Srbiji (Vojvodini) govorili su Marija Kujundžić i Augustin Žigmanov. Odnos standardnoga hrvatskog jezika i govora hrvatskih subetničkih skupina u Vojvodini Bunjevaca i Šokaca predstavlja određen problem. Uči se standardni hrvatski, a jezik kojim se Hrvati u Vojvodini služe je ikavski. Korštenje tradicionalnih govora u mladima izaziva osjećaj nelagode jer se vezuje uz seosko podrijetlo i niži stupanj obrazovanja. Veliki je problem miješanje i prepletanje različitih subetničkih entiteta s hrvatskim nacionalnim identitetom. Tome pridonosi i razlika između tradicionalnih ikavskih govora i hrvatskoga standarda, pri čemu se prvi nastoje predstaviti kao posebni "jezici". U obra-

zovanju na hrvatskome jeziku veliki problem još uvijek predstavljaju udžbenici.

ZATVARANJE ŠKOLA U MOLISEU

Francesca Sammartino, govoreći u ime mladih moliških Hrvata, istaknula je važnost dolaska toliko mladih pripadnika hrvatskih manjinskih zajednica u jednu tako malu sredinu kao što je Mundimitar u Moliseu. Ukratko je predstavila malu zajednicu moliških Hrvata. Jezik je među njima ključan element identiteta, a ponekad i jedini. To predstavlja veliki problem jer moliško-hrvatski sve je više jezik starih osoba, dok je mladih govornika malo. Zatvaranjem škola u moliško-hrvatskim selima nestala je mogućnost institucionalnoga učenja hrvatskoga. Tečajevi jezika su tek povremeni i nedostaje im kontinuitet. Još je veći problem čitanje i pisanje na moliško-hrvatskome. Unatoč tome vrlo je razvijeno pjesništvo na lokalnome govoru. ■

ENG The Agostina Piccoli Foundation and the Croatian Heritage Foundation in Montemitro (Molise, Italy) have jointly organized and held the 5th "Croatian Minority Youth Forum". From September 9 to September 11, 2022, the young members of Croatian minorities have dedicated the event to the following topic – "Language as an identity and cultural resource". The Croatian Minority Youth Forum is a platform for socializing between young members of Croatian minority organizations, during which they gain new knowledge and skills via workshops, lectures, and sharing experiences. Participants also gain new knowledge and discoveries related to the culture and heritage of the Croatian minority host organization. The participants were young people from Austria, Hungary, Serbia, Romania, and Italy.

Jezik je među moliškim Hrvatima ključan element identiteta, a ponekad i jedini. To predstavlja veliki problem jer moliško-hrvatski sve je više jezik starih osoba, dok je mladih govornika malo. Zatvaranjem škola u moliško-hrvatskim selima nestala je mogućnost institucionalnoga učenja hrvatskoga.

Igračka s "one bane mora"

Dovoljno je reći da su nas već nakon završetka radionice, kao i sljedećih dana, djeca pitala kada će drugi susret. Mi se nadamo da ćemo im moći ispuniti tu želju.

Gradonačelnik Sammartino otvara izložbu

IZLOŽBA I RADIONICA

Izložbu je u petak, 9. rujna 2022., u Literarnom kafiću u Mundimitru (Caffè linguistico-letterario) otvorio gradonačelnik općine Mundimitar Sergio Sammartino. Tom prigodom izjavio je da mu je čast u malome mjestu poput Mundimitra ugostiti izložbu i likovnu radionicu za djecu i mlade *Igračka u srcu*, istaknuvši da je to prilika da se djeca još više povezuju s maticom zemljom. "Hrvatskoj matici iseljenika zahvaljujem na ovom projektu, kao i na potpori koju nam pruža već duži niz godina. Vjerujemo da ovo neće biti izolirani projekt i nadamo se budućoj kontinuiranoj suradnji, za našu djecu i za cijelu zajednicu", istaknuo je gradonačelnik Sammartino.

Nakon otvorenja izložbe, koju su osim stanovnika Mundimitra i okolice razgledali i sudionici V. Foruma mladih pripadnika hrvatskih manjina, uslijedila je radionica za djecu i mlade. Tema radionice bila je izrada igračke s motivima hrvatske tradicijske baštine, a vodila ju je Matičina suradnica Tajana Brnić, likovna pedagoginja iz OŠ Slavka Kolara iz Kravarskoga. Prema vlastitome izboru polaznici su izrađivali konja,

Tekst: Lada Kanajet Šimić

Foto: Gabriele Romagnoli

Nakon dvogodišnje pauze zbog COVID-mjera, Hrvatska matica iseljenika provela je u suradnji sa Zakladom "Agostina Piccoli" projekt *IGRAČKA U SRCU inspirirana hrvatskom tradicijskom kulturom*, koji je održan 9. i 10. rujna 2022. u Mundimitru, jednome od četiriju moliško-hrvatskih gradića. Riječ je o mobilnoj multi-medijalnoj izložbi likovnih, fotografskih, video i literarnih pobjedničkih radova djece i mladih iz hrvatskih zajednica u svijetu s radionicom za djecu i mlade.

"Kada mi je profesorica Lada Kanajet Šimić predložila da u Mundimitru postavimo izložbu i održimo likovnu radionicu za djecu i mlade u sklopu V. Foruma mladih pripadnika hrvatskih manjina, prihvatila sam ponudu brzo i entuzijastično. I najmanji projekt je dragocjen za našu skromnu zajednicu, a pogotovo za našu djecu i mlade, koji imaju premalo prilika upoznati se s hrvatskom kulturnom baštinom", rekla nam je Francesca Sammartino, predsjedni-

ca Zaklade "Agostina Piccoli" istaknuvši da je *Igračka u srcu* u Mundimitru bila pun pogodak. "Djeca i mladi iz Mundimitra i okolnih (čak talijanskih!) mjesta uživali su u poticajnoj radionici i puno su naučili i samo u par sati trajanja radionice. Dovoljno je reći da su nas već na završetku radionice, kao i sljedećih dana, djeca pitala kada će drugi susret. Mi se nadamo da ćemo im moći ispuniti tu želju."

Detalj s izložbe *Igračka u srcu*

Najmlađe sudionice radionice

S igračkom i prigodnim darovima u društvu voditeljice Tajane

zrakoplov i automobil. Evo dojмова Marie i Marialuise.

Maria Cordisco: "Radionica koju sam pohodila bila je jako zabavna! Bilo mi je zabavno stvarati nove predmete i otkrivati tradicionalne hrvatske igračke. Sve je bilo jako lijepo i zahvaljujem profesorima koje su nam omogućile da provedemo lijepo poslijepodne."

Marialuisa Piccoli: "Izložba mi je bila vrlo zanimljiva i divila sam se kreativnosti i želji za angažmanom stvaratelja igračaka. Uključili smo se i mi mladi i djeca iz Mundimitra zabavljajući se stvaranjem tradicionalnih igračaka uz pomoć Francesce i profesorice Tajane. Stvarno se nadam da će u Mundimitru uskoro biti drugih ovakvih projekata."

Polaznici radionice su uz priznanje

- Spomenak, dobili majicu i rokovnik *Igračka u srcu*, licitarska srca te šalicu Male škole hrvatskoga jezika i kulture.

IGRAČKA I IDENTITET

IGRAČKA U SRCU inspirirana hrvatskom tradicijskom kulturom multimedijalni je program međunarodne kulturne suradnje koju provodi Hrvatska matica iseljenika, Hrvatska škola Boston (SAD) i Zaklada hrvatskih studija Sydney (Australija) s hrvatskim školama, katoličkim misijama, društvima i udrugama te drugim relevantnim institucijama izvan Republike Hrvatske s ciljem poticanja i razvoja kreativnosti djece i mladih uz učenje i promociju hrvatske tradicijske kulture, njegovanja hrvatskoga jezika, međusobnog povezivanja i umrežava-

nja te povezivanja s domovinom Hrvatskom. U natječaju provedenom od ožujka do rujna 2018. sudjelovalo je više od dvije stotine djece i četrdesetak mentora iz Australije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Italije, SAD-a, Srbije, Švedske i Njemačke.

Predstavljanjem ovog projekta molisohrvatskoj zajednici Hrvatska matica iseljenika pokazala je ne samo rezultate kreativnoga dječjeg stvaralaštva, nego, u praktičnome dijelu radionice i u duhu današnje mobilnosti, kako je moguće igrom i stvaralaštvom razvijati govorne i komunikacijske sposobnosti, učiti o hrvatskoj tradicijskoj kulturi te na taj način njegovati i očuvati hrvatski identitet izvan domovine.

Lipa huala Zakladi "Agostina Piccoli", posebice njezinoj vrijednoj mladoj predsjednici Francesci Sammartino, na toplome i veselome gostoprimstvu te profesionalnosti. Bilo je *lipo hoditi na onu banu mora*. ■

Igračka u srcu je mobilna multimedijalna izložba likovnih, fotografskih, video i literarnih pobjedničkih radova djece i mladih iz hrvatskih zajednica u svijetu s radionicom za djecu i mlade.

Radionica izrade igračke inspirirane tradicijskom kulturom

ENG After a two-year break caused by COVID-19 restrictions, the Croatian Heritage Foundation conducted the project *A TOY IN YOUR HEART* together with the Agostina Piccoli Foundation and inspired by traditional Croatian culture. The event was held on September 9 and 10, 2022 in Mundimitro, one of the four Molisco-Croatian towns. It was a mobile multimedia exhibition of art, photography, video, and literature award-winning works made by children and youths from global Croatian communities with workshops for children and youths. "When the professor Kanajet Šimić suggested that we set up an exhibition in Mundimitro and organize an art workshop for children and young people as a part of the V. Forum of young Croatian minority members, I accepted the offer promptly and with enthusiasm. Even the smallest project is precious for our humble community, and especially for our children and youth as it gives them the opportunity to get familiar with Croatian cultural heritage", said Francesca Sammartino, president of the Agostina Piccoli Foundation. She also stressed that *A toy in your heart* was a complete success in Mundimitro.

Mreža od stihova

U dvadesetpet godina kontinuiranoga postojanja ova jedinstvena manifestacija okupila je više od 730 pjesnika iz četrdesetak zemalja, a u upravo promoviranome antologijskom zborniku Rešetaračkih susreta objavljeni su stihovi 201 pjesnika iz 37 zemalja

Završetak 25. Rešetaračkog susreta uz "Ne dirajte mi ravnicu"

Tekst i foto: Željko Rupić

Kada netko poput Petra Bašića iz Južnoafričke Republike, Antona Kikaša iz Kanade ili Petra Hategana iz Rumunjske "po-tegne" do Rešetara u Brodsko-posavskoj županiji samo zato da bi sudjelovao na jednodnevnom događaju, mora da je riječ o nečemu posebnome, možda i o fenomenu, društvenom, kulturnom, pa i političkom, kako je rekao književnik, književni kritičar, prevoditelj, povjesničar i diplomat Đuro Vidmarović. Da ovi pridjevi nisu pretjerani pokazao je i jubilarni, 25. Rešetarački susret hrvatskih pjesnika iz zemlje i inozemstva koji je održan 24. rujna, i ove godine u organizaciji Književno-likovnog društva Rešetari, uz potporu suorganizatora Hrvatske matice iseljenika i Općine Rešetari te glavnoga pokrovitelja, Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

U dvadesetpet godina kontinuiranoga postojanja ova jedinstvena manifestacija okupila je više od 730 pjesnika iz četrdesetak zemalja, dokud seže hrvatski kulturni prostor, odnosno gdje se govori hrvatski jezik, a u upravo promoviranome antologijskom zborniku Rešetaračkih susreta "Mreža od stihova" objavljeni su stihovi 201 pjesnika iz 37 zemalja. Uz antologijski, promoviran je i ovogodišnji, 25. Zbornik pjesama "Prostor riječi" u koji su uvrštene pjesme 108 autora te 15. Zbornik mladih pjesnika "Djetinjstvo zvuči kao ...", sve u nakladi Književno-likovnog društva "Rešetari".

U prvome dijelu sadržajnoga cjelodavnog programa Susreta sudjelovali su učenici osnovnih škola, njih stotinjak, iz rumunjskoga mjesta Lupak, iz

Uz antologijski, promoviran je i ovogodišnji, 25. Zbornik pjesama "Prostor riječi" u koji su uvrštene pjesme 108 autora te 15. Zbornik mladih pjesnika "Djetinjstvo zvuči kao ...", sve u nakladi Književno-likovnog društva "Rešetari".

Ivan De Villa, spiritus movens Rešetaračkih susreta

Sesvetske Sopnice i škole domaćina iz Rešetara koji su i čitali svoje stihove, zatim je održan okrugli stol na temu doprinosa ove manifestacije očuvanju hrvatskoga jezika, odnosno hrvatske riječi i u iseljeništvu.

ZAHVALNOST IVANU DE VILLI

Uz ostale, govorili su i već spomenuti Đuro Vidmarović, donator Susreta, i sam pjesnik, Anton Kikaš iz Kanade, načelnica Sektora za pravni položaj, kulturu i obrazovanje Hrvata izvan RH u Središnjem državnom uredu za Hrvate izvan RH Dubravka Severinski, Željko Rupić iz Hrvatske matice iseljenika, Robert Hajszan, urednik Panonskoga kataloga iz Gradišća, predsjednik Demokratskoga saveza Hrvata u Rumunjskoj i član Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan RH Petar Hategan, predsjednik Hrvatske zajednice u Trstu Damir Murković, načelnik Općine Rešetari Zlatko Aga i Tihomir Batalo, ravnatelj škole u Rešetarima koja je opet bila domaćin skupu. U svojim obraćanjima svi su imali jednu konstantu – riječi priznanja i zahvalnosti za iznimni entuzijizam spiri-

Petar Hategan, predsjednik Demokratskoga saveza Hrvata u Rumunjskoj, pjesnik i član Savjeta Vlade RH za Hrvate izvan RH

Pjesnikinja Gabrijele Vojvodić, profesorica u školi u Sesvetskoj Sopnici

Svoje su stihove čitali:

U trosatnome programu u Rešetarima svoje stihove su čitali pjesnici: Anton Kikaš, Petar Hategan, pjesmu prisutnoga, ali bolesnoga Petra Bašića pročitao je Gabrijela Vojvodić, Ljerka Toth Naumova (telefonom), Meri Benutić, Zlatko Knižek, Josip Čenić, Mišo Mijo Bijuklić, Mirjana Majić, Milena Zlateska, Ružica Todorović, Helena Sabo, Lidija Sopjanac, Mirta Abramović, Magdalena Teufel, Kazimir Levaković, Ljiljana Lipovac, Evica Kraljić, Zrinko Kapetanić, Vesna Dumičić, Radomir Dumičić, Gabrijela Vojvodić, Lara Josipović, Suzana Jelić, Dragica Kordas, Ingrita Ivanišević, Katarina Čavlina, Marija Rossi, Ljubica Sedlaček, Lidija Puđak i Snježana Josipović.

tus movensa Rešetaračkih susreta, već četrdeset godina predsjednika Književno-likovnoga društva "Rešetari" Ivana De Ville. Naravno, nisu izostale ni riječi zahvalnosti i ostalim članovima Književno-likovnoga društva, odnosno njegovoj Književnoj sekciji "2 9 2" na čelu s voditeljicom Snježanom Josipović.

U glavnome dijelu programa, Susretu pjesnika, koje je službeno otvorila Dubravka Severinski, a vodila pjesnikinja Lidija Puđak, svoje pjesme, uvrštene u ovogodišnji zbornik, čitalo je tridesetak pjesnika, a i taj je dio, kao i okrugli stol, mogao biti praćen na izravnome videoprijenosu preko Facebooka u svim krajevima svijeta. Svoju pjesmu putem

telefonske veze iz Skoplja skupu je pročitao etablirana hrvatska pjesnikinja Ljerka Toth Naumova koja je prve pjesničke korake napravila upravo u Rešetarima. Odlična glazbena pratnja Susretu bili su Josip Čenić i Mijo Mišo Bijuklić, pjesnici i glazbenici iz Beča.

O značenju i ugledu pjesničkih druženja u Rešetarima govore i dvije zanimljivosti koje je iznio Ivan De Villa zaključujući Susret. Naime, o Književno-likovnom društvu i susretima u Rešetarima napisan je na sveučilištu i diplomski rad, a i jedan doktorat koji u jednom dijelu govori o nesvakidašnjem amaterizmu i entuzijazmu u malome slavonskome mjestu. ■

Anton Kikaš, donator Rešetaračkih susreta, i sam pjesnik

Susret pjesnika otvorila je Dubravka Severinski iz Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH

ENG The jubilee 25th Rešetari meet of Croatian poets from Croatia and abroad was held on September 24. This year it was also organized by the Literature and Art Association Rešetari, the Croatian Heritage Foundation, the Rešetari municipality, and the main sponsor, the State Office for Croats Abroad. In its 25 years of existence, this unique festival gathered more than 730 poets from forty countries. The newly published and promoted anthological Almanac "Mreža od stihova" (Net made of verses) incorporates verses from 201 poets from 37 countries. Alongside the anthological Almanac, they also promoted this year's 25th Almanac of poems "Prostor riječi" (The space of words), which includes 108 authors, and the 15th Almanac of young poets "Djetinjstvo zvuči kao ..." (Childhood sounds like ...), all mentioned was published by Književno likovno društvo "Rešetari".

Portret misionara na glasu svetosti

Predstavljanje knjige Ante Pranjkića "Poniznošću do uzvišenosti" u Matici su organizirali Društveno-kulturna platforma za Bosansku Posavinu, Udruga Hrvata BiH "Prsten" i Hrvatska matica iseljenika

Predstavljajući: mons. Drago Balvanović, Đurđa Hrgetić, Tanja Baran, Anto Pranjkić i Ivica Kisić

Tekst: Diana Šimurina-Šoufek

Foto: Snježana Radoš

Predstavljanje knjige o hrvatskome franjevačkome misionaru fra Augustinu Augustinoviću u Matici su organizirali 16. rujna Društveno-kulturna platforma za Bosansku Posavinu, Udruga Hrvata BiH "Prsten" i Hrvatska matica iseljenika. Pozdravnim govorima okupljenima su se obratili: preč. Matija Pavlaković, izaslanik kardinala Bozanića i rektor Sjemeništa na Šalati i provincijal franjevačke provincije Bosne Srebrne fra Zdravko Dadić. Zatim, u ime organizatora i domaćina promocije Mijo Marić, ravnatelj Hrvatske matice iseljenika; u ime državnoga tajnika Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH Zvonka Milasa govorio je njegov zamjenik, Dario Magdić. Prisutne je pozdravio i glavni konzul RH u Banjoj Luci Zoran Piličić. Novu,

jesensku shemu programa HRT-a namijenjenu iseljentištvu predstavio je urednik Ivo Kujundžić.

Knjigu "Poniznošću do uzvišenosti" predstavili su: u ime dr. Tomislava Marčića, ravnatelja Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, hrvatski misionar u Peruu Drago Balvanović, u ime Društveno-kulturne platforme za Bosansku Posavinu dekan Agronomskog fakulteta i dominikanac trećoredac dr. sc. Ivica Kisić, hrvatska poduzetnica iz Venezuele Đurđa Hrgetić i autor, teolog i novinar Anto Pranjkić.

KRŠĆANSKO NADAHNUĆE

Recenziju Davora Ive Stiera dojmljivo je prezentirao glumac Robert Kurbaša. Od dolaska isusovca Ivana Ratkaja u Latinsku Ameriku u XVII. stoljeću do danas nemali broj hrvatskih misionara prešao je Atlantski ocean i širio radostnu vijest na novome kontinentu. Štovanje iznimnoga franjevačkog svećenika

iz Bosanske Posavine u Venezueli, fra Augustina Augustinovića, i danas je rašireno u puku, a potvrđeno je odlukom mjesnoga biskupa mons. Ovidija Pereza Moralesa koji je 2003. pokrenuo postupak njegove beatifikacije. Fra Augustin, navodi Stier, smatrao je da "biti profesor može biti svatko, ali biti svećenik samo onaj kojeg je Bog pozvao". A nje ga je pozvao da napusti komfor Starog kontinenta i ode u Novi svijet ponizno služiti onima koji su od svijeta zaboravljeni ili odbačeni. Autor je ovom knjigom, izdanom u vlastitoj nakladi, vjerno prikazao kreposti i sve talente uzornoga franjevačkog svećenika, želeći ujedno potaknuti čitatelje na dublje razmatranje o kršćanskom shvaćanju poniznosti i uzvišenosti.

Svjedočanstvo o životu hrvatskog misionara na glasu svetosti videozapisom su dali časna sestra i župnik iz Venezuele u simultanom prijevodu Huga Estiggaribije Villasantija Soljančića, povratnika, predsjednika i osnivača Paragvajске udruge Hrvata. Predstavljanju su nazočili i plehanski gvardijan fra Anto Tomas, fra Dalibor Stjepanović, Milan Kovač iz UV-a HMI-ja, kanadski povratnik dr. Marin Sopta, Ivan Zeba, voditelj Službe za pravni položaj, kulturu i obrazovanje Hrvata u BiH Središnjega državnog ureda za hrvate izvan RH, mnogi ugledni Posavljaci i rođaci misionara Augustinovića. U glazbenom programu sudjelovao je VIS "Gavrani" povratnika iz Australije te izvođači posavske izvorne pjesme Petar Jelavić Began i Ilija Martić.

Autor knjige Anto Pranjkić, novinar i urednik Hrvatske radio televizije

Moderatorica promocije bila je dr. sc. Tanja Baran, urednica Radio Sljemena.

MISIONAR I ERUDIT

Knjiga "Poniznošću do uzvišenosti" Ante Pranjkicića fokusirana je na život u Venezueli misionara i pisca iz okolice Brčkoga, a izdana je u godini kad se navršava 105 godina od Augustinovićeve rođenja. Vrijedna biografska šestodijelna studija, uz dodatke, ima dvjestotinjak stranica. Augustinović se dokazao ponajprije kao jedan od najcjenjenijih bosanskih misionara u hispanističkome svijetu, a uz fascinantno obrazovanje u tadašnjim svjetskim centrima stekao je ljubav i poštovanje vjernika gdje god bi djelovao i svih koji su ga poznavali. Misionar rođen na obroncima bosanske Majevice svoje srce posvetio je velikoj južnoameričkoj zemlji smještenoj uz Karipsko more i njezinu gostoljubivom i pobožnom narodu.

VAŽNA PISANA OSTAOSTINA

Augustin (Anto) Augustinović rođen je 1917. godine u Prijedoru, naselju u župi Bezgrešnog začeca u Dubravama kraj Brčkoga. U dobi od samo 12 godina iz pučke škole pošao je u sjemenište u franjevačkome samostanu u Visokom gdje je pohađao, a zatim i završio gimnaziju. Vrijeme novicijata proveo je u samostanu na Gorici u Livnu. Studij filozofije i teologije započeo je u Zagrebu, a diplomirao na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu 1942. Još prije završetka studija zaređen je za svećenika 1941. Star-

Petar Jelavić Began i Ilija Martić, izvođači posavske izvorne pjesme

ješinstvo Bosne Srebrene šalje ga 1942. u Rim na biblijski studij. Godine 1945. uspio je postići doktorat iz teologije, a godinu dana kasnije i magisterij biblijske teologije. Odlazi u Svetu zemlju, ali 1947. napušta Jeruzalem i kreće na misionarski put u Južnu Ameriku. Boraveći punih 46 godina u Venezueli, fra Augustin promijenio je samo tri boravišta. Nakon dolaska imenovan je župnikom u Capayi, gdje je proveo tri godine, a nakon toga, 1955., biskup ga šalje u gradić Caucagua, gdje je pastoralno djelovao 14 godina. Dobio je zadaću da osnuje župnu školu, a osim župničkog posla cijelo vrijeme vodio je kratke kršćanske tečajeve, poznate kao Cursillo. Godine 1969. biskup ga premješta u Cari-

zal, gradić u blizini Caracasa. U ovome gradu ostaje punih 30 godina, radeći kao župnik, odgojitelj, ali prije svega kao duhovni vođa, savjetnik te književnik i znanstvenik. Objavio je veliki broj djela na španjolskome jeziku, a mnoga su prevedena i na druge svjetske jezike. Na hrvatskome mu je 1984. objavljena "Povijest Isusova" u nakladi Teološke biblioteke iz Sarajeva i Kršćanske sadašnjosti iz Zagreba. Ovo djelo, koje je fra Augustin pisao na španjolskome jeziku, prevedeno je na 50-ak drugih jezika, a na hrvatski ga je preveo autor osobno. Pozornost plijene i dvije zbirke kratkih priča zavičajne tematike: Priče iz doline i Od obale do obale. Dr. sc. Augustin Augustinović umro je u Carrizalu 24. srpnja 1998., a nakon njegove smrti ljudi u Venezueli počeli su se utjecati za pomoć prema njegovu zagovoru. U Brčkom, gradu kojemu administrativno pripada njegovo rodno mjesto, jedna ulica nosi fra Augustinovo ime. ■

Promocija knjige o fra Augustinu Augustinoviću okupila je veliki broj uzvanika i gostiju iz Hrvatske i BiH

ENG The book "Poniznošću do uzvišenosti" (With humility to magnificence) by Ante Pranjkicić is focused on the life of missionary and author Augustin Augustinović, who comes from somewhere near Brčko, in Venezuela, and it was published in the year when are going to mark 105 years since the birth of Augustinović. This valuable biographical six-part study, with additions, incorporates two hundred pages. Augustinović is one of the most cherished Bosnian missionaries in the Hispanic world. He had a fascinating education in world capitals of the time and gained love and respect of worshippers everywhere where he was active and of everyone who met him.

Promocija zbornika Hrvatska izvan domovine

Zbornik sadrži znanstvene i stručne radove o suvremenome hrvatskom iseljeništvu koji su predstavljeni na 4. Hrvatskome iseljeničkom kongresu, a uredili su ga Ivana Hebrang Grgić, Vlatka Lemić, Marin Sopta te Tanja Trošelj Miočević

Marin Sopta, predsjednik Centra za istraživanje hrvatskog iseljenništva jedan je od urednika Zbornika radova

živanje hrvatskog iseljenništva iz Zagreba, koji je projekt kongresnog okupljanja znanstvenika iz predmetnog područja pokrenuo još prije osam godina (2014.) u cilju pouzdanijeg informiranja hrvatskih ljudi u pokretu. Tiskanje su financijski poduprli Središnji ured za Hrvate izvan RH, Hrvatska matica iseljenika, Jadrolinija (Rijeka) i Marina Frapa (Rogoznica). Prvi Hrvatski iseljenički kongres održan je 2014. u Zagrebu, drugi 2016. u Šibeniku, treći 2018. u Osijeku, a četvrti 2020. u Zagrebu i drugi dio u Mariji Bistrici 2021. Jubilarni, 5. kongres, organiziran je u 2022. u Mostaru.

AGILNI SURADNICI

Među autorima predstavljene publikacije su i djelatnici Matice Vesna Kukavica, Snježana Jurišić, Lada Kanajet Šimić, Marin Knezović, a spominjući usput, i dugogodišnji pouzdani i agilni suradnici HMI-ja Mario Bara, Katarina Čeliković, Željko Holjevac, Rebeka Mesarić Žabčić, Marina Perić Kaselj, Božo Skoko, Drago Šaravanja, Tuga Tarle i Sanja Vulić te dr. Zbornik sadrži znanstvene i stručne radove o suvremenome hrvatskom iseljeništvu predstavljene na 4. Hrvatskome iseljeničkom kongresu, održanom dvodjelno zbog pandemijskih prilika, 5. i 6. studenoga 2020. u Zagrebu te u Mariji Bistrici 10. i 11. lipnja 2021. Uredili su ga Ivana Hebrang Grgić, Vlatka Lemić, Marin Sopta te Tanja Trošelj Miočević. Okupljenima na zagrebačkom predavanju prigodnim slovom obratili su se zamjenik ravnatelja Matice dr. Ivan Tepeš i Dario Magdić, zamjenik državnoga tajnika Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH. Među cijenjenim gostima bili su i dr. sc. Domagoj Knežević, savjetnik i izaslanik ministra vanj-

Tekst: Diana Šimurina-Šoufek

Foto: Snježana Radoš

Predstavljanje zbornika radova pod naslovom "Hrvatska izvan domovine IV" održano je u četvrtak, 22. rujna, u podne u Velikoj dvorani Matice u Zagrebu. Tematska okosnica kongresa i ovog zbornika radova, čija je građa raspoređena na čak 508 stranica velikoga enciklopedijskog formata, fokusirana je na tri najaktualnija migrantska izazova hrvatskih ljudi u pokretu "Povratak – stvarnost ili utopija", propitujući iz nekoliko znanstvenih disciplina novu socio-kulturnu paradigmu hrvatskoga izvandomovinstva, kao i cjelokupni domovinski društveni narativ koji prati suvremene obrasce seljenja cijelih obitelji zbog, s više ili manje, pouzdanih ekonometrijskih i demografskih pokazatelja. Iščitavajući ovaj raznorodni zbornik radova zainteresirani čitatelj naći će na jednome mjestu opise ideologija globalne mobilno-

sti, ali i svestrano obrađene institucionalne postupke vezane uz reintegraciju hrvatskog iseljenništva u suvremenu Republiku Hrvatsku. Publiku je ovim riječima, znalački i s puno emocija, u promociju uvela moderatorica Vesna Kukavica.

Nakladnik zbornika radova "Hrvatska izvan domovine IV" Centar je za istra-

skih i europskih poslova Gordana Grlića Radmana i dr. sc. Mislav Rubić, načelnik sektora za demografski razvoj iz Središnjega državnog ureda za demografiju i mlade. Zbornik su kraćim izlaganjem predstavili urednici izdanja dr. sc. Marin Sopta, dr. sc. Vlatka Lemić te ekonomistica Tanja Trošelj Miočević.

67 PRILOGA 74 RENOMIRANA AUTORA

Recenzenti ovog izdanja, koje donosi 67 priloga iz pera sedamdeset i četvero renomiranih autora koji se znanstveno bave umrežavanjem migrantskih zajednica i analizom izazova (ne)sigurnih hrvatskih iseljeničkih sudbina 21. stoljeća, su dr. sc. Damir Boras i dr. sc. Ivan Rogić. Nakladnik zbornika – Centar za istraživanje hrvatskoga iseljeničtva iz Zagreba projekt kongresnog okupljanja znanstvenika iz predmetnog područja pokrenuo je još prije osam godina (2014.) u cilju pouzdanijeg informiranja hrvatskih ljudi u pokretu.

Podsjetimo, prvi kongres bio je zamišljen kao višednevni radni susret hrvatskih stručnjaka s područja humanističkih i društvenih znanosti, ali i kao događaj na kojem bi se potaknulo pronalaženje odgovora na goruća pitanja izvandomovinske Hrvatske. HIS je bio

Uzvanici na predavljanju Zbornika u Velikoj dvorani Matice u Zagrebu

prvi znanstveni skup koji je istaknuo i povezao zajedničke teme iseljene i domovinske Hrvatske. Tražili su se odgovori na goruća pitanja izvandomovinske Hrvatske koji su iznijeli zajedničku rezoluciju o budućem odnosu domovine prema svojim iseljenicima u aktualnoj eri sveprisutne mobilnosti. Ideja projekta hrvatskih iseljeničkih kongresa je razvijanje suradnje i proaktivno djelovanje na čvršćem povezivanju hrvatskog iseljeničtva s domovinom. Iz kongresa u kongres nastoje se propitivati najvažnija područja iseljeničkog iskustva i odnosa s Hrvatskom. Na sudjelovanje u projektu svaki put bili su

pozvani znanstvenici i stručnjaci koji se bave iseljeničkim temama, poslovni ljudi i povratnici u domovinu te državne institucije, udruge i zainteresirani pojedinci koji su posvećeni i usmjereni na osnaživanje veza Republike Hrvatske i njezinih iseljenih građana. ■

ENG The publisher of the Almanac "Croatia outside of the homeland IV" is the Centre for researching Croatian Expatriates from Zagreb, which started the project of gathering relevant subject scientists eight years ago (in 2014) for the purpose of providing reliable information for Croatian people in other countries. The printing was financially supported by the Central office for Croats outside of Croatia, the Croatian Heritage Foundation, and partners.

Koncert u Pragu u Muzeju Karlovog mosta

U spomen Vatroslavu Lisinskom

U organizaciji Veleposlanstva Republike Hrvatske u Češkoj, Hrvatsko-češkog društva iz Zagreba i Češko-hrvatskog društva iz Praga, u Muzeju Karlovog mosta u Pragu u ponedjeljak 12. rujna održan je Koncert u spomen Vatroslavu Lisinskom (1819. – 1854.), hrvatskom skladatelju koji se od 1847. do 1850. školovao u Pragu.

Uoči koncerta publici se obratila Ljiljana Pancirov, veleposlanica RH u Češkoj

Na koncertu su nastupile solistice Dagmar Drechslerová iz Češke i Tihana Havelka Tudaković iz Hrvatske koje su uz glasovirsku pratnju hrvatskog pijanista Krešimira Popovića izvele pet popjevki Vatroslava Lisinskog skladanih na češke tekstove: *Máj*, *Má Vlast*, *Vystěhovanec*, *Vltava* i *Závist* te dvije njegove hrvatske skladbe: *Ribar* i *Zora*. Na programu su bila i djela češkog skladatelja Antonína Dvořáka. Koncert je održan uz financijsku potporu Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, a publici se uoči koncerta obratila hrvatska veleposlanica u Češkoj Ljiljana Pancirov koja je podsjetila na veze Vatroslava Lisinskog s Pragom.

U povodu 200. godišnjice rođenja Vatroslava Lisinskog koja se navršila 2019., Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Češkoj, Hrvatsko-češko društvo iz Zagreba i Češko-hrvatsko društvo iz Praga pokrenuli su inicijativu da mu se u Pragu postavi spomen-ploča. (Hrvatsko-češko društvo Zagreb, foto: Zuzana Hubinkova)

Tradicijsko blago *kiritofa*

Kao i prethodnih godina, osim onih kada su vladala ograničenja vezana uz suzbijanje koronavirusa, 3. rujna održana je u Jevišovki, nekadašnjemu Frielištofu (Fröllersdorfu), već tradicionalna manifestacija obnove naslijeđa moravskih Hrvata

Misno slavlje u crkvi u Jevišovki

Tekst: **Marin Knezović** Foto: **Željko Rupić**

Tradicija je stvar ponavljanja. Kulturno naslijeđe, ne rijetko, svodi se na sposobnost i mogućnost obnavljanja i oponašanja. Zajednice svoj identitet tako traže i u nekim običajima i postupcima koje smatraju dovoljno vrijednima, dovoljno posebnim da bi bili vrijedni tog ponavljanja i tako postali dio njihova identiteta. Toj skupini pripada i "kiritof" u Jevišovki, obnova proslave mjesnog

svetka Udruženja građana hrvatske narodnosti u Češkoj Republici.

Zajednica moravskih Hrvata je hrvatska manjinska skupina koja se naselila na području današnje Južne Moravske u 16. st. Njihovo doseljavanje i naseljavanje dio je velikoga izbjegličkog vala koji je zahvatio srednjovjekovna hrvatska područja kao posljedica turskih haranja i osvajanja. Ova skupina vrlo je bliska gradišćanskim Hrvatima i po svojim jezičnim i ostalim kulturnim obilježjima pripada Hrvatima Hatima, najsjevernijoj grupi Hrvata koji su naselili današnja rubna područja Austrije, Mađarske, Češke i Slovačke. Smatra se kako ova hrvatska skupina vuče podrijetlo iz krajeva između rijeka Une i Korane.

Tu su prvo naselili široko područje

je u okolici gradova Mikulov i Breclav. Ipak, većinski hrvatska naselja u tom kraju ostala su u prvoj polovici 20. st. samo tri sela: Frielištof, Dobro Polje i Nova Prerava.

KOZA JE SIMBOL KIRITOFA

Kao i prethodnih godina (osim onih kada su vladala ograničenja vezana uz suzbijanje koronavirusa), i ove 2022. godine održana je 3. rujna tradicionalna manifestacija obnove naslijeđa moravskih Hrvata. U skladu s već malom tradicijom događaja u Jevišovki, nekadašnjemu Frielištofu (Fröllersdorfu), svečanost mjesnoga kiritofa počinje misom u lokalnoj crkvi sv. Kunigunde, koju je predvodio gradišćansko-hrvatski svećenik Branko Kornfeind u već prepoznatljivoj

Poslije misnog slavlja krenula je šarena povorka sudionika odjevenih u narodne nošnje moravskih Hrvata na čelu s limenom glazbom i kozom, simbolom cijelog kiritofa, a nakon završetka svečanoga ophoda uslijedila je kiritofska zabava namijenjena kako potomcima moravskih Hrvata, tako i njihovim gostima.

Koza je simbol kiritofa, tradicionalne manifestacije moravskih Hrvata

Radovi na zgradi Hrvatskoga kulturnog središta u Jevišovki su pri kraju, u njoj je već moderni postav muzeja

mješavini zvukova gitare, tamburica, hrvatskoga, njemačkoga i češkoga jezika.

Poslije misnog slavlja krenula je šarena povorka sudionika odjevenih u narodne nošnje moravskih Hrvata na čelu s limenom glazbom i kozom, simbolom cijelog kiritofa. Dok je nekada nesretna koza (ili jarac) završila kao nagrada pobjednika u kuglanju te bi je pojeli sudionici veseloga skupa, poslije sudjelovanja u ovogodišnjoj svečanosti ovaj papkar u novim okolnostima ima znatno vedriju životnu perspektivu.

MUZEJ MORAVSKIH HRVATA

Na završetku svečanoga ophoda uslijedila je kiritofska zabava namijenjena kako potomcima moravskih Hrvata,

tako i njihovim gostima. Prisutnost Hrvata u Jevišovki od ove godine bit će još više izražena jer su radovi na zgradi tamošnjega Hrvatskoga kulturnog središta pri kraju. Uz moderni postav Muzeja moravskih Hrvata središte obuhvaća i prostore za predavanja i sastanke, kao i smještajne kapacitete namijenjene gostima zajednice i Jevišovke same.

Na ovoj najvažnijoj godišnjoj svečanosti moravskih Hrvata prisustvovali su i veleposlanica Republike Hrvatske u Češkoj Ljiljana Pancirov, češki veleposlanik u Republici Hrvatskoj Milan Hovorka, zamjenik državnoga tajnika Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH Dario Magdić, kao i predstavnici Hrvatske matice iseljenika.

Krajem 40-ih godina raseljena zajednica moravskih Hrvata izgledala je kao hrvatska nacionalna skupina bez perspektive. Kao moguće sumnjiva skupina čehoslovačkim vlastima nije bila "podobna" naseljavati zemljište u neposrednoj blizini granice s Austrijom. Tako su poslije 1948. hrvatski stanovnici Južne Moravske mahom raseljeni po ostalim dijelovima ove pokrajine i same Češke, a dio ih je i izbjegao u inozemstvo. Posljednjih tridesetak godina ona postupno, posebno zalaganjem mlađih naraštaja, na čelu s Lenkom i Janom Koprivom vraća i ponovno oblikuje svoj identitet, u čemu kiritof u Jevišovki ima važnu ulogu. ■

Uzvanici pokraj spomenika postavljenog 1934. u povodu 400. obljetnice doseljenja Hrvata u Južnu Moravsku

ENG Just like in previous year (with the exception of those with coronavirus related restrictions), on September 3, 2022, the already traditional festival of renewing the heritage of Moravian Croats was held. Complying with the traditional events in Jevišovka, formerly known as Fröllersdorf, the ceremony of the local kiritof started with the mass in the local church of St. Kunigunda, led by the Burgenland-Croatian priest Branko Kornfeind, and accompanied by the familiar mix of sounds of guitars, tamburica, Croatian, German, and Czech language. After the mass a colourful procession of participants, dressed in traditional clothing of Moravian Croats, was underway, led by a brass band and a goat, a symbol of the whole kiritof. After the ceremonial procession for the descendants of Moravian Croats and their guests ensued. The presence of Croats in Jevišovka will be even more emphasized from this year due to the near completion of the construction of the local Croatian Cultural Centre building. The Centre incorporates a modern exhibition of the Museum of Moravian Croats, as well as halls for lectures and meetings, and accommodation for guests of the community and Jevišovka.

Spojeni *Ulična fešta* i *Dan mladih*

Četverodnevna kulturna manifestacija održana je pred Hrvatskim centrom u Beču od 22. do 25. rujna, a ove godine prvi put su spojene dvije manifestacije – “Dan mladih” Hrvatskog akademskog kluba u Beču i “Ulična fešta” Hrvatskog centra u Beču

Tekst i foto: **Snježana Herek**
(preuzeto s *mojahrvatska.vecernji.hr*)

Ove godine prvi put spojena “Ulična fešta” gradišćanskih Hrvata s “Danom mladih” bio je pun pogodak. Važno nam je bilo da mladima damo priliku da se predstave i u Beču, dakle velegradu i urbanoj sredini koja ima značaj za opstanak manjine i njegovanje njezina jezika, kulture i identiteta – rekla nam je glavna tajnica Hrvatskoga centra u Beču Gabriela Novak Karall.

Ova četverodnevna kulturna manifestacija održana je pred Hrvatskim centrom u Beču od 22. do 25. rujna. Posjetilo ju je na stotine gradišćanskih i ostalih Hrvata iz Beča i Gradišća i njihovi brojni austrijski prijatelji. Mnoštvo publike, zahvaljujući dobroj organizaciji i znalački sastavljenom programu, moglo je bez obzira na dobnu skupinu posjetitelja pronaći nešto zanimljivo za sebe.

Četverodnevno slavlje započeli su mladi “Danom mladih”, najvećom godišnjom manifestacijom Hrvatskog akademskog kluba u Beču, organiziravši zanimljivu raspravu posvećenu mladim naraštajima u Europi, što je bilo aktual-

no s obzirom na to da je Europska unija proglasila ovu godinu - godinom mladih. Stoga su u raspravi i slavlju sudjelovali i predstavnici drugih manjinskih zajednica u Austriji. Drugi dio večeri bio je posvećen glazbenim žanrovima koje vole mladi, a zabavljali su ih gosti iz Hrvatske. Drugi dan je nastavljeno s tradicionalnom “Uličnom feštom” koja je ove godine održana pod geslom “100 godina Hrvatskog društva u Beču”.

“Mi, gradišćanski Hrvati, jako smo ponosni da smo mogli svima pokazati, posebice mnogim Bečanima koji to sigurno nisu znali, da su gradišćanski Hrvati ne samo u Gradišću, nego već 100

godina i sastavni dio Beča. I da smo i mi sa svim stanovnicima Beča pridobili da je Beč ono što je danas, grad najvišega životnog standarda u svijetu. Vrlo dobro organizirani grad s golemom i šarolikom ponudom, posebice kulturno-društvenom”, rekla nam je Tezija Stoišić, bivša zastupnica u Nacionalnom vijeću austrijskog parlamenta i bivša pučka pravobraniteljica.

Ulična fešta je sjajna promocija Hrvata ovdje u Beču i šire. Uz uživanje u glazbi, kušanje kulinarskih specijaliteta i hrvatskih vina razmjenjuju se mišljenja, sklapaju poznanstva i prijateljstva. A i roditelji mogu malo odahnuti jer o njihovim mališanima zdušno brinu “tete” iz vrtića i jezičnih tečajeva te radionica u Hrvatskom centru. Jedna od njih je i Nika Račić, studentica slavistike na masteru, koja vodi jezične tečajeve za djecu i odrasle. Ona nam je predstavila sadržaj dječjeg programa koji je obuhvaćao crtanje, bojenje, ples i pjesmu te dramsku predstavu i radionice.

Predsjednik Hrvatskog akademskog kluba (HAK) Alexander Vuković rekao je da je “Dan mladih” omiljen festival među mladima i da je ovo prvi put da se održava u Beču jer od 1973. kada je osnovan do danas uvijek se održavao

u Gradišću ili hrvatskim selima i mjestima u Slovačkoj i Mađarskoj. "Beč nam je bio izazov, ali vidim da smo uspjeli jer je mnogo mladih i dobro se zabavljaju", istaknuo je predsjednik HAK-a. S njim se složio i bivši HAK-ov predsjednik Joško Emrich koji je pohvalio organizatore i ideju spajanja dosad dviju različitih manifestacija – "Dana mladih" i "Ulične fešte" Hrvatskog centra u jedno zajedničko slavlje gradišćanskih Hrvata.

Na slavlju je bio, uz ostale, i opunomoćeni ministar u Veleposlanstvu RH u Beču Silvio Kus. "Gradišćanski Hrvati već tradicionalno priređuju ovu Feštu na ulici kako bi ponosno pokazali svima koji ovdje navrate ili slučajno prođu ispred Hrvatskog centra tko su i što su i što sve znaju i mogu. A da mogu mnogo toga i da su iznimno snažna manjina pokazali su i dokazali njegovanjem i čuvanjem svoga materinskog jezika, kulture i hrvatskoga identiteta na prostoru Austrije već punih pet stoljeća", rekao je Kus za Večernji list. Istaknuo je također iznimno dobre "susjedske odnose" Hrvatske i Austrije, iako ove dvije zemlje nemaju zajedničku granicu.

"Ovogodišnja Ulična fešta održava se pod geslom - 100 godina Hrvatskog društva u Beču, što je dobro da se to ističe. To pokazuje da gradišćanski Hrvati u Beču žive već cijelo jedno stoljeće. A to je važno kada se govori o autohtonosti narodne manjine koja se trenutačno priznaje samo gradišćanskim Hrvatima u Gradišću, a ne i onima u Beču. Danas u 21. stoljeću, koje obilježava velika mobilnost, svakako treba razmišljati o prilagođavanju stvarnoj si-

Gabriela Novak Karall, glavna tajnica Hrvatskog centra u Beču

Predsjednik Hrvatskog akademskog kluba (HAK) Alexander Vuković rekao je da je "Dan mladih" omiljen festival među mladima i da je ovo prvi put da se održava u Beču jer od 1973. kada je osnovan do danas uvijek se održavao u Gradišću ili hrvatskim selima i mjestima u Slovačkoj i Mađarskoj.

"Diplomatski stol" – lijevo opunomoćeni ministar u hrvatskom veleposlanstvu Silvio Kus

tuaciji na terenu. Jer od oko 50.000 gradišćanskih Hrvata njih 30.000 živi u Gradišću, ali i njih 15.000 u Beču, što nije zanemariva brojka", napomenuo je Silvio Kus, opunomoćeni ministar u Veleposlanstvu RH u Beču. Stoga je svakako ne samo odlična, nego i simbolična ideja bila spojiti zajedno "Dan mladih"

Hrvatskog akademskog kluba i "Uličnu feštu" Hrvatskog centra u Beču jer obje kulturne manifestacije pripadaju gradišćanskim Hrvatima bez obzira na to na kojoj su austrijskoj adresi.

I što na kraju reći nego čestitati Hrvatskom društvu u Beču na njegovu 100. rođendan. ■

Još jedan detalj s "Ulične fešte"

ENG For the first time this year the Burgenland Croats' "Street fest" and "Youth Day" were joint together. It was important for us to give young people a chance to present themselves in Vienna, a big city, and an urban environment significant for the preservation of minorities and nurturing of their language, culture, and identity – said the Chief Secretary of the Croatian Centre in Vienna, Ms. Gabriela Novak Karall. This four-day cultural manifestation was held in front of the Croatian Centre in Vienna from September 22 to September 25. It was visited by hundreds of Burgenland and other Croatians from Vienna and Burgenland, and by many of their Austrian friends. All participants of the large audience experienced something interesting due to the good organization and excellently and professionally planned program.

Rodilo se nekoliko novih ptićev i slavujev

Iz Gradišća dolazi kapitalno djelo, trojezična antologija, hrvatsko-englesko-njemačka, autora i priređivača Petra Tyrana i Herberta Kuhnera pod naslovom "Rušimo granice – iz stare hrvatske dijaspore"

Tekst: **Đuro Vidmarović**

Foto: **Petar Tyran**

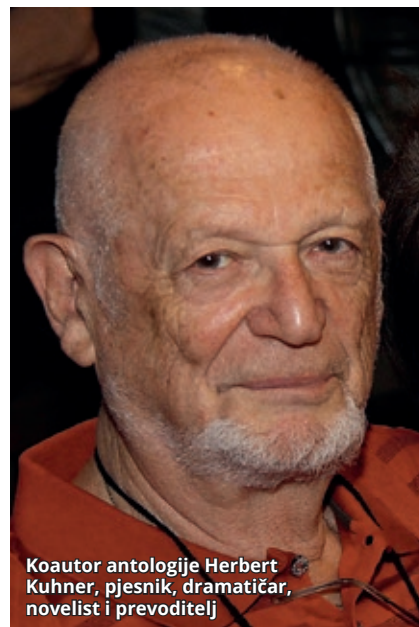
Antologiju "Rušimo granice – iz stare hrvatske dijaspore" objavio je austrijski PEN klub, a predsjednik ovog kluba, Helmut A. Niederle, napisao je predgovor. U njemu je, uz ostalo, naglasio: "Ova trojezična knjiga na hrvatskom, nimškom i engleskom, *ligui franci*, neka ruši i one granice ke razdvajaju nimški od drugih europskih jezika. Neka ova

antologija najde trajnu domovinu i mnogi biblioteka." Iz navedenog teksta vidljivo je kako pod hrvatskim jezikom autori antologije misle na gradišćansko-hrvatski književni standard.

Petar Tyran, spiritus movens ove antologije, napisao je uvodno slovo pod naslovom "Naša književnost – rušimo granice". U ovome nadahnutom tekstu on je podsjetio kako su već prošla četiri desetljeća od pojave kulture antologije "Ptići i slavuji, *suvremeni gradišćanskohrvatski pjesnici*". Nadalje Tyran piše: "U međuvremenu se je rodilo nekoliko novih ptićev i slavujev. A našli su se opet i pjesnici istoga ili sličnoga mišljenja, došli su na svitlo iz svojih grmov i šumov. 'Rušimo granice', znatno prošireno izdanje nekadašnjih 'Ptićev i slavujev' te kaže "da se je iz gradišćanskohrvatskoga gnjazda izleglo čuda već književnikov i pjesnikov, nego su mnogi do sada znali. Mnogi ptići su lovili po tuđi lapti i šuma, a dost slavujev je otpjevalo svoje jačke bez da bi je gdo bio čuo, a još manje da bi gdo bio bilježio njev pjev i ga tim bio pohranio za druge, kasnije generacije". Petar Tyran želi nas upozoriti kako za mnoge gradišćanskohrvatske književnike i pjesnike mi i ne znamo jer su se izgubili u njihovoj novoj domovini. On dramatično zaključuje: "Mnogi su i prestali s pjevanjem jer već nisu ni jednoga našli ki bi razumio njev glas."

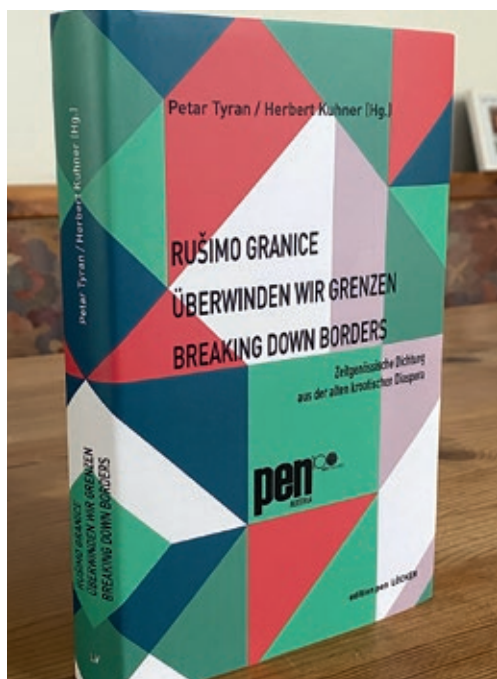
ŠIRI POETSKI KRUG

Nakana ove antologije je upravo pronaći takve izgubljene pjesnike i ubaštiniti ih na stranicama ove antologije. Autori su vrlo ispravno u antologiju uključili

Koautor antologije **Herbert Kuhner**, pjesnik, dramatičar, novelist i prevoditelj

najistaknutije pjesnike koji su stvarali u sklopu cjelokupnog arhipelaga nekadašnjih zapadnougraskih Hrvata koji se nakon Trianonskoga mirovnog ugovora i raspada *K und K* monarhije dijele na gradišćanske Hrvate u Austriji, Mađarskoj, Slovačkoj te Moravskoj. Njima su pridružili i pjesnike koji stvaraju na molisškome hrvatskom jeziku u talijanskoj pokrajini Molise. Stoga ova antologija, kako s pravom ističe Tyran, "pomaže ostvariti čim širji kulturnopolitički opseg cijele narodne grupe – ne samo u geografskom, nego i u duhovnom smislu". Ovom antologijom dokumentirana je ne samo jezična mnogostrukost "maloga gradišćanskohrvatskog roda", već kako ističe Tyran, antologijom su "ostavili dušu tim pjesmama i pjesnikom, ki su i jezikom postavili spomenik svojem selu, svojem rodnom kraju, a ne manje i Hrvaticama i Hrvatima ki jur skoro poltisućljetu žive u tom kraju". Vrlo je zanimljiva Tyranova primjedba kako "ova zbirka sadržava u sebi križanje različitih stazov po ki su išli i još uvijek hodu hrvatski ljudi. Ali ujedno je i autoput s različitim priključki ki veže pojedine dijelove nekadašnje dijaspore i ki plete nova uža i jača konopce, ki gradi nove moste, po ki se ide i gre i na ki slušamo one, ki ča, kaj ili što imaju za reći i pjevati". Za nas u Hrvatskoj, odnosno za cjelokupnu nacionalnu hrvatsku književnu baštinu, antologija koju predstavljamo pokazu-

Petar Tyran, Herbert Kuhner (Hg.): *Rušimo granice / Überwinden wir Grenzen / Breaking Down Borders* (Suvremeno pjesništvo iz stare hrvatske dijaspore / zeitgenössische Dichtung aus der alten kroatischen Diaspora / contemporary poetry of ancient Croatian diaspora) – prijevod s hrvatskog i prijevod na engleski i nimški, Österreichischen P.E.N., Wien, 2022.

je kako su gradišćanski Hrvati duhovno povezani istim podrijetlom i istim jezikom s matičnim narodom.

POEZIJA POLIGLOTA

Petar Tyran i Herbert Kuhner učinili su veliki napor i sve uvrštene pjesme preveli na njemački i engleski jezik. To je pokušaj da se predstavi gradišćanskohrvatski jezik i na "veliki svitski jezik", a tim upoznati makrokrug štiteljev s pjesničkim mikrokozmosom gradišćanskih Hrvatov". Tyran ispravno zaključuje: "Da bi književnost malih grup i narodov nastala poznata i se širila na čim većem prostoru, mora se koristiti prijevod. To je nakana i ovoga izdanja."

Navodimo popis uvrštenih pjesnika u antologiju "Rušimo granice": Augustin Blazović (Frakanava, 1921. – Beč, 2004.), moliška Hrvatica Gabrijela Blažeta (Mundimitar, 1959.), gradišćanska Hrvatica iz Mađarske Matilda Bölcs (Sambotel, 1949.), Jurica Čenar (Dolnja Pulja, 1956.), Katarina Drakšić-Halaj (Klimpuh, 1965.), Herbert Gassner (Celindof, 1955.), Ewald Höld (Uzlop, 1954.), gradišćanski Hrvat iz Mađarske Pavao Horvat (Vedešin, 1930. – Šopron Horpač, 1941.), gradišćanski Hrvat iz Mađarske Šandor Horvat (Narda, 1959.), gradišćanska Hrvatica iz Mađarske Timea Horvat (Petrovo Selo, 1967.), gradišćanska Hrvatica iz Mađarske Marija Fülöp Huljev (Unda, 1950.), Anton Leopold, (Frakanava, 1928. – Beč, 2021.),

"Rušimo granice" je znatno prošireno izdanje nekadašnjih "Ptičev i slavujev" te Tyran kaže "da se je iz gradišćanskohrvatskoga gnjazda izleglo čuda već književnikov i pjesnikov, nego su mnogi do sada znali".

moliška Hrvatica Angelina Menna (Mundimitar, 1936.), moliška Hrvatica Agostina Piccoli (Mundimitar, 1962. – Italija, 1998.), gradišćanski Hrvat iz Slovačke Vilijam Pokorný-Tica (Devinsko Novo Selo, 1929. – Bratislava, 2016.), moliški Hrvat Giovanni Romagnoli (Mundimitar, 1964.), gradišćanski Hrvat iz Mađarske Lajoš Škrapić (Petrovo Selo, 1938. – Budimpešta, 2016.), Ana Šoretić (Cogrštof, 1952.), Romana Schweiger-Domnanović, (Gerištof, 1958.), gradišćanski Hrvat iz Slovačke Petar Tažky (Bratislava, 1968.), Petar Tyran (Novo Selo, 1955.), gradišćanski Hrvat iz Moravske Milo Vašak (Frelištof, 1925. – ? 2007.) i Dorotea Zeichmann (Klimpuh, 1957.). Koautor antologije, Herbert Kuhner, pjesnik, dramatičar, novelist i prevoditelj, rođen je 1935. u Beču. Odrastao je i školovao se u SAD-u. Od 1963. živi ponovno u Beču. Istaknuti je prevoditelj.

VRIJEDAN KNJIŽEVNI PRINOS

U trećem dijelu antologije objavljene su biobibliografske leksikografske jedinice o svakom od uvrštenih autora. Kao relativno dobar poznavatelj gra-

dišćanskohrvatske književnosti dajem si slobodu primijetiti kako je ovaj izbor vrlo značajan zbog aspekta objedinjavanja u kulturološkom smislu cijeloga gradišćanskohrvatskog arhipelaga. Međutim, prigovor bi se mogao pronaći u činjenici da Petar Tyran antologiju počinje s Augustinom Blazovićem. Time je isključio pjesnike koji su stvarali prije njega, a poglavito velikoga Matu Meršića Miloradića. Iz ove primjedbe proizlazi i očekivanje objavljivanja drugog toma antologije "Rušimo granice" u kojoj bi bio obuhvaćen cijeli pjesnički opus od Miloradića pa nadalje, a možda i od Grgura Mekinića. No, bez obzira na tu primjedbu, antologija "Rušimo granice" kapitalno je djelo za gradišćanske Hrvate te iznimno vrijedan prilog cjelokupnoj hrvatskoj kulturi i književnosti. Ona je živi dokaz kako su unatoč svim povijesnim turbulencijama u književnosti mogla disati obadva hrvatska plućna krila – domovinsko i izvandomovinsko.

Petar Tyran otvorio je mogućnost, a na neki način i obvezu, ljudima u matičnome narodu koji se bave dijasporom da na sličan način stvore antologiju i skupe književnu baštinu koju su stvarali Hrvati u Mađarskoj, Srbiji i Rumunjskoj, a zatim, usuđujem se razmišljati i o antologiji pjesništva nastalog u hrvatskome rasuću, u svim njegovim vremenskim rasponima i političkim i zemljopisnim prostorima. ■

ENG A clear trilingual Croatian-English-German anthology, written and edited by Petar Tyran and Hebert Kuhner, was published in Burgenland (Austria) under the name "Breaking down borders – from the old Croatian diaspora". The anthology was published by the Austrian PEN club, and the president of this club, Helmut A. Niederle, wrote the foreword. The anthology includes following poets: Augustin Blazović, Gabrijela Blažeta, Matilda Bölcs, Jurica Čenar, Katarina Drakšić – Halaj, Herbert Gassner, Ewald Höld, Pavao Horvat, Šandor Horvat, Timea Horvat, Marija Fülöp Huljev, Anton Leopold, Angelina Menna, Agostina Piccoli, Vilijam Pokorný – Tica, Giovanni Romagnoli, Lajoš Škrapić, Ana Šoretić, Romana Schweiger – Domnanović, Petar Tažky, Petar Tyran, Milo Vašak and Dorotea Zeichmann.

Istaknuti svestrani autor i priređivač antologije Petar Tyran

Spomenik budućnosti – granica susreta

Na mjestu željezne zavjese pjesnici uz Spomenik budućnosti čitali svoje pjesme i predstavili nova izdanja

Tekst i foto: Tomislav Marijan Bilosnić

"Spomenik budućnosti – granica susreta" bila je ovogodišnja tema tradicionalnih Međunarodnih književnih susreta Koljnof 2022. koji su ove godine od 8. do 11. rujna održani 14. put. Susreti su održani nešto ranije od uobičajenog termina kako bi se hrvatski književnici i njihove kolege iz Gradišća s obje strane mađarske i austrijske granice pridružile proslavi Dana općine Koljnof i tradicionalnoj koljnofskoj Trgadbenoj povorci, koja je stalno mjesto Susreta.

Sudionici iz Hrvatske i BiH bili su književnici, članovi Društva hrvatskih književnika i DHK HB, Tomislav Marijan Bilosnić – voditelj i izbornik ovih susreta, Božidar Brezinščak Bagola, Sanja Knežević, Srećko Marijanović, Siniša Matasović, Tomislav Milohanić i Ivo Raguž, kojima su se u Gradišću pridružili ovdašnji članovi DHK Jurica Čenar, Šandor Horvat, Herbert Ganssner i Timea Horvat. Glazbenom pratnjom Susretima su se pridružili i pjesnici i hrvatski glazbenici iz Beča Josip Čenić i Mijo Bijuklić.

U PETROVU SELU

U četvrtak, 8. rujna 2022., sudionici Susreta najprije su se uputili u Petrovo Selo na mađarskoj strani te u Gornji Četar na austrijskoj strani Gradišća, zatim u Koljnof, kao središnje mjesto Susreta. U Petrovu Selu pjesnike iz Hrvatske primila je stalna pratiteljica Književnih susreta u Koljnofu, novinarka i pjesnikinja

Hrvatski pjesnici pokraj Spomenika budućnosti podignutog na željeznoj zavjesi u Koljnofu

Timea Horvat. U Gornjem Četaru pjesnike je primila načelnica mjesta Katalin Konczér, Hrvatica, te su posjetili Muzej željezne zavjese, koji vodi Sándor Gajak. Zatim je u Društvenom domu Gornjeg Četara održan kratki pjesnički nastup. Pjesničko druženje nastavljeno je na večer u restoranu "Levanda" u Koljnofu, uz pozdravne riječi domaćina dr. Franje Pajrića i voditelja susreta Tomislava Marijana Bilosnića.

U petak, 9. rujna 2022., u Domu kulture u Koljnofu održan je niz predavanja na temu ovogodišnjih Susreta "Spomenik budućnosti – granica susreta". Predavanje "Zvane Črnja o Gradišću" održala je izv. prof. dr. sc. Sanja Knežević, pročelnica kroatistike sa Sveučilišta u Zadru. Tomislav Marijan Bilosnić izlagao je temu "Fulvio Tomizza o životu na granici", a Božidar Brezinščak Bagola o iskustva prijevoda susjednog jezika, u ovome slučaju sa slovenskoga jezika. O književnim susretima Badavca govorio

je Tomislav Milohanić, a Siniša Matasović o književnome životu Banovine. Na iskustva "Vidoške pjesničke noći" u Hercegovini osvrnuo se Srećko Marijanović. *Panonski list* i izdanja *Panonskog instituta* predstavio je dr. Robert Hajszan Panonski.

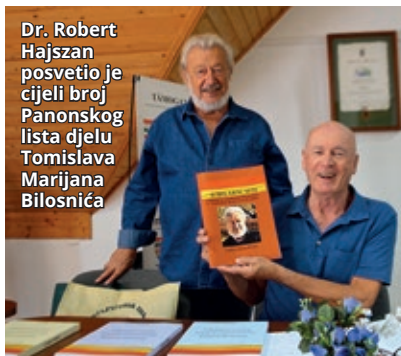
JUBILEJ T. M. BILOSNICA

Robert Hajszan i Herbert Gassner posebno su se osvrnuli na umjetnički i životni jubilej Tomislava Marijana Bilosnića, književnika i slikara, voditelja Međunarodnih književnih susreta u Koljnofu, suradnika nekoliko listova u Mađarskoj i Austriji i dugogodišnjega pratitelja kulturnih događaja u hrvatskome Gradišću. Dr. Hajszan tom je prigodom predstavio posebno izdanje *Panonskog lista*, obilježenog TMB/2022. kao *Jubilarni spis*, u cijelosti posvećenog djelu T. M. Bilosnića, dok je dr. Gassner iscrpno govorio o Bilosniću kao čovjeku i umjetniku, posebno naglašavajući nje-

Pjesnici su sudjelovali i na priredbi imenovanja osnovne škole u mađarskome Perestegu imenom hrvatskoga pjesnika i učitelja File Sedenika, autora prve antologije hrvatskih pjesnika koji su kao manjinci živjeli i stvarali na prostoru današnjega hrvatskoga Gradišća, tiskane prije stotinu godina.

U Petrovu Selu pjesnike je iz Hrvatske dočekala Timea Horvat

Dr. Robert Hajsan posvetio je cijeli broj Panonskog lista djelu Tomislava Marijana Bilosnića

Glazbena pratnja Koljnofskih susreta - pjesnici i glazbenici iz Beča Josip Čenić i Mijo Bijuklić

gov književni, pjesnički, putopisni i esejistički prinos gradišćanskim temama.

U poslijepodnevnom satima organiziran je posjet Spomeniku budućnosti podignutom na mjestu nekadašnje željezne zavjese gdje su pjesnici, uz predavanje dr. Franje Pajrića, govorili svoju poeziju. Nakon toga uslijedila je pjesnička večer kojoj se pridružio i poznati gradišćanski pjesnik Jurica Čenar.

U subotu, 10. rujna 2022. godine, pjesnici su posjetili grob svećenika Pavla Horvata iz Vedešina, hrvatskog pjesnika i romanopisca, a zatim su u mađarskome selu Perestegu, gdje su im se pridružili akademik Nikola Benčić i književnik dr. Šandor Horvat te pjesnik Ivan Rotter, sudjelovali na priredbi imenovanja osnovne škole u ovome selu imenom hrvatskoga pjesnika i učitelja File Sedenika, autora prve antologije hrvatskih pjesnika koji su kao manjinci živjeli i stvarali na prostoru današnjega hrvatskoga Gradišća, tiskane prije stotinu godina, a čije je izdanje za ovu prigodu obnovljeno. Hrvatskim pjesnicima zatim je upriličen posjet imanju Janoša Grubića, ovdašnjega naivnog umjetni-

ka i skupljača etnografske građe. Uslijedio je posjet gradu Šopronu, gdje su se pjesnicima pridružili i gosti iz Kiseljaka, iz Bosne i Hercegovine, općine prijatelja s općinom Koljnof.

TRGADBENA POVORKA

U poslijepodnevnom satima pjesnici su sudjelovali u tradicionalnoj ovdašnjoj manifestaciji Trgadbenej povorci u Koljnofu te u Škadanju u ETNO muzeju u Koljnofu, na otvorenju izložbe koljnofske likovne umjetnice Ane Taschner.

U večernjim satima u "Levandi" održano je predstavljanje književnih izdanja sudionika 14. Međunarodnih književnih susreta Koljnof 2022. Sanja Knežević predstavila je svoju knjigu studija o Vesni Parun "Golubica iz crnog maslinika". Božidar Brezinščak Bagola predstavio se pjesničkim izdanjima "Moja duša s tvojom", "Humske popevke" i "Djedomir" te "Književnim stazama Hrvatskog zagorja", svojevrsnim književnim vodičem. Srećko Marijanović predstavio je svoju zbirku pjesama "Oženit ću noć" i antiratni roman "Bezimeni". Siniša Matasović predstavio je svoje pjesničke knji-

ge "Sisak se uspješno pretvara da spava" i "Tvoj novi dečko" te haiku zbirku "Noću za šankom" i roman "Nećak", kao i niz izdanja Ogranka DHK u Sisku, koji uspješno vodi. Tomislav Milohanić okupljenima je govorio o svojim pjesničkim izdanjima kao što su "Svjetlokreti", "Da se oganj ne ugasi", "Ti si jedna nedopjevana pjesma", "Od Kaštela do Vruje", kao i čakavsku knjigu pripovijedaka "Deštini znamenja" i knjigu putopisa "Cvjetne strane Galileje". Ivo Raguž prezentirao je svoje "Sarajevske stranice", "Tijesni su mostovi naši", "Stolačke st(r)anice" i "Od čega ti misliš živjeti". Mijo Bijuklić predstavio se svojom najnovijom zbirkom pjesama "Kiše spokoja", a Josip Čenić govorio je o knjizi pjesama "Utjeha u križu" svoje pok. majke Anđelke Petričević-Čenić. Tomislav Marijan Bilosnić predstavio je dvanaest svojih ovogodišnjih izdanja, s naglaskom na devet tomova svojih *Izabranih djela*, već predstavljenih u Koljnofu, kojima je obilježio ovogodišnji životni i stvaralački jubilej. ■

ENG "Monument of the future - meeting boarder", was this years' topic of the traditional International literary meet Koljnof 2022, which was held on September 8-11, 2022, for the 14th time. The meetings were held earlier than usual enabling Croatian authors and their colleagues from Burgenland on both sides of the Austro-Hungarian border to join the celebration of the Koljnof Municipality Day and the traditional Koljnof Trgadbena procession as the usual location of the Meet. The participants from Croatia and Bosnia and Herzegovina were authors, members of the Croatian Writers' Association, and Croatian Writers' Association of Herzeg Bosnia, Tomislav Marijan Bilosnić, the host and selector of these Meets, Božidar Brezinščak Bagola, Sanja Knežević, Srećko Marijanović, Siniša Matasović, Tomislav Milohanić and Ivo Raguž, joined in Burgenland by local CWA members Jurica Čenar, Šandor Horvat, Herbert Gansner and Timea Horvat. The Meet was accompanied by music from poets and Croatian musicians from Vienna Josip Čenić and Mijo Bijuklić.

Tema ovogodišnjeg Susreta bila je "Spomenik budućnosti - granica susreta"

Najpoznatiji češki Hrvat rasplesao je obalu Vltave

U Pragu je 17. rujna 2022. u 82. godini života umro najpoznatiji češki Hrvat, arhitekt Vlado Milunić, autor slavne *Kuće koja pleše* koja je stekla kulturni status među brojnim posjetiteljima Praga pa se smatra da je nakon Hradčana i Karlova mosta treća praška znamenitost koju turisti najčešće fotografiraju

Piše: **Marijan Lipovac**

U Pragu je 17. rujna 2022. u 82. godini života umro najpoznatiji češki Hrvat, arhitekt Vlado Milunić, autor slavne *Kuće koja pleše* na obali Vltave u Pragu koju je projektirao s kanadsko-američkim arhitektom Frankom Gehryjem. Ime je dobila zato jer izgledom podsjeća na plesni par, a kulturni status stekla je i među brojnim posjetiteljima Praga pa se smatra da je nakon Hradčana i Karlova mosta treća praška znamenitost koju turisti najčešće fotografiraju.

“Češki arhitekt hrvatskog podrijetla”, kako se Vladu Milunića nazivalo u češkoj javnosti, bio je jednostavan i srdačan čovjek, a ujedno i osoba zanimljive biografije. Rodio se 3. ožujka 1941. u Zagrebu. Njegovi roditelji, liječnici Atena i Josip Milunić, bili su komunisti i partizani pa je Vlado, zajedno sa sestrama Martom i Nevom, djetinjstvo proveo u Zagrebu s bakom Mirom Radošević. Atena i Josip Milunić vratili su se svojoj obitelji

na kraju rata 1945., zajedno s tek rođenom kćerkom Rajnom, no obitelj nije dugo bila na okupu jer su roditelji uskoro otišli u Beograd na službu u Ministarstvo zdravlja, a 1947. na usavršavanje u SAD.

REZOLUCIJA IB-A RASTAVILA OBITELJ

U ljeto 1948. Atena i Josip Milunić krenuli su kući svojoj djeci, međutim, vidjet će ih tek osam godina kasnije. Putovali su preko Praga, u vrijeme kad je bila objavljena rezolucija Informbiroa kojom je Jugoslavija izbačena iz bloka socijalističkih zemalja. Oni su dali izjavu da podržavaju rezoluciju te im je povratak u Jugoslaviju postao nemoguć. Nije im preostalo drugo nego se nastaniti u Češkoj gdje su se zaposlili kao liječnici, no istodobno su bili aktivni u skupini emigranata iz Jugoslavije koji su u njezinu sukobu sa SSSR-om stali na stranu Staljina. To im je otežalo povezivanje s djecom koja su s bakom živjela u Opatiji. Atena Milunić osobno je 1955. pisala Titu, čijeg je sina Mišu neko vrijeme čuvala tijekom Drugoga svjetskog rata, i molila da joj pusti djecu, no Tito nije imao samilosti za Miluniće za koje se u konačnici zauzeo sovjetski vođa Nikita Hruščov.

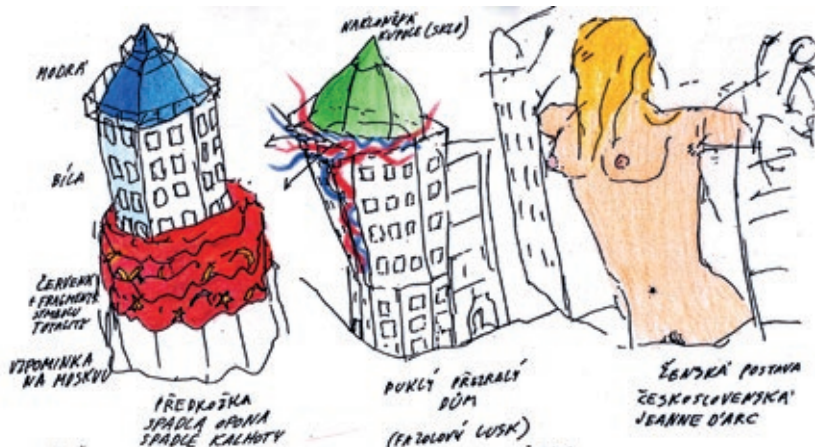
Tek tada su jugoslavenske vlasti pristale na humanitarnu gestu i u studenome 1956. Vlado Milunić i njegove sestre Marta, Neva i Rajna zrakoplovom su preko Beograda i Budimpešte otputovali u Prag gdje se obitelj nakon niza godina opet našla na okupu. Vladi Miluniću tako je Češka postala druga domovina. U Pragu je završio gimnaziju

i 1966. studij arhitekture, a zatim se tri godine usavršavao u Parizu. Vrativši se u Prag započeo je rad u tandemu sa svojim fakultetskim kolegom Janom Línkom s kojim je projektirao zgrade javne namjene.

SUSJED VACLAV HAVEL

Sredinom osamdesetih godina Milunić je dobio angažman i od tadašnjega vodećega češkog disidenta i svoga nekadašnjeg susjeda Václava Havela koji ga je 1986. zamolio da mu projektira podjelu stana koji je s bratom naslijedio poslije smrti roditelja. U jednom razgovoru dotakli su se i susjedne prazne parcele na kojoj je nekad bila stambena zgrada srušena u američkom bombardiranju Praga 1945. godine. Milunić i Havel maštali su o tome kako bi se na

“Htio sam da kuća bude doslovna parafraza Baršunaste revolucije kad se od totalitarnoga statičnog društva odijelio njegov manji dinamični dio koji je krenuo u svijet pun promjena. Htio sam da to budu dva dijela zgrade koja se međusobno privlače i odbijaju: statički-dinamički, jang-jing, plus-minus”, prisjećao se Milunić.

toj parceli mogla izgraditi zgrada s kulturnim sadržajima.

U studenome 1989. Baršunastom revolucijom oboren je komunistički režim, a Havel je postao predsjednik Čehoslovačke pa se i ta ideja mogla početi ostvarivati. Milunić je 1990. otvorio vlastiti arhitektonski ured nazvan Studio VM (Volné myšlenky, tj. Slobodne ideje) te je počeo osmišljavati kuću koja bi reflektirala atmosferu slobodnog društva. “Htio sam da kuća bude doslovna parafraza Baršunaste revolucije kad se od totalitarnoga statičnog društva odijelio njegov manji dinamični dio koji je krenuo u svijet pun promjena, u našem slučaju nad frekventno raskršće u pravcu Praškog dvorca. Htio sam da

to budu dva dijela zgrade koja se međusobno privlače i odbijaju: statički-dinamički, jang-jing, plus-minus”, prisjećao se Milunić.

OTPOR SMJELOM PROJEKTU

Međutim, kad je javnosti predstavio svoju ideju izazvao je negativnu reakciju stručnjaka koji nisu bili spremni prihvatiti ovako smjeli arhitektonski projekt u historicističkom dijelu Praga. Kuća koja pleše svidjela se nizozemskoj tvrtki Nationale Nederlanden koja je pristala biti investitor izgradnje. Kao rješenje za neutralizaciju negativnih reakcija pojavila se ideja da se široj javnosti nedovoljno poznatome Miluniću kao autor Kuće koja pleše pridruži neki slavni svjetski

arhitekt te je izabran Frank Gehry koji je shvatio Milunićevu koncepciju i prihvatio suradnju. Izgradnja je započela 1994. i dovršena je 1996. Suprotno prvobitnoj ideji, umjesto zgrade namijenjene kulturi postala je poslovna zgrada s uredima i restoranom na posljednjem katu, no Miluniću je donijela slavu, ali i mnoge druge poslove.

Milunić nikad nije zaboravio govoriti hrvatski, održavao je veze s hrvatskim veleposlanstvom u Pragu i tamošnjom hrvatskom zajednicom, a dao je i idejna rješenja za spomen-ploče u čast Josipa Jurja Strossmayera i Augusta Šenoe postavljene u Pragu na inicijativu Hrvatsko-českog društva iz Zagreba. Ono je

Milunić s Vaclavom Havelom

2016. Miluniću dodijelilo Nagradu “Marija i Stjepan Radić” zbog iznimnih zasluga za razvoj hrvatsko-českih odnosa, a tadašnja hrvatska predsjednica Kolinda Grabar-Kitarović dodijelila mu je 2019. Red Ante Starčevića “za izniman doprinos razvoju i unapređenju hrvatsko-českog prijateljstva kroz promicanje Republike Hrvatske u arhitekturi u Češkoj Republici”. U povijesti će ime Vlade Milunića biti trajno zapamćeno među osobama koje čvrsto povezuju Hrvatsku i Češku, Zagreb i Prag, a simbol čvrstoće i sklada tih veza je njegova globalno poznata Kuća koja pleše. ■

Milunić sa slavnim kanadsko-američkim arhitektom Frankom Gehryjem

ENG On September 17, 2022, the most famous Croat in the Czech Republic, the architect Valdo Milunić, the author of the famous Dancing House on Vltava riverside in Prague, which he designed together with Canadian American architect Frank Gehry, passed away in Prague at the age of 82. The Dancing House got its name for its resemblance to a dancing couple and has gained a cult prestige among many visitors of Prague. It is considered the third most photographed landmark in Prague, right after Hradčany and Charles Bridge.

Prvi Susret hrvatskih folkloraša u Švicarskoj

U dupke punoj dvorani nastupili su HKUD Posavina iz Zuricha, HKUD Zlatni vez iz Solothurna, HKUD Croatia iz Basela, HKUD Silvije Strahimir Kranjčević iz Zuricha, HKUD Kolovrat iz Luzerna i gosti iz Filderstadta, HKUD Ruža

nicu Hrvatske matice iseljenika mr. sc. Snježanu Jurišić, rukovoditeljicu Odjela za kulturu. Kompletan program, od koreografija, vokalnih izvedbi, nošnji i izvedbi bio je vrlo kvalitetan, uvježban, uigran i možemo biti ponosni kako se njeguje tradicijska kultura u iseljeništvu.

Komisija je nakon revijalnoga dijela održala trosatnu radionicu s voditeljima skupina. Predstavljeni su i programi HMI-ja iz područja tradicijske kulture te njihov značaj za očuvanje autohtono-

Predstavljanje društava na početku programa

Iz nastupa HKUD-a Fala iz Schaffhausena

Tekst: Snježana Jurišić

Foto: Patrick Baljak

Uz potporu Središnjega državnog ureda za Hrvate izvan RH i stručnu potporu Hrvatske matice iseljenika održan je Prvi susret hrvatskih folklornih skupina u Švicarskoj. Bilo je posebno, nadahnuto, razigrano i lijepo, na čemu prije svega možemo zahvaliti organizatorima iz HKUD-a Fala iz Schaffhausena - predsjedniku Ivanu Tomincu i dopredsjednici Željki Walker, kao i Upravnom i Nadzornom odboru, ali i svim članovima koji su nesebično i vrijedno pomagali u pripremama i organizaciji ovoga velikog događaja.

Naravno da velika zahvala ide svim hrvatskim folklornim ansamblima koji već godinama čuvaju i promoviraju našu tradicijsku kulturu i koji su svojim nastupima uokvirili susret, a to su: HKUD Posavina iz Zuricha, HKUD Zlatni vez iz Solothurna, HKUD Croatia iz Basela, HKUD Silvije Strahimir Kranjčević iz Zuricha, HKUD Kolovrat iz Luzerna i gosti

iz Filderstadta, HKUD Ruža. Dvorana je bila dupkom puna, došli su iz svih krajeva Švicarske, ali i iz Njemačke i Austrije podržati dugo najavljivanu prvu reviju hrvatskih društava iz Švicarske. Sve ih je srdačno pozdravila veleposlanica RH u Švicarskoj Konfederaciji dr. sc. Andrea Bekić naglasivši važnost očuvanja hrvatske folklorne i ostale baštine kao dijela hrvatskoga identiteta te naglasila i ulogu Hrvatske matice iseljenika u tom procesu: "Očuvanje hrvatskoga jezika i kulture i identiteta u iseljeništvu nije lagan zadatak, ali sudeći prema entuzijazmu i velikom angažmanu mlađe generacije Hrvata, kako onih čiji su korišteni u RH, tako i onih koji potječu iz BiH, motivacija je i dalje snažna."

HKUD FALA – TUROPOLJSKA SVADBA

Osim nje Susret je uvećao i generalni konzul RH u Zurichu mr. sc. Slobodan Mikac. Nastupe skupina pratila je stručna komisija koju su činili ugledni stručnjaci folkloristi Nenad Sudar i Katarina Horvatić iz Hrvatske te Vedran Vido-
vić iz Bosne i Hercegovine, uz predstav-

nosti, ali i za jačanje mreže i širenje hrvatskoga kulturnog kruga Hrvata izvan RH. Svi sudionici dobili su priznanja Hrvatske matice iseljenika, a iako ovo nije bila smotra natjecateljskog tipa, na zamolbu organizatora posebno su izdvojene izvedbe koje su ostavile najveći ukupni dojam na četveročlanu komisiju. To su izvedbe HKUD-a Posavina iz Zuricha s pjesmama i plesovima iz Bosanske Posavine, HKUD-a Kolovrat iz Luzerna sa spletom slavonskih kola i HKUD-a Fala s prikazom turopoljske svadbe, izvedba koja je dobila i najviše glasova publike. ■

ENG *The First Meet of Croatian Folk Ensembles in Switzerland was held with the support of the State Office for Croats Abroad and the professional support of the Croatian Heritage Foundation. It was special, inspiring, playful, and nice primarily thanks to the organizers from the Croatian Folk Ensemble Fala from Schaffhausen. A big thank you also goes to all Croatian folk ensembles that have been preserving and promoting our traditional culture for years, and that made the Meet feel more complete with their participation - CFE Posavina from Zurich, CFE Zlatni vez from Solothurn, CFE Croatia from Basel, CFE Silvije Strahimir Kranjčević from Zurich, CFE Kolovrat from Luzern, and guests from Filderstadt, CFE Ruža.*

Zašto nestaje komparativ?

U posljednje vrijeme sve češće nailazim na članke u kojima je riječ o britanskoj kraljevskoj obitelji, a navodi se npr. da je princ Harry najmlađi sin kralja Karla (Charlesa) III. To se vrlo često ponavljalo u različitim tekstovima pa bi se moglo zaključiti kako autori misle da današnji britanski kralj ima barem tri sina. Međutim, jednako je teško povjerovati da autori tih članaka zaista ne znaju razlikovati komparativ od superlativa. Ali, tekstovi o najnovijim promjenama u danskoj kraljevskoj obitelji uvjerili su me da mnogi člankopisci zaista to ne znaju.

Bogatstvo gramatičkih oblika stoljećima je bilo odlikom hrvatskoga jezika pa sukladno tomu i normiranoga hrvatskoga književnoga jezika. Osiromašivanje se postupno počelo provoditi izjednačivanjem različitih padežnih oblika, posebice množinskih, a od druge polovice 20. stoljeća posebice je izraženo gotovo potpunim iščeznućem imperfekta, odnosno glagolskih oblika imperfekta kao jednoga od gramatičkih vremena kojima se izražava prošlost. Velikim je dijelom iz uporabe nestao i aorist, pluskvamperfekt se također ne rabi često pa se izražavanje prošle radnje uglavnom svodi na uporabu perfekta kao prošloga vremena. Tako smo s četiri prošla vremena, koliko ih nalazimo u gramatikama, u praksi najčešće "spali" na jedno, na perfekt.

Za razliku od spomenutih gramatičkih oblika, mislila sam da se stupnjevanje pridjeva dosljedno provodi, doduše, ponekad s ne baš najboljim rješenjima, posebice u nastavcima, ali donedavno se nije događalo (barem meni nije poznato) da se pojedini oblici u potpunosti izostavljaju. Novinske su tekstove pisali i objavljivali pismeni, školovani ljudi koji su dobro znali razliku između komparativa i superlativa, a ako nisu bili sigurni posavjetovali bi se s učiteljima, s nastavnicima hrvatskoga jezika ili bi pitali nekoga drugoga tko dobro zna normirani književni jezik. Sve se to iz temelja promijenilo pojavom interneta, odnosno masovnim pisanjem na mrežnim stranicama, na kojima svatko može "lansirati" u javnost tekstove kakove god hoće, bilo da je riječ o njihovoj sadržaju ili o načinu na koji su napisani. Među autorima su, na žalost, i stalni suradnici pojedinih portala i inih internetskih izdanja. Tako u posljednje vrijeme sve češće nailazim na članke u kojima je riječ o britanskoj kraljevskoj obitelji, a navodi se npr. da je princ Harry najmlađi sin kralja Karla (Charlesa) III. To se vrlo često ponavljalo u različitim tekstovima pa bi se moglo zaključiti kako autori misle da današnji britanski kralj ima barem tri sina, premda je to teško povjerovati kada se

Piše: Sanja Vulić

ima u vidu popularnost britanske kraljevske obitelji. Međutim, jednako je teško povjerovati da autori tih članaka zaista ne znaju razlikovati komparativ od superlativa, odnosno uopće ne znaju da postoji komparativni oblik, a superlativnomu obliku ne znaju značenje. Ali, tekstovi o najnovijim promjenama u danskoj kraljevskoj obitelji uvjerili su me da mnogi člankopisci zaista ne znaju tu jednostavnu gramatičku razliku. Tako npr. jutarnji.hr piše: "Službeni razlog bila je želja kraljice da djeci svojeg najmlađeg sina, princa Joachima, omogućiti"... Istodobno 24.sata.hr 30. rujna 2022. objavljuje tekst u kojem piše: "Taj potez neće utjecati na djecu Margrethina najstarijeg sina i prijestolonasljednika Frederika". Pritom je iz tekstova jasno kako autori članaka znaju da danska kraljica ima samo dva sina, a ne tri ili više. Usporedno tportal.hr donosi naslov: "Danska kraljica uzvratila udarac najmlađem sinu". Dalje u tekstu čitamo nešto što je donedavno bilo nezamislivo: "princ Joachim (53), najmlađi od dva Margretheina sina". Isti portal 2. listopada piše o britanskoj kraljevskoj obitelji: "Buckinghamska palača predstavlja službenu sliku kralja Charlesa III sa njegovom suprugom kraljicom Camillom. Uz njih stoji princ od Waleisa, njegov najstariji sin." Više je nego žalosno što autori, odnosno autorice članaka ne znaju da, kada su dvojica u pitanju, odnos može biti samo komparativni, tj. *mlađi* i *stariji*, a nipošto superlativni. Kako se moglo dogoditi da autori službenih članaka ne znaju za komparativne oblike već umjesto njih rabe superlativne *najmlađi* i *najstariji*? Ima još dvojbenih pa i netočnih pravopisno-gramatičkih rješenja u tim i sličnim tekstovima, također u ovim izabranim navodima, ali nepoznavanje razlike između komparativa i superlativa pridjeva ipak mi se čini najžalosnijim. Odraz je to općega odnosa u suvremenom društvu prema humanističkim vrijednostima kojima pripada i jezična kultura. Danas se može objavljivati bez znanja normiranoga književnoga jezika pa tako i bez znanja osnova gramatke, osnova koje djeca uče u nižim razredima osnovne škole. Žalosno, ali istinito. ■

U serijalu "Hrvatske planine" u ovome broju objavljujemo priloge o Mosoru. Kao uvod donosimo tekst i fotografski materijal istaknutoga hrvatskoga planinarskog publicista i urednika Alana Čaplara, objavljen u njegovoj knjizi "Hrvatske planine", u nakladi Mozaik knjige, 2020. godine.

Između Splita i zvijezda

Mosor je prilično glomazna planina jasno izraženoga grebena, ispružena usporedno s jadranskom obalom. Taj krševit i na prvi pogled zastrašujuć masiv pruža se od Kliškog prijevoja u jugoistočnome smjeru do rijeke Cetine u dužinu od oko 25 kilometara.

Tekst i foto: **Alan Čaplar**

Mosor među dalmatinskim planinama ima posebno mjesto. Iako se ne ističe ni visinom ni prirodnim bogatstvima ni raskošnim krškim oblicima, Mosor je s vremenom postao jedan od najprepoznatljivijih simbola Dalmacije. Vjerojatno je to uzrokovano s jedne strane blizinom Splita, orijentirana prema Mosoru, a s druge strane važnošću te planine i njezinih stanovnika u povijesti. Podsjetimo da je upravo na Mosoru nastala i razvila se Poljička knežija.

Mosor je prilično glomazna planina jasno izraženoga grebena, ispružena usporedno s jadranskom obalom. Taj krševit i na prvi pogled zastrašujuć masiv pruža se od Kliškog prijevoja u jugoistočnome smjeru do rijeke Cetine u dužinu od oko 25 kilometara. Cetina čini polukrug oko južnoga dijela planine omeđujući je izrazitom prirodnom granicom. Na posljetku, upravo pod Mosorom Cetina se prodorom između Omiške Dinare i Poljičke planine impresivno probija kroz strme vapnenačke stijene, završavajući tu svoj put prema moru. Cijeli je Mosor, međutim, ostatak većega planinskog

Greben Mosora

lanca, odvojen djelovanjem vodene erozije s obje strane. Spominje se kao školski primjer planine takva postanka i oblika pa se danas u geologiji nazivom "mosor" označuju sve slične planine.

TISUĆNJACI IZNAD SPLITA

Planinu možemo podijeliti na tri dijela. Središnji dio počinje s Ljublj-

skim prijevojem i pruža se odatle pet kilometara jugoistočno do prijevoja Ljutokame (1089 m). Glavni su mu vrhovi Ljubljan (1262 m), Mosor (1325 m) s Vickovim stupom i Veliki Kabal (1339 m). Zapadni Mosor proteže se od Klisa do Ljubljanskog prijevoja, a naj-

viši su mu vrhovi Debelo brdo (1044 m), Plišivac (1053 m) i Kunjevod. Istočni Mosor pruža se od prijevoja Ljuto kame u istočnome smjeru sve do rijeke Cetine. Najviši su mu vrhovi Botajna (1196 m), Sveti Jure (1319 m) i Lišnica (950 m).

Mosorom dominira kamenit hrbat, bijel od gologa vapnenca iz razdoblja krede, prilično pravilno uslojena pa geolozi ovu planinu opisuju kao tipičnu boru Zemljine kore. S hrpta se na obje strane spuštaju krševite padine s jako razvijenim krškim reljefom. Sjeverna padina svojom golotom, škrapama i jamama prostrano je carstvo najljućega krša. Na njegovu je podnožju nekoliko siromašnih zaselaka; to su tzv. Zagorska Poljica. Južna padina spušta se najprije terasasto s brojnim lijepim dolcima. Na njoj su u prošlosti bile uređene brojne stajе, kako ovdje nazivaju ljetne pastirske stanove. Posljednjih desetljeća one su potpuno opustjele pa njihovi ostaci strše iz šikara poput kiklopskih zidova. Ova terasasta zaravan spušta se gotovo u čitavoj dužini planine stjenovitom stubom visokom od 100 do 200 metara. Pod njom je niz sela srednjih Poljica. Žrnovnica, Sitno, Srinjine, Tugare i Dubrava imaju sva obilježja planskih sela.

Mosor je odijeljen od mora vrlo pravilnom gorskom kosom strmih strana, dužine 30 kilometara, visine od 400 do 800 metara, a širine samo dva kilometra. Taj jedinstven bedem presjekla je točno po sredini rijeka Cetina probivši se pokraj Omiša kanjonom do mora i tako stvo-

Sitno Gornje od Zvezdarnice

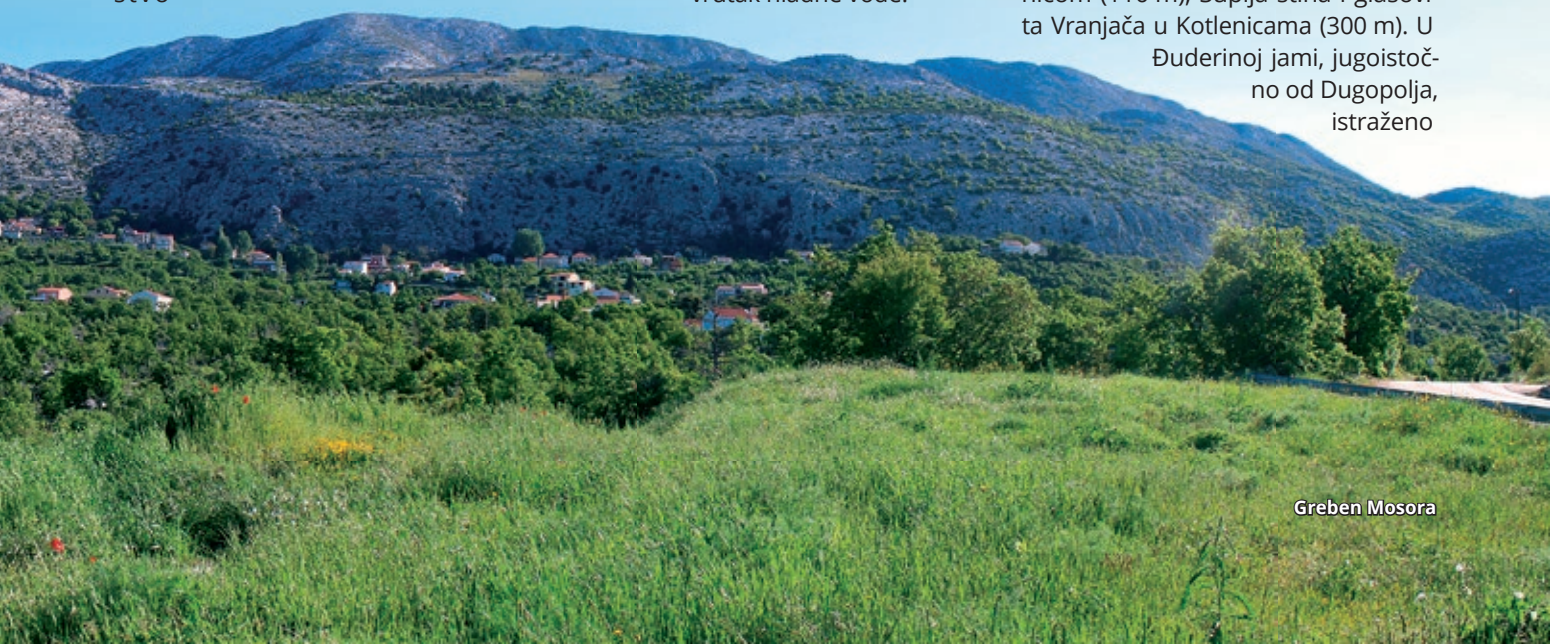
Stanovnici mosorskih sela ponose se svojom prošlošću. U srednjem vijeku su, vjerojatno u 11. stoljeću, njihovi preci osnovali originalnu državnu organizaciju poznatu pod imenom Poljička knežija. Imala je svoje vlastite zakone (Poljički statut), veliko vijeće i velikoga kneza koji se birao na godinu dana, a zadržala je svoju autonomiju sve do krvave bitke pokraj Strožanca 1807.

rivši dvije planine: Poljičku planinu i Omišku Dinaru. Jugozapadno od toga grebena, na primorskome podnožju Poljičke planine, poredana su sela Primorskih Poljica.

Mosor je posve bezvodan, sve oborine gube se odmah kroza škrape i jame u podzemlje. Jedini je spomena vrijedan izvor Ljuvač pokraj planinarskog doma, na dodiru vapnenca i dolomita. Taj nepresušan i snažan izvor spominje već Andrija Kačić Miošić u svom "Razgovoru ugodnom naroda slovinskoga" kao vrutak hladne vode.

MOSORSKO PODZEMLJE

Neke od mosorskih jama poznate su po svojoj velikoj dubini ili po snijegu usred ljeta: Snižnica istočno od Ljubljana (90 m), Podledenica pod Jabukovcem (185 m), Velika Gajna 50 metara od planinarskog doma (170 m), Čevrljanka (202 m), Javorska II ili Čavkin ponor (215 m), Reteljeva jama ili Mladoševica (190 m), Mosoraška jama (161 m) itd. Najvažnije su špilje Trojama u Srijanima (85 m), Kraljeva u Dugopolju (40 m), Miličevića nad Gornjom Žrnovnicom (110 m), Šuplja stina i glasovita Vranjača u Kotlenicama (300 m). U Đuderinoj jami, jugoistočno od Dugopolja, istraženo

Greben Mosora

Mosor s Klisa

Planinarsko sklonište Vičkov stup

je 450 metara i pronađeno je stanište čovječje ribice. Kroz istočni dio Mosora probijen je poprečan tunel kojim se voda Cetine usmjerava u hidroelektranu pokraj Omiša.

Rudnog blaga u Mosoru nema, a niti je točno mišljenje da se zbog zlatne rude zvao u rimsko doba Mons aureus (Zlatno brdo) i da je sažimanjem tog naziva nastalo današnje ime. Vjerojatnije je mišljenje Petra Skoka da je riječ o ilirskoj osnovici sa značenjem osamljena gora. Ime Mosor javlja se već 852. u darovnici kneza Trpimira u obliku Masarum, zatim 1080. u darovnici kralja Zvonimira kao Massarum, 1078. kao Montes Massari, 1185. i 1207. kao Mazarum, a tek od 1689. pretvara se u oblik Mosor (Monte Mossore).

STOLJETNO ISTRAŽIVANJE MOSORA

Zbog blizine mora ljeti na Mosoru nema one svježine kao na višim planinama, zato treba izbjegavati uspone u srpnju i kolovozu kad kamenje titra od vrućine. Zimski snježni plašt, zbog istog uzroka, ne pruža mogućnosti za skijanje. Jugo donosi kišu i maglu iznad visine od 700 do 800 metara. Bura je neugodna zbog hladnoće i opasna sa svojim naletima. Zbog toga treba pažljivo odabrati vrijeme uspona.

Stanovnici mosorskih sela ponose se svojom prošlošću. U srednjem vijeku njihovi preci osnovali su originalnu državnu organizaciju poznatu pod imenom Poljička knežija (ime je nastalo po brojnim malim poljima koja daju kraju tipično lice). Mosor se kroz tu malu državu protezao poput kraljevnice, oko koje se poredalo 12 seoskih općina, svaka sa svojim knezom. Knežija je osnovana vjerojatno u 11. stoljeću. Imala je svoje vlastite zakone (Poljički statut), veliko vijeće i velikoga kneza koji se birao na godinu dana. Službeni jezik bio je hrvatski, a kao pismo se upotrebljavala narodna bosančica. Zahvaljujući borbenosti, hrabrosti i vještoj diplomaciji zadržala

je svoju autonomiju sve do krvave bitke pokraj Strožanca 1807., kad ju je slomila Napoleonova vojska. Poznato je i opjevano junaštvo ljepotice Mile Gojsalića, koja je 1530. digla u zrak osmansku barutanu žrtvujući vlastiti život.

Istraživanje Mosora prvi su započeli botaničari R. Visiani (1824.), F. Petter (1827.), C. Studniczka (1870.), G. A. Poscharsky (1895.), I. Baumgartner (1900.), E. Nikolić (1901.), A. Degen (1905.). Geološki ga je temeljito obradio F. Kerner u svome kapitalnom djelu (1904.). Poljički župnik F. Ivanišević iz Jesenica skupio je etnografsku građu za svoje veliko djelo "Poljica" (1903.) na originalan način: ugostio je jednom na sedam dana 12 staraca iz 12 sela bilježeći prema njihovu kazivanju predaju i običaje. Speleološko istraživanje započelo je 1909. kad su R. Bujas i U. Girometta, s učenicima Velike realke iz Splita, započeli speleološka istraživanja.

Posljedica vrlo jake tektonske aktivnosti na području Dugopolja i Mosora postanak je pukotina u vapnenačkom tlu, što je uvjetovalo stvaranje tipičnoga krškog pejzaža s oskudnim tlom i vegetacijom te brojnim špiljama i jamama. U podzemnom svijetu posebno mje-

Planinarski dom "Umberto Girometta"

Glavna izletnička točka na Mosoru je Planinarski dom "Umberto Girometta" na rubu prostranoga dolca Ljuvača. Dom je polazna točka za više zanimljivih poludnevni i cjelodnevni izleta.

Vrijedi se uspeti na jedini mosorski vrh koji ne resi visina, ali omogućuje izniman doživljaj promatranja noćnog neba. Riječ je o vrhu Makirine, visokom "samo" 702 metra, na kojem je splitska zvezdarnica, odnosno Zvezdano selo Mosor.

sto ima špilja Vranjača u podnožju središnjeg dijela Mosora pokraj dugopoljskog sela Kotlenice, koja je uređena za turističko posjećivanje. Špilja se sastoji od dviju velikih dvorana. Ulazni dio, tzv. atrij, poznat je od davnina i u njemu su pronađeni predmeti iz neolitika, mlađega kamenog doba. Drugi dio špilje otkriven je posve slučajno, zahvaljujući znatiželji dvanaestogodišnjeg Stipe Punde na čijem je zemljištu – djedovini obitelji Punda – špilja Vranjača. Provukavši se kroz uzak prolaz, on je 1903. prvi ušao u drugu dvoranu koja je mnogo ljepša od prve jer je prepuna sigastih ukrasa raznih oblika i boja.

GIROMETTIN DOM I MREŽA PLANINARSKIH PUTOVA

U planinu vodi niz planinarskih putova. Najzanimljiviji je i najpristupačniji središnji dio Mosora s planinarskim domom i najvišim vrhovima. Glavna izletnička točka na Mosoru je Planinarski dom "Umberto Girometta" na rubu prostranoga dolca Ljuvača. Dom je polazna točka za nekoliko zanimljivih poludnevni

i cjelodnevni izleta. U istočnom dijelu Mosora najprivlačnija je točka izvanredan vidikovac vrh Sveti Jure (Kozik), a na zapadnome dijelu Debelo brdo.

Najviši mosorski vrh Veliki Kabal (1339 m) obilježen je drvenim križem. Dakako, vrh omogućuje širok vidik na obje strane planine i sve vrhove na hrptu Mosora. Posebno je zanimljiv vidik poslije bure na srednjodalmatinske otoke te prema Dugopolju. Većina ljudi, međutim, misli da je najviši vrh Mosora uzvišenje na kojemu je Vickov stup (1325 m), metalno deseterokutno sklonište promjera dva metra, slično Aljaževu stupu na vrhu slovenskoga Triglava. Iako to nije najviša točka Mosora, vidik odavde još je ljepši jer se kao na dlanu u daljini vide Split i Marjan.

Dakako, Mosor ima još mnogo lijepih vrhova. Na zapadu to su Debelo brdo (1044 m) i Plišivac (1053 m), na središnjem dijelu Ljubljana (1262 m), a na istočnom dijelu Botajna (1196 m), Sveti Jure (1319 m), Kupinovac (1002 m) i Lišnica (950 m). Svi najviši mosorski vrhovi mogu se obići uzdužnom turom jer

prema grebenu od Klisa do Gata pokraj Omiša vodi obilježen planinarski put.

Kada se pak spusti noć, vrijedi se uspeti na jedini mosorski vrh koji ne resi visina, ali omogućuje izniman doživljaj promatranja noćnog neba. Riječ je o vrhu Makirine, visokom "samo" 702 metra, na kojem je splitska zvezdarnica, odnosno Zvezdano selo Mosor. Izdaleka zvezdarnica izgleda kao kakva utvrda s dvjema kupolama, blago osvijetljena u mrkloj osami. Teleskopima, ali i golim okom, zvezdano nebo ovdje je jako blizu, gotovo nadohvat ruke.

Nebo nad Mosorom lijepo je kao i drugdje, no kada se nađete na toj planini, pogled će vam možda još više privući more, prepoznatljivi obrisi Splita i prodor Cetine pokraj Omiša. Odlutat će vam i na poljička sela, sićušne kapelice na obzoru i na još ponešto zanimljivo. Poslije svega toga, u Split ćete sići opušteni i rasterećeni briga, ispunjeni nekim posebnim mirom koji čovjeku mogu utisnuti samo vrlo posebne planine. ■

Put od Sitnoga Gornjeg do Planinarskoga doma "Umberto Girometta"

ENG Mosor holds a special place among Dalmatian mountains. Even though it's not especially high, rich in nature and does not have a lavish karst, with time it became one of the most recognizable features of Dalmatia. This was probably caused by the closeness of Split on one side, directed towards Mosor, and the historical importance of the mountain and its inhabitants on the other. Let us be reminded that the Principality of Poljice was founded and developed precisely on Mosor. Mosor is a pretty huge mountain with a protruding reef, stretching parallel with the Adriatic coast. This rocky, and at first scary mountain range stretches from the Klis Pass on the south-east, all the way to the river Cetina in a range of approximately 25 kilometres. Inhabitants of villages on Mosor are proud of their history. In medieval times, probably during the 11th century, their ancestors founded an original governing constitution named the Principality of Poljice. It had its own laws (The Statute of Poljice), great council, and Great Prince which was delegated for a year, and it kept its autonomy until the bloody battle near Strožanac in 1807. It is worth climbing to the top of Mosor, even though it is not very high, but it gives you a unique experience for observing the night sky. The mentioned mountaintop is Makirine, which is "only" 702 meters high, and it is the location of Split observatory, i.e., the Mosor Star Village.

Središnji dio Mosora

U kamenoj šaci Mosora

Vjerojatno je da su u kasno brončano doba čovjek i njegova stada odavno udomaćeni i prema potrebi zaklonjeni iza brojnih mosorskih suhozida. Samo vješto oko može uočiti drevni zid od nevezanog kamenja, odnosno razliku od onog razmjerno skorašnjeg, a i tada to nije posve sigurno jer svijetu Mosora raspon od 5000 godina malo znači.

Piše: **Marin Knezović** Foto: **Alan Čaplar**

Planine čuvaju i štite. Njihovi strmi obronci, manje i veće kamenje koje se stalno kotrlja s njihove površine, privid pune nepristupačnosti, upućenom predstavljaju savršen zaklon pred ljudima, životinjama i nepredvidljivom atmosferom. Planina se doima poput čvrsto stisnute šake. Suri, stjenoviti prsti silovito drže ljude, životinje, ali i vrijeme i običaje. Kroz planinski stisak novo teško prolazi i ako to i čini - to je dio nagodbe s onim starim, naizgled vječno prisutnim. Često, samo nekoliko stotina metara od podnožja, moderno će kukavički ustuknuti pred vječnim i drevnim.

Takva čvrsta vapnenačka pesnica je i Mosor, planina između Klisa i Cetine, prostor okrenut sam sebi. Ono što nam oskudna istraživanja pokazuje, čovjek je na Mosor i u Mosor prodirao sporo i razmjerno kasno. Prema brojnim planinskim špiljama tako ćemo

naći na ostatke ljudskog bivanja u mlađe kameno doba (6500 do 3500 g. pr. Kr.), no pitanje je smijemo li na osnovi ono malo rijetkih nalaza išta zaključivati o najstarijem suživotu ljudi i Mosora. Vjerojatno je da su u kasno brončano doba (1300. do 750. pr. Kr.) čovjek i njegova stada odavno udomaćeni i prema potrebi zaklonjeni iza brojnih suhozida. Samo vješto oko može uočiti drevni zid od nevezanog kamenja, odnosno razliku od onog razmjerno skorašnjeg, a i tada to nije posve sigurno jer svijetu Mosora raspon od 5000 godina malo znači.

Pogled s visine na brojne suhozidne gradine, dar satelitske tehnologije, predočava ovu planinu kao stari prostor zaklona i mogućeg spokoja ljudi i njihova blaga.

ZATVOREN SUSTAV

Mosor je zatvoren sustav i zato što su ga njegova visina i položaj između mora i zaleđa učinili gotovo samodostatnim. To se posebno odnosi na stočarstvo. Na ovoj planini zimska i planinska ispa-

ša nalaze se blizu jedna drugoj i nema potrebe za velikim pokretima ljudi i životinja. Od tih pretpovijesnih stočara u željeznom dobu (od 8. do 1. st. pr. Kr.) nastaju prve zajednice koje su nam povijesni izvori učinili vidljivima. One su vjerojatno dio velike skupine Dalmata, no i ova sredina, premda zatvorena i prividno samodovoljna, nije otporna na utjecaj razvijenih sredozemnih civilizacija i to posebno, od 4. st. pr. Kr., grčke kulture u brzom širenju – helenizma.

Nad Mosorom se također nadvi- la sjena rimskog orla, sile rada i reda. Njezini činovnici i časnici donose mir među zavađene ilirske rodove i u mala polja planine uvode organiziranu poljodjelsku proizvodnju – villae rusticae. Iz toga uređenog svijeta antike, s obronaka Mosora, u povijest ulazi tajanstveni lik Lucija Artorija Casta, zapovjednika rimskih jedinica u Britaniji u kojemu neki vide nadahnuće za lik legendarnog kralja Artura.

POLJIČKA ZAJEDNICA

Kada se spomene Mosor, očekivano je poistovjećivanje planine sa strmim hridima, gudurama, teško dostupnim vrhovima. Ipak, to nije slučaj. Mosor se ponajprije veže uz pojam Poljica, srednjovjekovne zajednice, u osnovi koje su razmjerno male zemljišne površine, sitna polja u vrtućama i među nemilosrdnim brdima koja su koristili već Ri-

Greben Mosora snimljen sa zvjezdarnice

Krš Mosora

Dolac Ljuvač u kojem je i popularni planinarski dom na Mosoru

Ono što je Poljičane očuvalo je spremnost pružanja otpora kako patricijima dalmatinskih gradova tako i okolnim velikašima i moćnicima, a tek nasilne snage modernog društva početkom 19. st., utjelovljene u Napoleonovim vojnicima i činovnicima, ukinule su ovaj ostatak društvenih odnosa iz davne prošlosti.

mljani. Zapravo, to je i razumljivo. Nije važan sveprisutni kamen koliko ono čega ima malo i što je posebno drago – zemlja, polje.

Poljica nisu toliko zemljopisni pojam koliko iznimna povijesna pojava, sklop rodovskih zajednica, razmjerno demokratski ustrojen, koji je preživio feudalizam doguravši do početka 19. st. Svijet “didića” i “ugrinića”, svećenika privrženih staroslavenskim obredima, ratnika i pastira na rubu razbojništva, u srcu planine sačuvao je običaje i predaje koje sežu do korijena slavenskog i hrvatskog identiteta.

U naslijeđenim pričama o postanku Poljica miješa se mašta, zbilja i domišljnja pripovjedača, no vjerojatno je kako je ova zajednica čuvala ostatke prvot-

noga društvenog ustroja doseljenika iz 6. i 7. st. koji ima brojne sličnosti sa zajednicama tisućama kilometara udaljenih od Mosora u ravnica istočne Europe. Ono što je Poljičane očuvalo je spremnost pružanja otpora kako patricijima dalmatinskih gradova tako i okolnim velikašima i moćnicima. Snaga otpora posebno je izražena u predajama o svetom Arniru (sv. Rajneri), splitskom nadbiskupu koga su Poljičani došli glave. Ovaj je, pokušavajući ostvariti navodna feudalna prava splitske crkve nad poljičkim Kačićima, udaren onim čega planina ima u izobilju – kamenom, pa je tako svoj osjećaj nadmoći skupo platio krajem 12. st. U neobičnom obratu, on je postao svetac onih koji su ga ubili, a izvor koji je nastao na mjestu gdje je nesretni nadbiskup pao navodno ima čudesne moći.

OPSTALI SVE DO POČETKA 19. ST.

No, opstanak Poljica nije bio utemeljen samo na spremnosti Poljičana utjecanju nasilju. Stanovnik Mosora nije opstajao samo zbog snage svojih mišića, nego i domišljatosti uma. To je posebno došlo do izražaja u 16. i 17. st. Jednom nogom u mletačkoj zajednici naroda, a drugom pod zaštitom turskog sultana sačuvali su Poljičani svoj posebni položaj i drugdje davno zaboravljene običaje. Tek nasilne snage modernog društva početkom 19. st., utjelovljene u Napoleonovim vojnicima i činovnicima, ukinule su ovaj ostatak društvenih odnosa iz davne prošlosti. I moć planine da čuva i sačuvala imala je svoja ograničenja.

Kroz čvrsto stegnutu kamenu šaku Mosora ipak su na kraju iscurili, izmislili brojni stari običaji i drevan način života. Konzervativnost planine učinili su nebitnim u drugoj polovici 20. st. industrijska postrojenja utemeljena na ukroćenom toku Cetine, a zatim komercijalizirana gostoljubivost suvremenog turizma. Ipak, možda planina još uvijek čvrsto čuva neki povijesni i kulturni biser, gotovo zaboravljenu tajnu? ■

ENG When mentioning Mosor, the first think on everyone's mind is the mountain with sheer cliffs, gorges, and inaccessible mountaintops. However, that is not the case. Mosor is primarily connected with the term Poljica, a medieval community with small land areas, tiny fields in sinkholes and between ruthless mountains, which were used even during Roman times. It is understandable. The surrounding plenitude of rocks is not as important as the small and especially precious things like the land and the fields. Poljica is not so much a geographical term as an exceptional historical phenomenon, a relatively democratically organized composition of clan communities that survived feudalism and survived until the 19th century. The world of “didići” and “ugrinići”, priests dedicated to Old Slavic rites, kept its customs and traditions reaching all the way to the beginnings of the Slavic and Croatian identity. People from Poljice were preserved thanks to their willingness to resist the patricians of Dalmatian towns and surrounding aristocrats and nobles. The preservation of Poljice was not based solely on the readiness of local people to resist violence and oppression. Inhabitants of Mosor did not survive only because of the strength of their muscles, but because of their sharp wit as well. This was especially obvious during the 16th and 17th centuries, when they kept their special status and customs that were long forgotten in other places despite the influence of the Venetians and the protection of the Ottoman sultan. It was not until the violent entrance of modern society, at the beginning of the 19th century, led by Napoleon's soldiers and officers, that this remnant of ancient social community has ended.

Dinarsko zvonce raste samo na Mosoru

Planina Mosor jedno je od endemskih središta u Hrvatskoj, posebice za endeme šire rasprostranjenosti. Na potezu od Klisa do Omiša zabilježeno je između 800 i 900 vrsta vaskularnih biljaka, što i nije veliki broj dijelom i zbog toga što planina nije još uvijek dovoljno istraжена.

Piše: **Darko Mihelj** Foto: **Dalibor Vladović, Darko i Luka Mihelj**

Mosor kao izrazita primorska planina krškoga reljefa i često ljutoga kamenjara, s relativno malim površinama šumske vegetacije (koja često stradava u požarima), izdaleka djeluje kao kamenjarski pustoš jednolike i nezanimljive flore. U ozračju mediteranske klime koja vlada ovom planinom, lutajući njezinim stazama, primjećuje se velik broj endemičnih biljnih vrsta. To nije čudo – planina Mosor jedno je od endemskih središta u Hrvatskoj, posebice za endeme šire rasprostranjenosti. No, ovdje raste i poznati stenoendem Dinarsko zvonce

(koje raste samo na Mosoru i nigdje drugdje na svijetu). Na potezu od Klisa do Omiša, na mosorskom prostoru zabilježeno je između 800 i 900 vrsta vaskularnih biljaka, što i nije veliki broj dijelom i zbog toga što planina nije još uvijek dovoljno istraжена. Veliki je broj životinjskih vrsta koje naseljavaju Mosor (tako tu živi npr. ugrožena i strogo zaštićena čovječja ribica).

VEGETACIJA PLANINE MOSOR

Pošto je Mosor primorska planina Dinarida, njezin biljni svijet odraz je primorske vegetacije, uz brojne submediteranske i mediteranske florne elemente. Na planini možemo razlikovati tri glavna pojasa. U najnižem vazdazelenom pojasu rastu alepski bor, brnistra ili žuka,

Dinarsko zvonce - *Edraianthus dinaricus*

česmina, mirta i zimzelena tršlja. Viši vegetacijski pojasevi pripadaju šumama hrasta medunca. U nižem pojasu bjelograbića rastu crni jasen, drača, drijen, makljen i smrdljika. Iznad 800 m nad morem dolazi pojas medunca s crnim grabom u kojem rastu brdski brijest, crni jasen i mušmulica. Posebna kamenjarska zajednica vlasaste mišjakinjice i kamenjarske žutilovke nalazi se samo na Mosoru.

FLORA PLANINE MOSOR¹

U flori Mosora nalazimo veliki broj zanimljivih biljnih vrsta. **Bjelušina** (KL, Ž) je biljka – zeljasta trajnica, mekanih, bijelo-sivih i baršunasto dlakavih listova. Ova glavočika cvate žutim cvjetovima združenim u vršne cvjetne glavice. Staništa ove biljke su pukotine stijena i zidova. U novije vrijeme istraživači su iz ove biljke izolirali tvari koje se mogu koristiti u liječenju tumora. **Blijedoljubičasti lanilist** (E, D.D., SZ, KL) je trajnica s podzemnim rizomom iz porodice zijevalica. Staništa su mu od morske obale pa do 700 m nad morem. Vrsta je prvi put opisana prema biljci ubranoj u okolici Klisa. **Brnistra ili žuka** (KL, Ž) je vrlo razgranati grm iz porodice mahunarki. Stanovnik je primorskih gari-

Bjelušina - *Inula verbascifolia*

¹ Kratice za pojedine vrste u člancima o Hrvatskom planinskom bilinstvu: E – endemi, SZ – strogo zaštićene vrste. Kratice za oznake ugroženosti: CR – kritično ugrožena, D.D. – nedovoljno poznata, EN – ugrožena, LC – najmanje zabrinjavajuća, NT – gotovo ugrožena, VU – osjetljiva, KL – vrsta raste osim na Mosoru i na Klisu! Ž – vrsta raste osim na Mosoru i uz rijeku Žrnovnicu!

ga i makija. Cvate od svibnja do kraja srpnja. U prošlosti je brnistra bila važna industrijska biljka. **Dalmatinska bijela svila** (E, SZ) je nježna, malena trajnica. U cvatu u glavici nalaze se sitni cvjetovi blijedo-ružičaste boje. Cvate od lipnja do kolovoza. Stanovnik je kamenjarskih travnjaka i planinskih rudina. Vrsta je prvi put opisana u 19. stoljeću s Mosora. Često je dio posebne biljne zajednice acidofilnih travnjaka iz planinskih ponikvi Dinarida. **Dalmatinska ili jadranska perunika** (E, SZ, KL) je trajnica modrikasto-zelenkaste boje. Ilirsko-jadranski je endem. Cvate u svibnju i lipnju. Živi na stjenovitim staništima i suhim kamenjarskim travnjacima.

Dalmatinski oštrolist (E, SZ, KL) je polugrmolika trajnica koja je čitava prekrivena zvjezdastim dlakama. Stanovnik je stijena i kamenjarskih pašnjaka. **Damašćanska crnjika** (KL, Ž) jednogodišnja je vrsta atraktivnih cvjetova plave boje i isto tako atraktivnih mjehurastih plodova. Cvate u svibnju i lipnju. Može spriječiti rast biljaka u svojoj okolini, posebice mahunarki. Ulje od sjemenki ove crnjike služi u proizvodnji ruževa za usne. **Haynaldova nevesika** (E, SZ) trajnica je visine od 50 do 80 centimetara. Njezini cvjetovi bijele boje skupljeni su u štitašte cvatove. Cvjeta od svibnja do srpnja. Stanovnik je pukotina vapnenačkih stijena. Endem je Dinarida. **Jadranski lastavičnjak** (E, SZ) je trajnica razgranjena

Dalmatinska bijela svila -
Armeria canescens

Damašćanska crnjika -
Nigella damascena

Jadranski lastavičnjak - *Vincetoxicum
hirundinaria ssp. adriaticum*

Dalmatinska bijela svila, endemska i strogo zaštićena vrsta, nježna je, malena trajnica. U cvatu u glavici nalaze se sitni cvjetovi blijedo-ružičaste boje. Cvate od lipnja do kolovoza. Vrsta je prvi put opisana u 19. stoljeću, upravo ona s Mosora.

podanka. Cvate od svibnja do kolovoza. Vrsta nije izbirljiva u pogledu staništa. U suhom stanju ova biljka ima neugodan miris, no iako je otrovna često se koristi u tzv. *narodnoj medicini*.

Kačuni – u hrvatskoj flori svi su strogo zaštićeni. **Bumbarova kokica** (VU, SZ) je kaćun čiji cvijet podsjeća na bumbara. Cvate od travnja do lipnja na brdskim travnjacima. **Crvena vratiželja** (Ž, KL) – ima relativno male cvjetove blijedo do tamno-ružičaste boje skupljene u piramidalni cvat. Cvjetovi su ugodnog mirisa. Ova vratiželja je biljka suhih i sunčanih kamenjarskih travnjaka, svijetlih makija i gariga te rubova šuma; jedna je od najčešćih europskih orhideja. Četverotočkasti kaćun (VU, SZ) je čest u primorskome dijelu Hrvatske. **Finobodljasti kaćun** (VU, SZ) je trajnica okruglih ili ovalnih gomolja. Jako je ugrožen zbog fragmentacije staništa. Staništa su mu suhi travnjaci i svijetle šume, maslinici i otvorene makije. Cvate u travnju i svibnju neznatnim mirisom. **Kožasti kaćun** (VU, SZ) kao zeljasta trajnica raste na suhim i vlažnim travnjacima koji su na suncu. Cvate od travnja do srpnja. Najviše je ugrožen zbog prirodne sukcesije i napuštanja gospodarenja travnjacima. **Obični kaćun** (NT, SZ) je zeljasta trajnica čija su staništa livade, travnjaci,

pašnjaci te svijetle šume i šikare. Vrlo je varijabilna vrsta. **Roščićasta kokica** (SZ, Ž) cvate u travnju i svibnju. Zeljasta je trajnica i geofit. **Trozubi kaćun** (VU, SZ) naseljava suhe livade i travnjake. Ugrožen je gubitkom staništa. Cvate u travnju i svibnju. Kaćuni su inače općenito posebno osjetljivi jer žive u simbiozi s gljivicama (tzv. *endotrofna mikoriza*).

Kamenjarska žutilovka (E, SZ) je nizak, razgranjeni grm iz porodice mahunarki. Endemičnu balkansku podvrstu ssp. *pulchella* nalazimo i na Mosoru. Stanovnica je kamenjarskih pašnjaka. **Kositernice - krhka ili puzava kositernica** (KL, Ž) je grm – penjačica - dugih tankih grančica. Cvate u ljeto sitnim žutim cvjetovima. **Velika ili uspravna kositernica** (NT) je razgranati grm koji može doseći i do pet metara. Obje vrste kositernice sadrže tvar efedrin koja se smatra dopingom, no ove biljke sadrže vrlo male količine te tvari. **Mirisa-paprat** (Ž) je nježna trajnica puzavoga podanka i perastih listova dugih od 25 do 45 centimetara. Sorusi (nakupine spora) se nalaze na donjoj strani listova. Uglavnom je stanovnik pukotina stijena; može stvarati i posebnu biljnu zajednicu mirisave paprati. Biljka je indikator tla siromašnog dušikom. **Mješnasta gromotulja** je trajnica iz poro-

Dalmatinski oštrolist -
Onosma echinoides ssp. dalmatica

Bugarova kokica -
Ophrys fuciflora

Finobodljasti kačun -
Orchis provincialis

dice krstašica. Cvate od kraja ožujka do lipnja, ovisno o nadmorskoj visini. Staništa su joj stijene, strmci, kameniti zidovi, čak i nasipi uz ceste. Areal joj je jadransko priobalno područje s bližim planinama te unutrašnjost Bugarske i Rumunjske. **Modro lasinje** (E, SZ, Ž) kao gusti polugrm u vrijeme cvatnje uljepšava sivilo mosorskih stijena. Ovaj endem zapadnih Dinarida često dolazi u posebnoj zajednici modrog lasinja sa zvončikama. Toploljubna je vrsta koja raste u pukotinama stijena.

Prašnja divizma je dvogodišnja zeljasta biljka iz porodice zijevalica. Prve godine pojavljuju se listovi prizemne rozete dok se sljedeće godine pojavi uspravna stabljika. Cvate u srpnju i kolovo-

zu metličastim cvatovima čiji su cvjetovi žute boje. Najčešće raste na suhim livadama i travnjacima. **Primorska režuha** (E, SZ) jednogodišnja je do dvogodišnja biljka iz porodice krstašica. Razlikuje se od ostalih pripadnika svog roda oblikom listova. Ilirsko-jadranski je endem. **Stjenarska iglica** je zeljasta trajnica. Najveću brojnost na Mosoru ima na vršnom grebenu gdje se nalazi na terasama i u pukotinama stijena, dobrim dijelom u polusjeni. **Strani veliki kokotić** (EN, SZ, Ž) jednogodišnja je biljka ugrožena napuštanjem tradicijske poljoprivrede u primorskim predjelima. Modro-ljubičasti cvjetovi cvatu od svibnja do rujna. Staništa ove biljke su oranice, maslinici, vinogradi (ruderalne površine). Ta-

mnogrimizni ili Katanijin ljiljan (E, VU, SZ) je lukovičasta trajnica koja je najviše ugrožena nekontroliranim sabiranjem čitavih biljaka. Za razliku od tipičnog ljiljana vrtoglava ova podvrsta raste na toplijim i sušim staništima submediterana ili u mediteranskome brdskom pojasu. Razliku između vrtoglava i ove podvrste prva je uočila splitska prirodoslovka Marija Seibam de Cattani pa je podvrsta po njoj dobila svoje ime. Endem je Dinarida. **Tankolistni slak** (KL, Ž) kao trajnicu svijetlosivo-srebrnaste boje nalazimo često kao korov u nasadima i na sunčanim kamenitim staništima. Ljevčasti cvjetovi ružičaste boje cvatu od ožujka do srpnja. Mladi listovi ove biljke su jestivi. Općenito su biljke ovoga roda, tj. slakovi, ljekovite biljke. **Trnovitotrepaničava zečina** (E, NT, SZ, KL) stanovnik je osunčanih kamenitih površina. Jednogodišnja je do dvogodišnja biljka ljubičaste boje cvatova; grmasta je oblika. Cvat ove biljke je glavica, a plod roška. Stanovnik je kamenjarskih pašnjaka i stjenovitih litica. **Trobridi sijedac** (E, SZ, KL) je endem srednje Dalmacije koji je pronađen u prvoj polovici 19. stoljeća pokraj Klisa. Ova biljka je stanovnik pukotina stijena i kamenih zidova. **Trščanski klinčić** (SZ) je busenasta trajnica plavkasto-zelenkaste boje (uzrok su njezine voštane prevlake). Pojedinačni cvjetovi su ružičaste ili blijedo-ružičaste boje. Stanov-

Modro lasinje -
Moltkia petraea

Trozubni kačun -
Orchis tridentata

nik je kamenjarskih travnjaka i pašnjaka u kršu te stijena. Ovaj klinčić dobio je ime po Trstu jer u okolici Trsta prvi put pronađen i opisan. Ilirsko-jadranski je endem. **Velevjetni rožac** (E, SZ, KL) je zeljasta i busenasta biljka, bijele do sivkasto-pustenaste boje. Staništa su joj vapnenačke stijene. Endem je Dinarida. Biljka je prvi put opisana s velebitske Visočice početkom 19. stoljeća.

Zvonca - Dalmatinsko zvonce (E, D.D., SZ) je trajnica, stanovnik vlažnih submediteranskih travnjaka. To su tzv. termofilni niski vlažni travnjaci na nepropusnome tlu koje je mokro veći dio godine, a suho ljeti. **Dinarsko zvonce** (E, D.D., NT, SZ) je prilježna biljka, rahlo busenasta. Cvate tamnoljubičastim cvjetovima tijekom srpnja. Vrlo rijetka vrsta – stenoendem – nalazi se na vršnim grebenima Mosora. Novijim molekularnim istraživanjima izdvojena je s biokovskim zvoncem u kompleks *pumilio*. **Uskolsno zvonce** (E, NT, SZ) čest je stanovnik biljne zajednice planinskog vriska i uskolsnog zvonca. Ova zeljasta trajnica ima prizemnu lisnu rozetu. Raste na termofilnim kamenjarskim travnjacima i u pukotinama vapnenačkih stijena. Ilirsko-jadranski je endem.

Žednjaci, odnosno **tustike** su uglavnom sukulenti listova zbog svojstva očuvanja vode u svojim listovima. Čuvarkuća (SZ, Ž) je prizemna trajnica debelih, mesnatih listova. Cvate u srpnju

Stjenarska iglica -
Geranium macrorrhizum

Tršćanski klinčić -
Dianthus sylvestris ssp. *terhestinus*

Strogo zaštićeni Tršćanski klinčić je busenasta trajnica plavkasto-zelenkaste boje (uzrok su njezine voštane prevlake). Pojedinačni cvjetovi su ružičaste ili blijedo-ružičaste boje. Ovaj klinčić ime je dobio po Trstu jer je u njegovoj okolici prvi put pronađen i opisan.

i kolovozu. Nekada su ga sadili na krovove jer se smatralo da čuva kuću od gromova i oluja. **Ljuti žednjak** (KL, Ž) blago je otrovna biljka zbog paprenog okusa listova. Stanovnik je krša na punome suncu. Žućkasto-zeleni žednjak (KL, Ž) je zeljasta i busenasta trajnica. Staništa su stjenovita mjesta, posebice pukotine stijena.

MOSORSKE ZANIMLJIVOSTI

Kliški planinski prijevoj je razmeđa između planina Kozjaka i Mosora. U prošlosti je bio jako važan pa je na njemu, na nepristupačnoj stijeni, izgrađena tvrđava Klis. Mnoge vrste koje nastanjuju Mosor možemo naći i na području Klisa, odnosno kliške tvrđave. U podnožju Mosora izvire kratka krška rijeka Žrnovnica, dužine nekih pet kilometara. U njezinu gornjem toku rastu neke zanimljive biljne vrste. Na brdu Makirina (700 m nad morem) nalazi se Zvezdano selo Mosor. Ova nevladina i neprofitna udruga djeluje u sklopu Zajednice tehničke kulture grada Splita. U selu Kotle-nice, nedaleko od Dugopolja, nalazi se špilja Vranjača. Špilja je otkrivena u 19. stoljeću zahvaljujući Stipi Pundi, vlasniku zemljišta. Vranjaču i njezine ljepote propagirao je poznati splitski profesor Umberto Girometta (po kome je nazvan i planinarski dom na Mosoru). Od

ulazne dvorane ljepša je druga dvorana prepuna sigastih raznolikih ukrasa i boja. Temperatura u špilji je uvijek 15°C.

Fauna planine Mosor

Među životinjama koje nastanjuju Mosor ima mnoštvo strogo zaštićenih i ugroženih životinja. Tu žive, uz ostale, i čovječja ribica, divlja svinja, divokoza, fazan, gavran, jastreb, jazavac, krška gušterica, kućni macaklin, kuna, lasica, miš stjenar, mosorska gušterica (stenoendem Balkanskog poluotoka), mrki gušter, muflon, orao zmijar, pjegavi daždevnjak, poskok, primorska gušterica, puh, smeđasta rovka, sokol, šara poljarica, šilac, šumski miš, tvor, veliki zelembač, vuk, zapadno-mediteranski zelembač i zec. ■

ENG Mosor - as a distinct coastal mountain with a karst relief and often rough rocky terrain, with relatively small areas of forest vegetation (which often suffers from fires), from afar it appears as a rocky wasteland with uniform and uninteresting flora. In the atmosphere of the Mediterranean climate that dominates this mountain, a large number of endemic plant species can be observed while wandering along its paths. It's no wonder - Mosor mountain is one of the endemic centers in Croatia, especially for endemics of a wider distribution; however, the famous stenoendem Dinaric bell grows here (which only grows on Mosor and nowhere else in the world). On the stretch from Klis to Omiš, between 800 and 900 species of vascular plants were recorded in the area of Mosor. There is also a large number of animal species that inhabit Mosor (for example, the endangered and strictly protected human fish lives there).

Prašnjava divizma -
Verbascum pulverulentum

Društvene mreže i književnost u Hrvata

Nagrada za književnost na društvenim mrežama uručena je ovih dana na 15. književnom festivalu *Vrisak* u Rijeci spisateljici Tamari Bilankov iz Splita

Organizatori "Vrisak": Kristijan Benić, Drago Glamuzina, Marko Pogačar, Ivan Šarar i Branka Benčić

Tekst: Vesna Kukavica Foto: Hina

Svijet internetske epohe promijenio je i recepciju književnosti. Internet je otvorio nove mogućnosti za književno stvaranje te je u skladu s tim osjetno prilagođavanje književnih formi novim medijima i logici njihova funkcioniranja. U tom smislu posebno je zanimljivo pozicioniranje književnosti u odnosu na društvene mreže i književnost koja nastaje upravo uz pomoć ovih medija koje joj otvaraju sigurniji put do većeg broja čitatelja uz posve izravan kontakt s publikom. Od književnih rodova na društvenim mrežama dominiraju kratke forme poezije i proze. Nagrada za književnost na društvenim mrežama *Post scriptum* za 2022. godinu dodijeljena je tako svestranoj umjetnici Tamari Bilankov na 15. književnom festivalu *Vrisak*

u Rijeci, 17. rujna ove godine. Riječ je o autorici koja od 2016. radi kao profesorica filma, videa i animacije u Školi za umjetnost, dizajn i grafiku u Zaboku. Tamara Bilankov magistrirala je na Odsjeku za animirani film i nove medije na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu te Odsjeku za komparativnu književnost na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Uz karijeru spisateljice i predavačice, trenutačno se usavršava na poslijediplomskom studiju na Radboud sveučilištu u Nizozemskoj. Članica je Hrvatskog društva interdisciplinarnih umjetnika. Djeluje u umjetničkom kolektivu "Ljubavnice". Iako je čitanje na društvenim mrežama iliti društveno čitanje u mrežnom okruženju relativno nova pojava, višemilijunsko članstvo na društvenim mrežama veseli ljubitelje književnosti, a deseci tisuća članova u virtualnim čitateljskim klubovima nedvojbeno govore u prilog tome da je

Nagrada za književnost na društvenim mrežama *Post scriptum*

mrežna poezija i proza stekla popularnost za koju je izvjesno očekivati da će s vremenom rasti, poručuje laureatkinja Tamara Bilankov.

ČAROBNI VRISAK

Programski direktor 15. književnog festivala u Rijeci, pisac Drago Glamuzina, zadovoljan je realizacijom višeslojnog programa "Vrisak" na novoj lokaciji art-kvarta Benčić, kao sjedišta kulturnih aktivnosti u Rijeci. Na jubilarnome riječkom 15. sajmu autora i knjiga ovih je dana, točnije od 11. do 18. rujna, gostovalo 80-ak ljubitelja suvremene književnosti. Uz dodjelu ovogodišnje nagrade za književnost na društvenim mrežama, predstavljena je zbirka pjesama prošlogodišnje pobjednice Vande Petanjek "U ime majke". Urednik i koordinator programa Marko Pogačar iz programa je posebno pohvalio predstavljanje novih romana Olje Savičević Ivančević "Ljeto s Marijom" i Jurice Pavičića "Mater Dolorosa". Robert Perišić predstavio je svoje najnovije djelo "Brod za

Nagrađena autorica Tamara Bilankov

Issu“, a Damir Šodan antologiju suvremene europske poezije. Sudjelovali su i brojni drugi autori iz Hrvatske i regije s novim naslovima poput Ivice Ivaniševića, Ivice Prtenjače, Gordana Nuhanovića, Nenada Rizvanovića, Srđana Valjarevića ili Velimira Viskovića. Jedna od tema ovogodišnjeg festivala su klimatske promjene pa je predstavljen i “Snjegolomac“, jedan od najvažnijih SF strip serijala, nastao prema originalnoj ideji Jacquesa Loba o svijetu nakon atmosferske apokalipse. Publika je imala prilike saznati sve o aktualnoj mostarskoj književnoj sceni na kojoj se, kako je rekao Glamuzina, u posljednje vrijeme pojavilo više jakih imena. Nova izdanja za djecu u jutarnjem programu “Vrisak Junior” promovirali su Jurica Pavičić, Sanja Pilić, Marko Pogačar, Melita Rundek i Mila Elegović. Pozornost posjetitelja privukli su ugledni hrvatski izdavači među kojima su zagrebački V.B.Z., Profil, Naklada Ljevak, Sandorf, Fraktura, Znanje, Mozaik knjige, Naša djeca, Planetopija, Naklada Veble, Fokus komunikacije i Leo commerce. U širokoj ponudi bili su i najveći hitovi iz područja samopomoći, krimići i trileri, klasici, inspirativna publicistika, najbolja poezija, slikovnice i knjige za djecu i mlade.

NOVE EMIGRANTSKE PRIČE

Ovogodišnji “Vrisak” donio je i zanimljivu seriju književnih razgovora i promocija o “Emigrantskim pričama” na kojima je Ena Katarina Haler s rođenim Mostarcem s belgijskom adresom Srđanom

Program 15. “Vrisak” privukao je veliku medijsku pozornost

Gavrilovićem razgovarala o knjizi priča “Nemoj ići u Anderlecht” (V.B.Z., 2022.). Srđan Gavrilović, urednik čitanoga književnog portala strane.ba, odličan je pripovjedač. Dio svojih emigrantskih iskustava sabrao je između korica isповjedne zbirke priča. Priče su većinski situirane u dremaljivi gradić Hasselt, središte limburške pokrajine, gdje pripovjedačeva djevojka radi na doktoratu. On, s druge strane, uglavnom radi na upoznavanju tamošnje pivske scene, što bi zaista mogao biti legitiman karijerni izbor ako znamo da se tamo proizvode stotine različitih marki, sve jedna bolja do druge. Hasselt će mu brzo dosaditi pa će dosadu pokušati razbiti izletima u druge gradove, opisujući galeriju migrantskih marginalaca. “Njegovi su rubovi svijeta, tog sve gorčeg ko-

lača što ga zovemo Europom, tog sve osamljenijeg i zlokobnijeg prostora iz kojeg je potekao, kroz koji jedino Noretva sijeva kao smaragdno svjetlo. Sve ostalo zastire tama. U toj tami, i tuđoj i našoj, i pojedinačnoj i zajedničkoj, stoji jedan visoki, zgodni mladić i srče pjenu iz pune čaše piva, u svojim velikim rukama pretače i dobrotu i zloću svijeta, postavlja pitanja, tek rijetko nudi odgovore. I zapisuje potresne emigrantske zgode“, naglasio je pisac Ivica Prtenjača na “Vrisaku”. Vođen je i razgovor s povratnikom iz Irske Zoranom Žmirićem o romanu “Hotel Wartburg” (Fraktura, 2022.). Migrantske priče analizirane su i u razgovoru Davora Mandića i Roberta Međurečana o Međurečanovu romanu “Domovina to go” (Sandorf, 2022.). Spomenute knjige usredotočene su na figuru suvremenog emigranta iz perspektive raznih pripovjedača i drugih država, opisujući (ne)zgodne koje nova zemlja donosi pojedincu, a što on odnosi iz države koju ostavlja iza sebe. ■

Programski direktor “Vrisak” Drago Glamuzina

Urednik i koordinator programa Marko Pogačar

ENG The 2022 social media literature award “Post scriptum” was awarded to a versatile artist from Split – Tamara Bilankov during the 15th book festival “Scream” in Rijeka on September 17 of this year. The program director of the Rijeka book festival, Drago Glamuzina, was pleased with the realization of the multi-layered program of “Scream” at the new location in the art-neighbourhood Benčić as the centre of cultural activities in Rijeka. The jubilee 15th fair for authors and books named “Scream” in Rijeka recently hosted 80 aficionados of contemporary literature, among others including those who write great prose dedicated to expatriates, like the writer and musician Zoran Žmirić, a repatriate from Ireland.

Magični zagrebački krajobrazi iz vizure povjesničara umjetnosti

Knjiga "Pučki teatar zagrebačkog prostora" fascinantna je studija sklada arhitektonskih i prirodnih znamenitosti glavnoga grada Hrvatske iz pera Vladimira P. Gossa i fotografa Josipa Šore, koju je nedavno objavila Ibis grafika

Tekst: **Vesna Kukavica** Foto: **Željko Rupić**

Početkom rujna u Lapidariju Arheološkog muzeja u Zagrebu održano je predstavljanje knjige "Pučki teatar zagrebačkog prostora" autora Vladimira Petera Gossa, a fotografije potpisuje Josip Šore. Uz autorski dvojac na promociji o knjizi govorili su akademik Mislav Ježić i znanstvena savjetnica Vlasta Begović, dok se u ime nakladnika nazočnima obratio Krešimir Krnic.

Prema riječima autora Gossa, neke od najzanimljivijih uvida u pitanja hrvatskoga prostora formulirao je Antun Gustav Matoš. Zagreb je "šumski grad", dakle nešto teško zamislivo jer grad je beton, vrema, pokret, akcija. Šuma je priroda, mir, sjena, tišina. Ipak, veliki književnik imao je pravo, poručuje Goss. Pogledamo li danas Zagreb odozgo, recimo s Medvedgrada, zapanjit će nas ko-

ličina zelenih poteza. Čak i među gromadama višekatnica u Novom Zagrebu ima zraka, sunca, plavetnila. U Savskom gaju, uz višekatnice su povrtnjaci. Veliki parking uz Poglavarstvo grada ujedno je i park. Grad se pretače u zelenu zonu Prigorja zelenim cestama Bukovca, Medveščaka, Jurjevske, Cmroka, Tuškanca, Pantovčaka. Uza sve promjene i pritiske, Zagreb je i danas "šumski grad", rijetka europska metropola koja je, bez pretencioznosti i megalomanije, gotovo do svog središta očuvala elemente ladanja. Zagreb je još uvijek razumno uravnoteženi spoj grada i ladanja, poručuje autor knjige V. P. Goss. Od četiri dijela knjige, hvaleći i pisca i fotografa, akademik Ježić posebno je preporučio 3. tematsku cjelinu "Vizualne vrijednosti zagrebačkoga prostornog teatra", koja se nameće kao fantastičan vodič.

Milijuni turista koji se godišnje slijevaju u Zagreb, posebice s Dalekog istoka, svijeta feng shuija, podupiru ove riječi. Zagreb bi se, prema riječima promotora, zacijelo svidio velikome američkom teoretičaru graditeljstva, Vincentu Scullyju, koji je tumačio grčke hramo-

ve kao utjelovljenje bogova u pejzažu te istraživao interakcije između oblika stvorenih ljudskom rukom i prirodnog krajolika (TheEarth, TheTemple, and the Gods, 1962.). Što nas opet vraća Matošu i drugoj Gossu poznatoj urbanističkoj Matošijani – "Naši ljudi su krajevi, a krajevi ljudi", na tragu Scullyjeva razmišljanja o interakciji između okoliša i kreativnog djelovanja ljudi koji te prostore nastanjuju. "Duh se nastanio u prostoru i oblikovao prostor po svojoj mjeri", poručuje Goss.

ARHITEKTONSKA RAPSODIJA

Graditeljski duh Zagreba, prema mišljenju autora, stigao je iz raznih dijelova hrvatskoga prostora i u suncu i sjena šumskoga grada postao pozornica naroda i mjesto njegovanja hrvatske povijesti. To je kontekst u kojem Goss predlaže "čitanje" Zagreba bez balona i dronova, tornjeva, tavana i ljestvi, iz javne domene pločnika dostupne svima. U načelu koreografiramo istraživačovo kretanje i uvid izborom izražajnih i sadržajnih vizura svjesni da se svakim pokretom, svakim podizanjem i spu-

Na promociji knjige: Mislav Ježić, Vladimir P. Goss, Josip Šore i Vlasta Begović

Knjigu je objavila Ibis grafika

Štanjem pogleda može otkriti nova vizura, novo vizualno i sadržajno bogatstvo gradskog tkiva, zorno svjedoči Šora, autor fotografskih zapisa u knjizi. Središte Zagreba tumači se kao velika ambijentalna pozornica koja je istodobno i auditorij u kojoj gledatelji, istodobno i glumci, redatelji, scenografi, doživljavaju predstavu koju su sami svojom prisutnošću i kretanjem stvorili.

Uza sve promjene i pritiske, Zagreb je i danas "šumski grad", rijetka europska metropola koja je, bez pretencioznosti i megalomanije, gotovo do svog središta očuvala elemente ladanja. Zagreb je još uvijek razumno uravnoteženi spoj grada i ladanja, poručuje autor knjige V. P. Goss.

Zagreb je uvelike slika onoga što je Hrvatska u svojim najboljim trenucima, i što bi trebala biti. Zemlja sofisticirane ladanjske kulture, ali i zemlja s 2500 godina urbane tradicije. Kad god su urbs i rus koegzistirali u skladu i sinergiji Hrvatska je, poručuje Goss, prosperirala kao zemlja i Hrvati kao narod – u Branimirovoj Hrvatskoj, u Hrvatskoj dalmatinskih komuna i slobodnih slavonskih kraljevskih gradova, u fascinantnom preporodu Dubrovnika, Croatiji redivi kasnoga sjevernohrvatskog baroka te u rastu Zagreba od druge polovice 19. st. do danas, od Croatiae liberade do Croatiae liberate. Što se tiče ovoga posljednjeg, dodao je akademik Mislav Ježić, čitatelji Gossove knjige brzo će se uvjeriti šetnjom zagrebačkim ulicama.

Autor Vladimir P. Goss, rođen u Zagrebu 1942., povjesničar je umjetnosti

s višedesetljetnom karijerom sveučilišnoga profesora i znanstvenika, pisac i novinar. Nakon studija na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, godine 1969. odlazi u SAD gdje je 1972. doktorirao na Cornell University (Ithaca, NY). Predavao je na University of Michigan, University of Tel-Aviv, University of North Carolina – Chapel Hill te sveučilištima u Zagrebu i Rijeci. Autor je ili suautor šesnaest knjiga i znanstvenih kataloga te 95 znanstvenih studija s naglaskom na razdoblja predromanike i romanike na Mediteranu i u Jugoistočnoj Europi. ■

ENG The book "Pučki teatar zagrebačkoga prostora" (Folk Theatre around Zagreb) is a fascinating study of the harmony of architectonic and natural landmarks of the capital of Croatia, from the point of view of the art historian Vladimir P. Goss, and the photographer Josup Šora, recently published by Ibis grafika.

U Općini Dežanovac u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji **Susret Sokolovčana**

Prvog vikenda u rujnu mjesecu u Sokolovcu, mjestu u sastavu općine Dežanovac u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, održan je susret Sokolovčana na kojem se okupilo više od pedeset Sokolovčana pristiglih iz raznih krajeva svijeta. Osim iz Sokolovca i drugih mjesta u Hrvatskoj, ovoj manifestaciji nazočilo je i više od dvadeset Sokolovčana iz iseljeništa i to iz SAD-a, Kanade, Njemačke i Slovenije. Susret su organizirale i financirale gospođe Gizela Sikter iz Kanade i Mariška Seleš iz Njemačke, uz pomoć njihove braće. Bila su to dva lijepa dana provedena u ugodnom druženju te razmjeni informacija i iskustava Sokolovčana iz iseljeništa sa stanovnicima mjesta. Zabava uz ples i pjesmu te muzički

sastav *Daruvarski veseljak* trajala je do kasno u noć i ostavila lijepe uspomene na rodno mjesto koje će ponijeti u zemlje u kojima žive u iščekivanju ponovnoga susreta. Oduševljenje ovim susretima iska-

zao je i Sokolovčanin Franjo Fabijanec, produktivan publicist i pisac, uz nadu da će oni postati tradicionalna manifestacija koja će ga radovati i inspirirati za još poneku knjigu. (Snježana Radoš)

Izložba *Svjetlost* u Dubrovniku

Riječ je o izložbi šestero hrvatskih umjetnika koji su prošle godine sudjelovali na festivalu u Seulu čija tema je bila Knock Knock Knock – New World Hopeful Environment Message (Kuc kuc kuc – nova svjetska poruka nade za okoliš)

Mons. Ivica Pervan, Jasna Lovrinčević, organizatorica i moderatorica programa Maja Mozara i Katja Bakija

Tekst: **Angelina Tadić** Foto: <https://db.hr/>

Izložba hrvatskih umjetnika "Svjetlost/Light" otvorena je 1. rujna u Kazalištu Marina Držića u Dubrovniku. Riječ je o izložbi šestero hrvatskih umjetnika koji su prošle godine sudjelovali na festivalu u Seulu čija tema je bila Knock Knock Knock – New World Hopeful Environment Message (Kuc kuc kuc – nova svjetska poruka nade za okoliš).

Na otvorenju izložbe govorili su povjesničarka književnosti i književna kritičarka dr. sc. Katja Bakija, izvanredna profesorica na Sveučilištu u Dubrovniku, Jasna Lovrinčević, Hrvatica iz Njemačke koja surađuje s umjetnicima i s Hrvatskom maticom iseljenika te mons.

Ivica Pervan, generalni vikar Dubrovačke biskupije.

J. Lovrinčević opisala je zanimljiv put upoznavanja s umjetnicima, Hrvatima koji žive izvan Hrvatske, za potrebe intervjua za svoju mrežnu stranicu te postavljajući prateći njihov rad i izvješćujući za neke medije. Na njezinoj stranici do sada je objavljeno oko 150 razgovora s umjetnicima. Upoznala je okupljene i s organizacijom festivala u Seulu te načinom na koji je došlo do suradnje naših umjetnika s tim festivalom.

Dr. Bakija rekla je kako je likovna umjetnost, kao i cjelokupno ljudsko stvaralaštvo, označena temeljnim ži-

votnim pitanjima na koja svaki čovjek traži odgovor za sebe. "Umjetnička djela su odbljesak božanskog sjaja koji se probija do najskrivenijih tamnih kutaka naših svjetova", istaknula je, "a kreativnost je dar koji nas obasjava i snaži na našim životnim putovanjima."

Mons. Pervan govorio je o odnosu svjetlosti i tame, koji je posebno istaknut u likovnom rješenju kataloga izložbe. Podsjetio je na pismo pape Ivana Pavla II. umjetnicima iz 1999. godine. Poručio je kako nema Crkve bez umjetnosti, ni umjetnosti bez Crkve, odnosno bez Onoga iz kojega sve dolazi i izlazi, bez Boga Stvoritelja, o čemu govori i papa u svom pismu. Umjetnici u ovom svijetu imaju posebno poslanje, ustvrdio je mons. Pervan, ohrabrivši okupljene umjetnike da to poslanje ispunjavaju.

Svoje radove izložili su: Maja Barić, Ivana Jovanović Trostmann, Ante Karačić, Ankica Perge Karačić, Ana Sladetić i Miran Šabić. Tih šestero hrvatskih umjetnika sudjelovalo je na spomenutom 28. međunarodnom umjetničkom festivalu u Seulu, od 15. do 28. prosinca 2021. godine.

Slikarica i grafička dizajnerica Maja Barić bivša je ravnateljica Muzeja grada Iloka, sada kustosica koja je 2015. organizirala izložbu korejskih umjetnika u Iloku. Dubrovačka umjetnica Ivana Jovanović Trostmann je akademska slikarica i magistra humanističkih znanosti koja je izlagala na brojnim skupnim i samostalnim izložbama, a poznata je i po svome humanitarnom radu. Članica je Hrvatskog društva likovnih umjetnika Dubrovnik (HDLUD).

Slikarica Ankica Perge Karačić redo-

Svoje radove izložili su: Maja Barić, Ivana Jovanović Trostmann, Ante Karačić, Ankica Perge Karačić, Ana Sladetić i Miran Šabić.

Izložba je postavljena u Kazalištu Marina Držića

i kulturu Osijek. Dobitnica je nagrade za najbolji rad izložbe World Youth Art Festival Seoul 2017. Dr. art. Miran Šabić je prodekan za nastavu i studente i docent na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Šabić je u sklopu 23. međunarodnoga seulskog festivala 2017. godine održao predavanje u sklopu seminara pod nazivom Anti War na Sveučilištu Induk u Seulu i iste godine bio dobitnik nagrade Congressman Award.

Moderatorica programa otvorenja izložbe bila je Maja Mozara, voditeljica dubrovačke podružnice Hrvatske matice iseljenika koja je i organizirala događaj, a kao glazbeni gost nastupio je dubrovački tenor Stijepo Gled Markos. Izložba je bila otvorena do 15. rujna. ■

vito sudjeluje na seulskom festivalu od 2002. godine. Prvi poziv za sudjelovanje dobila je od Veleposlanstva Republike Koreje u Njemačkoj, poslije je postala članica WCAA i ICAA, i kao članica ovih udruga izlagala je i u Kini i Peruu. Kipar Ante Karačić umjetnošću se intenzivnije počinje baviti odlaskom u mirovinu te

oblikuje drvo i metal tehnikom kolažiranja raznorodnih predmeta i materijala. Sa suprugom Ankicom godinama je iz Iserlohna, gdje su živjeli, uspješno organizirao međunarodni likovni natječaj djece iz iseljeništva i domovine.

Dr. art. Ana Sladetić je docentica umjetnosti na Akademiji za umjetnost

ENG The exhibition of Croatian artists "Light" opened on September 1 in the Marin Držić Theater in Dubrovnik. It is an exhibition of six Croatian artists who participated in the festival in Seoul last year, the theme of which was Knock Knock - New World Hopeful Environment Message. Their works were exhibited by: Maja Barić, Ivana Jovanović, Ante Karačić, Ankica Perge Karačić, Ana Sladetić and Miran Šabić.

Libertas Foundation iz San Pedra

Stipendije učenicima najjužnije županije

Svečana dodjela stipendija za učenike obrtničkih i deficitarnih zanimanja Dubrovačko-neretvanske županije za 2022./2023. godinu održana je 23. rujna 2022. u prostorijama DEŠE Dubrovnik –regionalnoga centra za izgradnju zajednice i civilnog društva, kada je predsjednik udruge Libertas Foundation iz San Pedra - Kalifornija, gospodin Niko Hazdovac, uručio 12 stipendija.

Ovogodišnji dobitnici su učenici iz Dubrovnika, Dubrovačkog primorja, Konavala, Župe dubrovačke i Metkovića i to za zanimanja: slastičar, frizer, automehaničar, vodoinstalater, kozmetičar i kuhar. Stipendija iznosi 1000 USD te se isplaćuje u šest jednakih rata.

Svjesna važnosti ostanka mladih u svojoj lokalnoj zajednici, udruga Libertas Foundation već više od 20 godina zaredom dodjeljuje ovakvu stipendiju,

kojoj je svrha dati potporu učenicima da nakon završetka školovanja ostanu živjeti i raditi u svojoj lokalnoj zajednici. Libertas Foundation već više od 20

godina zaredom dodjeljuje stipendije, a riječ je o neprofitnoj organizaciji iz San Pedra koja je osnovana u prosincu 1991. godine. (Ana Cvjetković)

Njegova žena Marijane Dokoze

Predstavljanje djela Marijane Dokoze i otvorenje izložbe slikarice Sanje Knez održano je u organizaciji Udruge "Hrvatsko-talijanski mozaik Rim", a u suradnji s Parkom prirode Vransko jezero i Turističkom zajednicom grada Biograda na Moru

Na promociji i izložbi u Biogradu: Danijel Katičin, Sanja Knez, Marijana Dokoza, Tomislav Marijan Bilosnić, Zrinka Bačić i Irma Radaković

Tekst i foto: Blago Džajkić

Književnica i urednica Fenix-magazina Marijana Dokoza ovoga ljeta predstavila je u Zadru, Biogradu na Moru i Šibeniku svoj novi roman "Njegova žena" te zbirku poezije "Prijestupnici" koju je napisala zajedno s autorom J. Horvatom Macadom, a za koju su osvrst napisali Željko Bebek, Petar Grašo i Đani Stipaničev.

Dok je u Zadru i Šibeniku roman i zbirku pjesama promovirala u tamošnjim gradskim knjižnicama, u Biogradu na Moru održana je književna večer u Turističkome informativnom centru

Biograda zajedno uz otvorenje izložbe "More nas dijeli, more nas spaja" slikarice Sanje Knez, zadarske nevjestice s rimskom adresom. Promocija i otvorenje izložbe u Biogradu održani su u organizaciji Udruge "Hrvatsko-talijanski mozaik Rim" te u suradnji s Parkom prirode Vransko jezero i Turističkom zajednicom grada Biograda na Moru.

U uvodnome dijelu večeri slikaricu Sanju Knez predstavila je Zrinka Bačić, potpredsjednica Udruge "Hrvatsko-talijanski mozaik Rim". Istaknula je kako Sanja Knez, inače rođena Zagrepčanka, a kasnije zadarska nevjestica, već dugi niz godina živi i radi u Rimu te se intenzivno bavi slikanjem. Marijana Dokoza je Zadranka, a Sanja Knez zadarska ne-

vjesta, Marijana je već predstavila svoja djela u Rimu, a Sanja već godinama slika u Rimu i to je jedna poveznica između ove dvije umjetnice, istaknula je Zrinka Bačić.

HRVATSKO-TALIJANSKI MOZAIK RIM

Zrinka Bačić zahvalila je u ime Udruge "Hrvatsko-talijanski mozaik Rim" TZ grada Biograda na Moru i direktorici Nives Jeličić te Parku prirode Vransko jezero i ravnatelju Danijelu Katičinu na gostoprimstvu u novom prostoru Turističkoga informativnog centra.

"Naša udruga osnovana je 2015. godine, postala je mjestom susreta hrvatske zajednice i ostalih etničkih skupina u višejezičnome Vječnom gradu (op. a., Rimu). Surađujemo s moliškim Hrvatima i Udrugom Jedna musika iz Kruča. Naša je misao vodilja njegovanje hrvatske kulture i tradicije i njezino prenošenje na mlađe naraštaje. U samo sedam godina Udruga je u suradnji s moliškom Udrugom 'Jedna musika' ostvarila 68 projekata", istaknula je uz ostalo Zrinka Bačić.

Inače, Sanja Knez je svoje prve profesionalne korake napravila kod akademске slikarice Marie Madalene Oreli.

Tomislav Marijan Bilosnić i Marijana Dokoza

"I knjiga pjesama 'Prijestupnici', u koautorstvu s J. Horvatom Macadom i roman 'Njegova žena', iako formom i žanrom različite, govore o odnosu žene i muškarca, o ljubavi, emocijama, metamorfozama, boli, sreći, tjelesnim i duševnim iskustvima, tišini, rastancima, gubicima, međusobnim prožimanjem dvaju bića...", rekao je o djelima Marijane Dokoze promotor Tomislav Marijan Bilosnić.

Sudjelovala je u velikom nizu grupnih izložbi i dvije samostalne izložbe. Veza s domovinom je postojana i trajna, što se primjećuje i u tematici njezina slikarskog stvaralaštva. Do sada je izlagala u Rimu, Moliseu, Zagrebu i Zadru.

Program ove zanimljive večeri vodila je Irma Radaković, Prečanka koja dugo godina živi u Rimu, a osim autorice o književnim djelima govorio je poznati hrvatski književnik Tomislav Marijan Bilosnić, koji je dugo godina bio urednik zadarskog medija u kojem je radila Marijana Dokoza pa samim time bolje poznaje novinarski put autorice.

O ODNOSU ŽENE I MUŠKARCA

Bilosnić je rekao kako su tu večer predstavljene dvije knjige, "formom i žanrom različite, ali fenomenološki i simbolički bliske jer i jedna i druga, i knjiga pjesama 'Prijestupnici', pisana u zajednici s Josipom Horvatom Macadom, kao i roman 'Njegova žena' govore o odnosu žene i muškarca, o ljubavi, emocijama, metamorfozama, boli, sreći, tjelesnim i duševnim iskustvima, tišini, rastancima, gubicima, međusobnim prožimanjem dvaju bića, traženjem i gubljenjem energije u onome drugom; jer, i u jednome i drugome slučaju riječ je čas o sretnim, čas o ukletim ljubavnicima, ponekad s čvrstom odrednicom na zemlji, a potom izgubljenima na pučini oceana, gdje čas zajedno, pa opet odvojeno odisejevski brode tražeći svoju Itaku, zemlju i luku mira, utočište, pa konačno i vječno počivalište, jer tema smrti kao što je uvijek bila bliska temi

ljubavi, tako je to i ovdje kada se radi o ova dva predstavljena djela".

Nastavio je: "Zbirka pjesama 'Prijestupnici' i roman 'Njegova žena' svjesno, s namjerom ili bez, pa moguće i ne znajući, to više što roman nosi podnaslov 'Istinita priča', rekao bih da ovo pjevanje i pričanje u sebi kao podlogu nose sjenu priče o Abelaru i Eloizi, što inače u romantičnim ili tragičnim ljubavnim pričama nije izuzetak jer je ljubavna strast najpovoljniji i najtajnovitiji način da se ispriča surova stvarnost svijeta. U zbirci poezije ljubavnici se i doslovno dijaloški odnose kao i priči o Abelaru i Eloizi, samo što je ovdje Eloiza učiteljica, a Abelar učenik koji je prati ne bi li zajedno pokrenuli svijet, svjesni kako će na kraju skončati u njegovoj realnosti."

JEDNOSTAVNA ISTINITA PRIČA

"Slično i u romanu 'Njegova žena'", ističe Bilosnić, "gdje ulogu pametnoga i učenoga Abelara koji je predmet divljenja ima Izet Metirović, čovjek koji ne strahuje od bilo kakve prijetvornosti, silovatelj i razvratnik, jednom riječju zločinac, a dok njegova ljubavnica i zatim žena Zehra Ozdemir kao i sama Eloiza blista ljubavlju, zrelošću i sabranošću, a konačno i samosažaljenjem, u čemu se približava svome drugome ja, svojoj drugoj polovici, kako bi se zatvorio jedinstveni oklop školjke."

U slaganju istinite priče Marijane Dokoze, kao i u slaganju poezije u zajedništvu s Josipom Horvatom Macadom, posve je neizbježno da se, u oba slučaja, takve dvije osobe susretnu, naiđu jed-

Marijana Dokoza i glazbeni menadžer Zoran Škugor

na na drugu, sudare ili sljube, svejedno, kako bi njihovo shvaćanje i izražavanje ljubavi omogućilo autorici (i autorima) očuvanje iskaza i okolnosti koje ih vode do njihovih tragičnih sudbina i potpune katarze.

"Propitujući odnos muškarca i žene, dotičući se svijeta koji daje male prilike očuvanja osobne slobode, problema emigrantske krize, milijuna stranaca u Njemačkoj koji se ...nisu uspjeli integritati u društvo, strahota rata u susjednoj Bosni i Hercegovini, društvenih odnosa u Turskoj, ali i na globalnome planu, Marijana Dokoza u romanu 'Njegova žena' ispisuje priču o ljudima koji na svoj način u beznađu pokušavaju proći vrata svjetlosti. I zato je ova priča, pisana jednostavno, gotovo reporterski, istinita priča jer nije samo priča junaka ove sage, već priča svih onih koje ljubav igrom slučaja ostavlja same da se bore s vlastitim demonima", zaključio je na kraju Tomislav Marijan Bilosnić. ■

Slikarica Sanja Knez čita stihove Marijane Dokoze

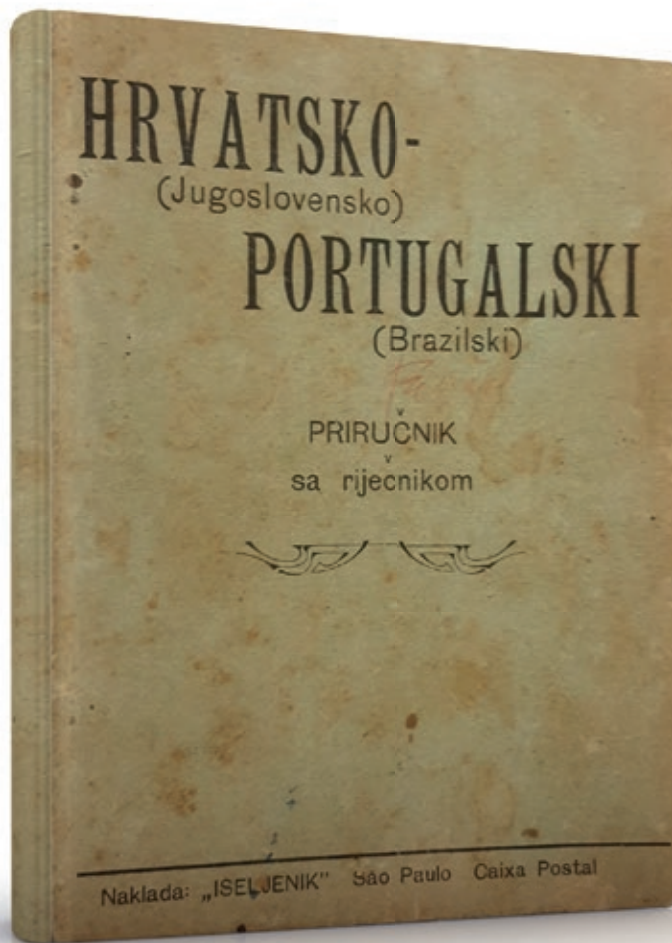
ENG Author and editor of Fenix-magazin, Marijana Dokoza, presented her new novel "Njegova žena" (His wife) this summer in Zadar, Biograd na moru, and Šibenik, as well as a collection of poetry "Prijestupnici" (Violators) written together with J. Horvat Macado, the review of which was written by Željko Bebek, Petar Grašo, and Đani Stipaničev. She was promoting the novel and poetry collection in local city libraries in Zadar and Šibenik and held a literature night in Biograd na moru in the premises of the Tourist Information Centre Biograd, together with the opening of the exhibition "The sea separates us, the sea connects us" by the painter Sanja Knez, a wife from Zadar with an address in Rome. The promotion and opening of the exhibition in Biograd were held thanks to the "Croatian-Italian Mosaic Rome" Association, in cooperation with Vransko jezero Nature Park and the Biograd na moru Tourist Association.

Stoljeće hrvatskoga jezika u Brazilu

Prilikom pregledavanja donacije Marije Nilce Bačić Lopes pronađen je zanimljiv priručnik za učenje materinskoga jezika objavljen u ožujku 1929. godine, u nakladi "Iseljnik" u São Paulu

Tekst i foto: Milan Puh

Hrvatska iseljenička zajednica u Brazilu, kao što se danas zna, nije niti novijeg datuma niti mala u svom broju, no malo je informacija o njezinim aktivnostima, posebno onima koje se tiču hrvatskoga jezika. U tom smislu, pisao sam već u Matičinu iseljeničkom zborniku proteklih godina, no kao što to biva u istraživačkom radu, pri pregledavanju donacije Marije Nilce Bačić Lopes naišao sam na zanimljivo otkriće koje donosi novu sliku o hrvatskome jeziku i njegovu položaju u ovoj latinoameričkoj zemlji. Riječ je o maloj istrošenoj knjižici koja se skoro pa zagubila u mnoštvu knjiga novijeg datuma čiji je naslov svakako zanimljiv i provokativan: "HRVATSKO (jugoslavensko)-PORTUGALSKO (brazilski) priručnik sa riječnikom" koji je objelodanjen u ožujku 1929. godine u nakladi "Iseljnik" u São Paulu. Sam naslov već iziskuje da se dobro razmisli na što se točno ovaj priručnik odnosi budući da imamo četiri filološka naziva u dva para: hrvatsko-jugoslavensko i portugalsko-brazilski, koje možemo označiti kao dva jezika i dvije države.

HRVATSKI JEZIK S BRAZILSKIM ISKUSTVOM

Svakako, moguće su i drukčije interpretacije budući da se u Brazilu i danas može čuti izraz "língua iugoslava" (jugoslavenski jezik) i "língua brasileira" (brazilski jezik) od pokojeg člana zajednice, nazivi koji nisu uobičajeni u službenome nazivlju.

Ova problematika može se bolje razumjeti uzeti u obzir datum izdavanja i samog nakladnika u sklopu kojeg je

djelovao *Jugoslaven* u Braziliji, najdužvječajnije novine u Brazilu koje je osnovao Milan Wollner, naš poznati izdavač koji je i sam u svome "Iseljeničkom almanahu" 1933. godine govorio o "Gramatici i vježbenici hrvatsko-portugalskog jezika", za koju još uvijek ne znamo je li uopće objavljena. Ovdje je potrebno pridodati činjenicu da je sama neodređenost i otklon što se samog jezika tiče prisutna u tekstu ove knjižice od 37 stranica, počevši od naslova (*riječnik*), no i riječi variraju između ijekavice i ekavice, hrvatskoga te srpskoga standarda.

No, čemu je služio, za pravo, priručnik? Kao što stoji u predgovoru: "Ova knjiga, neka pomogne iseljenika kod prvih neprilika, koje svakog postizavaju stigavši u tuđi svet, nepoznavajući jezik dotične zemlje", dakle još dvadesetih godina 20. stoljeća hrvatska zajednica se mobilizirala kako bi proizvela priručnik, a koji se sastoji od izraza koji bi se mogli koristiti u pojedinih situacijama: luka, carina, stanica, mjenjačnica, gostiona, večera, u gradu, u hotelu, posao, u trgovini, u brijanjici, kod liječnika itd. Sam slijed tema napravljen je tako da slijedi "prirodni" put prilagodbe koji je iseljnik morao proći i u čemu mu je priručnik trebao pomoći. Tako na samome početku nudi pravila čitanja gdje uspoređuje fonetiku hrvatskoga i portugalskoga jezika, a i većina teksta podijeljena je na tri stupca: hrvatski, portugalski (pisani), brazilski-portugalski (govoreni), kako bi iseljnik razumio te zatim mogao i proizvesti željene zvukove.

PRIRUČNIK HRVATSKOGA 2023.

Na samome kraju možemo naći također informacije o državnim praznicima, službenim mjerilima i novcu, uobičajene natpise i informacije o samome Brazilu, što bi ovome potencijalnom radniku

muškog roda trebalo pomoći u svakodnevnom životu. Uistinu je zadivljujuće vidjeti kako je hrvatska zajednica već u svojim samim počecima, prije skoro stotinu godina, pokazala volju da priredi jedan jezični priručnik za koji nisam znao dok sam pripremao priručnik za učenje hrvatskoga jezika za govornike brazilskoga portugalskog koji će službeno biti dostupan 2023. godine, a u kojem na sličan način, iako u obratnom smjeru, nudim smjer i načine na koje sada već potomci Hrvata i njihovi prijatelji mogu bolje upoznati svoju domovinu. Više sam o tome pisao u Iseljeničkom zborniku izdanom 2022. godine, no zanimljivo je da su ove dvije publikacije povezane percepcijom da je potrebno osobama koje uče jezik ponuditi specifično štivo, tj. prilagođene materijale koji uzimaju u obzir okolinu u kojoj se izvorno nalazi možebitni korisnik/čitatelj kojeg treba uvesti ne samo jezično, nego i kulturološki u novo društvo. Završno se može reći da ovaj mali priruč-

nik pomiče granice onog što znamo o jezično-nastavnim aktivnostima zajednice, ali i dokazuje da su i Hrvati u Brazilu svjesno djelovali kako bi se iseljenik mogao što bezbolnije prilagoditi novoj

situaciji, što je potrebno dodatno proučiti kako bismo mogli danas svjesnije i jasnije djelovati na očuvanju hrvatskoga nacionalnog tijela u ovoj najvećoj latinoameričkoj državi. ■

ENG While inspecting the donation of Marija Nilca Bačić Lopes, an interesting handbook for learning one's mother tongue in a Portuguese-Brazilian language environment was found. It was published in 1929 by the publisher "Iseljenik" in Sao Paolo. This philological discovery indicates a century old tradition of mother language preservation among Croatian expatriates in Brazil.

Mladi iz Njemačke na Susretu hrvatske katoličke mladeži

I u zagrebačkoj katedrali

Naši mladi iz Njemačke molili na Stepinčevu grobu

Kao i na ranijima, tako su i na ovogodišnjem, 11. po redu Susretu hrvatske katoličke mladeži, sudjelovali mladi iz Hrvatske katoličke zajednice bl. Jakova Zadranina iz Göppingena i Hrvatske katoličke zajednice sv.

Leopolda Bogdana Mandića iz Geislingena sa svojim župnikom fra Ivicom Jurišićem. Njima su se pridružili i mladi iz Hrvatske katoličke misije Karlsruhe pod vodstvom pastoralnog suradnika Darka Rupčića. Ova skupina bila je jedna od

najmnogobrojnijih skupina pristiglih na susret iz iseljenišтва.

Na putu prema Bjelovaru, u petak 16. rujna u večernjim satima, pedesetak mladih sa svojim voditeljima kratko su se zaustavili u kišnom Zagrebu. Pred zagrebačkom prvostolnicom dočekao ih je rektor katedrale mons. Zlatko Koren, koji im je omogućio i posjet ranjenoj katedrali. Na grobu bl. Alojzija Stepinca kratku molitvu predvodio je fra Ivica Jurišić. U Bogoslužnom prostoru bl. Alojzija Stepinca, mons. Koren predstavio je ukratko mladima povijest katedrale, s naglaskom na značaj koji zagrebačka katedrala ima za vjernike kako grada Zagreba, tako uopće za vjernike Hrvate.

U subotu, 17. rujna u prijedopodnevni satima, ova skupina mladih bila je gost župe sv. Ane u Bjelovaru, gdje su ih vjernici zajedno sa župnikom lijepo primili te im na odlasku pripremili i hranu za povratak. U poslijepodnevni satima mladi su se pridružili ostalim sudionicima te su u procesiji za križem došli do stadiona, gdje je održano svečano misno slavlje. (Marija Belošević)

U europskoj prijestolnici kulture

Početkom listopada navršile su se četiri godine otkako je s radom započeo Lektorat hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Novome Sadu, najvažnijemu sveučilištu u Vojvodini koje je osnovano početkom 60-ih godina prošloga stoljeća, u gradu koji je ove godine europska prijestolnica kulture

Crkva
Imena
Marijina u
Novome
Sadu

Tekst i foto: Tomislav Čužić

Novosadsko sveučilište obuhvaća 14 fakulteta, koji većinom nisu raštrkani po gradu, nego okupljeni u dinamičnome studentskom kampusu, koji se nalazi samo jednu autobusnu postaju od gradskoga centra. Što se posljednjega tiče, u njemu se, kako je i uobičajeno, nalaze najrepresntativniji prostori, npr. Banovina, nacionalno kazalište, Trg slobode s Gradskom kućom i rimokatoličkom crkvom Imena Marijina koju se kolokvijalno naziva katedralom, a (više onako metaforički, nego vizualno) nasred toga središnjeg trga stoji pomalo robusni

spomenik Svetozaru Miletiću, jedno od mnogih remek-djela Ivana Meštrovića.

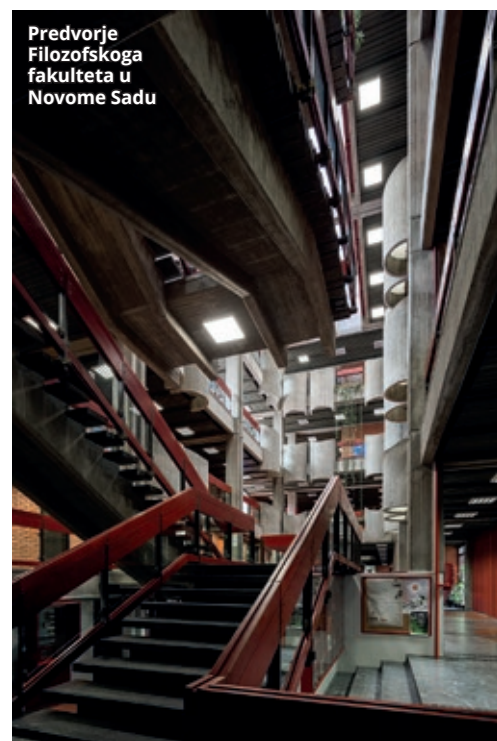
Uspostavljanje lektorata u svijetu ne pobuđuje baš neko "grozničavo" zanimanje naše medijske javnosti, no sjećam se da je vijest o potpisivanju memoranduma o osnivanju hrvatskoga lektorata u vojvođanskome glavnom gradu, s prizvukom (vjerojatno i opravdane) senzacije, bila objavljena u središnjemu dnevniku HTV-a. Vijest me je, blago rečeno, ugodno iznenadila, a zapravo oduševila, to više što sam svojedobno, dok sam prije desetak godina u Subotici radio kao izaslanik prosvjetni djelatnik, odnosno kao nastavnik hrvatskoga jezika i književnosti, priželjkivao lektorat i zagovarao njegovo osnivanje.

MUKOTRPNNA NASTOJANJA HNV-A

Hrvati u Vojvodini, po svojim organskim govorima dobrim dijelom štokavski ikavci, kao autohtono stanovništvo prije tri desetljeća postali su stjecajem povijesnih okolnosti nacionalnom manjinom. Danas u Republici Srbiji, službeno, ima nešto manje od jedan posto Hrvata (točnije 0,8 posto), ali u višenacionalnoj Vojvodini treća su po brojnosti nacionalna manjina (nakon Mađara i Slovaka). Na tragu te činjenice i oni su iskazivali težnje da se njihov jezik studira na sveučilišnoj razini. No, putu do hrvatskoga na sveučilišnoj razini prethodila su manje-više mukotrpna nastojanja Hrvatskoga nacionalnog vijeća kao krovne organizacije (s kojim Lektorat kvalitetno surađuje) da se uspostavi

vi obrazovanje na hrvatskome jeziku.

Specifičnost rada zrcali se u samoj činjenici postojanja i djelovanja Lektora u sredini, posebice akademskoj, koja u manjoj ili većoj mjeri nije pretjerano sklona prihvatanju hrvatskoga jezika kao zasebnoga/posebnoga jezika. Ali tomu sam nastojao ne pridavati preveliku važnost, trebalo se usredotočiti na organiziranje nastave, a ono u svojim počecima nije moglo proteći bez izazova. Kako bilo, nastavno djelovanje u ovome trenutku načelno se ostvaruje na dvjema razinama (program usavršavanja nastavnika i tečaj), ali na žalost ne i na studijskoj razini premda Lektorat provodi testiranja iz hrvatskoga jezika za studente koji se natječu za stipendije radi studijskoga boravka u Hrvatskoj. Koliko god se navedeni vidovi djelova-

Predvorje
Filozofskoga
fakulteta u
Novome Sadu

Putu do hrvatskoga na sveučilišnoj razini prethodila su manje-više mukotrpna nastojanja Hrvatskoga nacionalnog vijeća kao krovne organizacije (s kojim Lektorat kvalitetno surađuje) da se uspostavi obrazovanje na hrvatskome jeziku.

nja možda mogu učiniti skromnima, treba podsjetiti da se u programsko-operativnome smislu manje-više krenulo od ničice.

EDUKACIJA PROSVJETARA

Hrvatski lektorat u Novome Sadu "preuzeo" je od domaćih profesora sve kolegije (predmete) *Programa za stjecanje kompetencija iz hrvatskoga jezika, književnosti s metodikom rada*, s tim da sam mu kao sastavljač dodao i naziv kultura, uz pripomenu da "stari" program nije ni zaživio jer nije bilo polaznika. Na taj način djelokrugom Lektorata postalo je samostalno organiziranje i vođenje cjelokupnoga jednogodišnjega (dvo-semestralnoga) edukacijskog programa usavršavanja odgojno-prosvjetnih djelatnika iz subotičkoga kraja koji rade u hrvatskim razrednim/vrtičkim odjelima. Riječ je o programu jezično-nastavnog usavršavanja, praktički "mini-studiju", poprilično širokoga stručnog spektra, sastavljenome od pet kolegija, i to, u pravilu, s vrlo heterogenom skupinom koja obuhvaća polaznike različitih stručnih profila i različite dobi, od onih koji su pred mirovinom do onih koji su nedavno završili fakultet. U prve četiri godine Lektorat je vodio i izveo "kompletno" osposobljavanje više od trideset polaznika.

ZAPAŽENA GOSTOVANJA

U organizaciji Lektorata, unatoč izazovnim okolnostima, održane su mnoge aktivnosti koje lektorati obično poduzimaju, primjerice zapažena gostova-

Lektor Tomislav Čužić

Tomislav Čužić rođen je 1975. godine u Vukovaru. Diplomirao je kroatistiku i doktorirao filologiju na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na mjestu profesora hrvatskoga jezika i književnosti radio je u srednjim školama u Iloku, Kutini, Subotici (Vojvodina) i Zagrebu. Predavao je hrvatski jezik i književnost na sveučilištima u Ljubljani, Skoplju i Novome Sadu. Sudjelovao je na domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima u Iloku, Rijeci, Zagrebu, Sarajevu, Ohridu, Skoplju i Novome Sadu. Kao autor ili urednik objavio je knjige *Hrvatski jezik u teoriji i primjeni*, *Pravopisna norma*, *Spomenice županijskih škola* i *Hrvatsko-makedonska čitanka 2* (s Ljudmilom Spasovom) te niz znanstvenih i stručnih radova.

nja hrvatskih sveučilišnih profesora i kulturni programi. Zahvaljujući i potpori resornih hrvatskih ministarstava, organizirani su na Fakultetu brojni kulturno-znanstveni događaji s hrvatskim predznakom. Tu izdvajam izvedbu monodrame Joška Ševe "Govorite li hrvatski" te predavanje prof. dr. Krešimira Mićanovića sa zagrebačkoga sveučilišta o hrvatskome jeziku u socijalističkoj Jugoslaviji, a svakako treba spomenuti angažman Lektorata i u organizaciji međunarodne znanstvene konferencije

Interkulturalnost u obrazovanju – Interkult 2019 koja je u uvodno-plenarnome dijelu bila posvećena hrvatskomu jeziku i kulturi.

Osnivanje hrvatskoga lektorata u Srbiji u okvirima je sveučilišne hijerarhije malen, ali u nacionalno-simboličkome smislu relativno znatan korak u nastojanjima da se uspostavi sveučilišni studij ili barem katedra hrvatskoga jezika. U duhu sveučilišne interkulturalnosti na tome treba i dalje inzistirati premda prepreka vjerojatno neće manjkati. ■

Pogled na Dunav i tvrđavu u Petrovaradinu

ENG The beginning of October marked the fourth anniversary of the Croatian Language and Literature Studies of the Faculty of Philosophy of the University of Novi Sad, the most important university in Vojvodina, founded at the beginning of 1960s, in this years' European Capital of Culture. The university level path of Croatian was mostly marked by strenuous efforts of the Croatian National Council as the head organization (which has great cooperation with the Study program) for establishing educational programs in Croatian. The educational activity at the moment is mainly conducted on two levels (teacher training program and course) but is unfortunately not provided on the level of a study major yet. Despite this fact, the Study program conducts Croatian Language Level testing for scholarships and student exchanges in Croatia, as reported by Tomislav Čužić.

Hrvatska lijepa knjiga

Izložba predstavlja povijesni presjek izradbe i opreme knjiga u Hrvatskoj od srednjega vijeka do suvremenoga doba te obuhvaća rukopisne i tiskane knjige različite tematike i sadržaja – od srednjovjekovnih evanđelistara i misala – do suvremenih ilustriranih izdanja i grafičko-književnih mapa

Detalj s otvorenja izložbe u Rimu

Tekst i foto: Nacionalna i sveučilišna knjižnica

U Europskoj knjižnici u Rimu (Biblioteca Europea Roma) otvorena je 19. rujna 2022. godine izložba *Hrvatska lijepa knjiga* koju je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu organizirala u suradnji s Veleposlanstvom Republike Hrvatske pri Svetoj Stolicu. Ostvarenje izložbe omogućilo je Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske u sklopu obilježavanja 30. obljetnice međunarodnoga priznanja Republike Hrvatske.

Izložba predstavlja povijesni presjek izradbe i opreme knjiga u Hrvatskoj od srednjega vijeka do suvremenoga doba te obuhvaća rukopisne i tiskane knjige različite tematike i sadržaja – od srednjovjekovnih evanđelistara i misala – do suvremenih ilustriranih izdanja i grafičko-književnih mapa, koje svojim unutarnjim i izvanjskim oblikovanjem, odnosno usklađenošću likovno-grafičke opreme sa sadržajem, predstavljaju najviše dosege umjetničkoga oblikovanja knjige u Hrvatskoj.

U programu svečanoga otvorenja izložbe sudjelovali su glavna ravnateljica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu prof. dr. sc. Ivanka Stričević, otpravnica poslova u Veleposlanstvu Republike Hrvatske pri Svetoj Stolicu Tea Zupčić, ravnateljica Europske knjižnice

la – do suvremenih ilustriranih izdanja i grafičko-književnih mapa, koje svojim unutarnjim i izvanjskim oblikovanjem, odnosno usklađenošću likovno-grafičke opreme sa sadržajem, predstavljaju najviše dosege umjetničkoga oblikovanja knjige u Hrvatskoj.

ENG *The European library in Rome (Biblioteca Europea Roma) held the opening of the Croatian Belle-lettres on September 19, 2022. The same exhibition was organized by the National and University Library in Zagreb together with the Embassy of Croatia in the Holy See. The realization of the exhibition was made possible by the Ministry of Foreign and European Affairs of the Republic of Croatia, on the occasion of commemorating the 30th anniversary of the international acknowledgement of the Republic of Croatia. The exhibition represents the historical overview of making and production of books in Croatia from medieval times to the contemporary period and includes manuscripts and printed books with different subjects and contents – from medieval Evangelical Scripts and Breviaries to contemporary illustrated editions and graphic-literary folders, which represent the highest achievements of book art in Croatia thanks to their inner and outer designs and harmonisation of the art and graphic implements.*

u Rimu Fiorella Virgili te autor izložbe prof. dr. sc. Milan Pelc.

“RAJ KAO BIBLIOTEKA”

“Gostovanje izložbe ‘Hrvatska lijepa knjiga’ u Europskoj knjižnici u Rimu nastavak je uspješne, višegodišnje suradnje te učvršćivanja i promidžbe višestoljetne povezanosti i suradnje dviju riznica kulture i umjetnosti, Italije i Hrvatske. Ta je suradnja još dodatno ojačala kada je u rujnu 2017. godine u sklopu Europske knjižnice u Rimu utemeljen Odjel hrvatske književnosti te mi je zato iznimno drago što je ova izložba postavljena upravo u njezinu prostoru”, istaknula je na svečanome otvorenju izložbe glavna ravnateljica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

“Raj sam oduvijek zamišljao kao svojevrsnu biblioteku – to je jedan od najpoznatijih i mnogima najdražih citata velikoga Borgesa. I ova izložba vodi nas u imaginarne prostore jedne biblioteke, biblioteke koja se formirala na povijesnome tlu Hrvatske u rasponu od gotovo 1500 godina. Takva biblioteka u fizičkome smislu ne postoji. Njezina je građa rasuta u brojnim javnim i privatnim zbirkama diljem Hrvatske i svijeta. Međutim, jednoga dana – koji zahvaljujući digitalnoj tehnologiji vjerojatno i nije daleko – zasigurno će postojati virtualne biblioteke u kojima će se moći pregledavati sve knjige jedne nacije. No, i tada će nam dobro doći ovakve izložbe koje će nas usmjeravati zamršenim labirintima stoljetnih knjižnih fondova”, rekao je prigodom svečanoga otvorenja izložbe prof. dr. sc. Milan Pelc, autor izložbe. Izložba će u Europskoj knjižnici u Rimu biti otvorena do 3. listopada 2022. godine, a nakon toga svoje putovanje nastavlja u ostalim gradovima Italije. Osim u Rimu, izložba je bila postavljena u Ljubljani i Sofiji. ■

Vinkovački orguljaški festival

U tjedan dana održano je šest vrhunskih koncerata u Vukovaru, Vinkovcima, Tovarniku i Ilači

Tekst i foto: **Silvio Jergović**

U organizaciji Hrvatske kulturne zajednice iz Švicarske, Hrvatske matice iseljenika Podružnice Vukovar i Ogranka Matice Hrvatske u Vinkovcima, a u suorganizaciji s Đakovačko-osječkom nadbiskupijom i Ogrankom Matice hrvatske u Vukovaru, od 4. do 9. rujna održan je Vinkovački orguljaški festival. U tjedan dana održano je šest vrhunskih koncerata u Vukovaru, Vinkovcima, Tovarniku i Ilači. Ovaj festival je nastao kao plod dugogodišnje suradnje Hrvatske kulturne zajednice iz Švicarske, Hrvatske matice iseljenika - podružnice Vukovar i Ogranka Matice hrvatske u Vinkovcima, a na ustrajni poticaj i svesrdnu pomoć prof. Ivana Matarića, dugogodišnjeg predsjednika HKZ iz Švicarske, sa željom da se publici predloži čarobno bogatstvo i raskoš zvuka orgulja te da se pokaže kako orgulje nisu samo liturgijski, već su i vrhunski koncertni instrument. Festival je koncipiran u nekoliko dijelova. U prvom dijelu priliku umijeća sviranja pokazuju mladi orguljaši koji

još nisu afirmirani niti su imali svoje koncerte. Drugi dio posvećen je mladim, već pomalo afirmiranim orguljašima. U trećem dijelu nastupaju svjetski poznati i afirmirani vrhunski umjetnici. U četvrtom dijelu nastupaju jedan ili dva crkvena zbora koji održe koncertnu misu kako bi pokazali raskošne mogućnosti sviranja orgulja.

Ovogodišnji festival, osmi po redu, započeo je 04. rujna koncertnom misom u Vinkovcima u župi sv. Euzebija i Poliona mučenika, koju je pjevao mješoviti crkveni zbor te župe kojega vodi orguljašica i dirigentica Dubravka Vukovarac. Istoga dana u predvečernjim satima u crkvi sv. Filipa i Jakova u Vukovaru održan je koncert VA Stretta, Dragana Trajera (orgulje) i mladoga nadarenog učenika drugog razreda Srednje glazbene škole Josipa Runjanina u Vinkovcima Dina Heđija. Već slijedeći dan 05. rujna u Vinkovcima u crkvi sv. Nikole biskupa održan je koncert mladih glazbenika orguljaša koji se tek afirmiraju - Martina Raguža, Lorene Herman i Kristijana Granića.

U rodnom mjestu hrvatskog velika na A. G. Matoša, 7. rujna je, u prepunoj

Koncert u Ilači – Goran Končar na violini i Edmund Borić Andler na orguljama

crkvi sv. Mateja apostola evanđelista, održan koncert vrhunskih glazbenika Edmunda Borića Andlera (orgulje) i Brunne Philippa (klarinet). Slijedeći dan, 8. rujna u crkvi sv. Filipa i Jakova u Vukovaru, najpoznatiji hrvatski orguljaš Edmund Borić Andler upriličio je rijetko izvođen i nezaboravan koncert na kojemu je izvodio djela Johanna Sebastiana Bacha. Zadnji koncert festivala održan je 9. rujna u Ilači, malom srijemskom mjestu u kojem je poznato marijansko svetište, a nastupili su Edmund Borić Andler i Goran Končar na violini.

Cilj je ovoga festivala i približiti ruralnim sredinama koncerte na orguljama uz pratnju drugih instrumenata. Zbog toga je ove godine utemeljitelj festivala, maestro Matarić boravio u Vinkovcima tjedan dana s ciljem isprobavanja orgulja u više crkvi diljem Đakovačko-osječke nadbiskupije kako bi se iduće godine festival mogao održati i u drugim sredinama. ■

ENG The Vinkovci Organ Festival was organized by the Croatian Cultural Community from Switzerland, the Croatian Heritage Foundation Vukovar Branch and the Vinkovci Branch of Matice Hrvatske, and in co-organization with the Archdiocese of Đakovac and Osijek and the Vukovar Branch of Matice Hrvatske, from September 4 to 9. In one week, six amazing concerts were held in Vukovar, Vinkovci, Tovarnik and Ilači.

Koncert u Vinkovcima – Martin Raguž, Lorena Herman i Kristijan Granić

Nemirna Mirna

Profesorica Antonia-Mirna Bähmann, iz obitelji uglednih senjskih šumarskih poduzetnika Prpić, godinama gradi mostove ističući u Njemačkoj svoje bogato kulturno naslijeđe

Razgovarala: Ljerka Galic Foto: Marko Vrdoljak

S obzirom na to da je Vaš djed Marko Prpić 20-ih godina prošlog stoljeća u području Borja (općina Teslić, današnja Republika Srpska, FBiH) osnovao šumarsko poduzeće i pozvao svoje sinove, Vašeg oca Josipa i strica Krunoslava, djetinjstvo ste proveli u Banjoj Luci, gdje su dvije Vaše petnaestak godina starije sestre odavno bile u internatu.

– Nakon Drugog svjetskog rata tata je za poslom otišao u drvenu industriju Beliše na rukovodeći položaj. Ja sam se školovala kod ujaka trgovca Milana Krmpotića u Senju jer sam majku, na žalost, izgubila rano, u predškolskoj dobi. Nakon dvije godine tata je zasnovaio brak s Editom Mihalik, austrijsko-mađarskog podrijetla, i dobila sam polubrata Damira. On od Domovinskog rata živi u Freiburgu. Sestre su već studirale u Zagrebu. Nada je studirala violinu, a Danica kemiju i biologiju. Ja sam upisala zagrebački Filozofski fakultet i to anglistiku, germanistiku i hrvatski jezik.

Zbog usavršavanja jezika jedan semestar boravili ste u engleskom Liverpoolu, a jedan u njemačkom Pegnitzu (blizu Bayreutha).

– Moja višestruko obrazovana pomajka znatno je usmjerila moje opredjeljenje u gimnazijskom i glazbenom obrazo-

vanju. Njezinom zaslugom određen je moj studij germanistike i kasniji boravak u južnoj Njemačkoj, gdje sam i upoznala svoga budućega prvog supruga Klaus-Dietera Viebkea, rodom iz Kiela. Praksu iz engleskog jezika, gdje su me zvali Tony, obavila sam kao "au pair" u imućnoj irskoj katoličkoj obitelji Crow, gdje bih rado bila i ostala da nisam bila zaručena. Vratila sam se u Zagreb da diplomiram, a tu smo se i vjenčali.

Rodili ste dva sina, no Vaš suprug podržavao je da se zaposlite.

– Njemačko razmišljanje podrazumijeva da školovana žena treba raditi. Položila sam stručni ispit za sudskog tumača i obavljala zahtjevne prevodilačke sudbene zadatke. Nakon završenoga filološkog studija u Njemačkoj, svoj radni vijek kao predavačica engleskog i njemačkog jezika te glazbenog odgoja i umjetnosti provela sam u četiri srednje škole u Braunschweigu. Njemačko školstvo vrlo je zahtjevno pa sam se često našla i u ulozi savjetnice za usmjeravanje učenika prema dometima i afinitetima.

Umirovljeni ste godine 2004., na poziv sina selite se sa sjevera u München.

– U mirovinu sam otišla jer su moje sestre bolovale u Zagrebu i obje sam ih izgubila u nekoliko mjeseci. Moj sin Daniel studij ekonomije završio je u Zagrebu te se oženio liječnikom Hrvaticom, uspješnom internisticom. Velika je to bila promjena jer se Bavarci po mentalitetu znatno razlikuju od sjevernjaka. Ipak, našla sam životni smisao kao najstarija predavačica hrvatskog i njemačkog jezika za strance na Pučkom sveučilištu, gdje sam još uvijek aktivna u Bavarskoj.

Često navraćate u Hrvatsku maticu iseljenika.

– Nakon što sam 2013. bila prisutna na otvorenju veleborne izložbe o Ivanu Vučetiću u palači Ministarstva pravosuđa u Münchenu, odlučila sam više surađivati s Odsjekom iseljeničke baštine. Pratila sam mnoge promocije te posredovala pri organizaciji izložbe slikara Šime Vlahova 2014. u zgradi Hrvatske matice iseljenika u Zagrebu. Želja mi je hrvatske umjetnike predstavljati njemačkoj javnosti i publici.

Što biste poručili našim čitateljima?

– Iz vlastitog iskustva iskusila sam svu gorčinu njemačkoga pravosudnog sustava pa bih savjetovala da se nikada ne razvede, bez obzira na razloge. Dogodilo se da su pravosudna tijela razdvojila moje sinove Arna i Daniela, što je obilježilo naš odnos za čitav život. ■

ENG Professor Antonia-Mirna Bähmann, from the Prpić family of respected forestry entrepreneurs from Senj, has been building bridges for years, highlighting her rich cultural heritage in Germany. After her childhood in Banja Luka and schooling in Senj, she studied English, German and Croatian at the Faculty of Philosophy in Zagreb. She also lived in Liverpool, Pegnitz, Braunschweig, and is still active as the oldest lecturer of Croatian and German for foreigners at the People's University in Munich. Professor Bähmann is among the first people who taught at German schools without German being her mother tongue.

Pronašla kuću svoga djeda

Želja da upozna zemlju i mjesto svojih korijena bila je tako velika da je već prije četiri godine, 2018. godine, došla u Hrvatsku, u Grižane, ne bi li pronašla kuću rođenja svoga djeda. Na žalost, tada nije uspjela. No, ove godine pripreme prije dolaska u Hrvatsku bile su bolje pa je i uspjeh bio zajamčen.

Tekst i foto: **Damir Gašparović**

Gladis Nilda Barros ostvarila je svoj dugogodišnji san. Ta Argentinka rođena 1954. godine, umirovljena profesorica francuskoga jezika, koja živi na sjeveru Argentine u gradu San Salvadoru de Jujuy, godinama je pokušavala pronaći svoje korijene, kuću u kojoj se rodio njezin djed Jakov Gašparović i groblje na kojemu su pokopani njezini preci.

Od podataka o svome djedu Jakovu nije znala puno, jedino da se rodio u Grižanima 1889. godine te da je 1915. godine došao u Argentinu i tu zauvijek ostao. Ondje je upoznao njezinu baku, podrijetlom Bolivijanku, čija je kćer majka Gladis Nilde.

Želja da upozna zemlju i mjesto svojih korijena bila je tako velika da je već prije četiri godine, 2018. godine, došla u Hrvatsku, u Grižane, ne bi li pronašla kuću rođenja svoga djeda. Na žalost, tada nije uspjela. No, ove godine pripreme prije dolaska u Hrvatsku bile su bo-

lje pa je i uspjeh bio zajamčen. Gladis je najprije kontaktirala Miju Gašparovića iz Novske kojemu nije bilo teško poslati e-mail s podacima o Jakovu Gašparoviću u Općini Vinodol, na čijem se području nalaze Grižane. Nakon što su iz Općine nazvali Damira Gašparovića koji se intenzivno bavi vinodolskim rodoslovljem, posebno Grižanima, put do pronalaska podataka o obitelji Jakova Gašparovića bio je relativno jednostavan.

Damir je nakon istraživanja matičnih knjiga i stališa duša župe Grižane uspio napraviti rodoslovno stablo Jakova Gašparovića te pronaći njegovu rodnu kuću u Grižanima i locirati grob njegovih predaka na mjesnom groblju Belgrad.

KONAČNO NA GROBU PREDAKA

Put u Hrvatsku u lipnju i srpnju ove godine Gladis je planirala istodobno s odlaskom u Španjolsku i Francusku, gdje je aktivno sudjelovala na košarkaškom turniru za žene u veteranskoj kategoriji. Na žalost, na turniru u Francuskoj doživjela je tešku ozljedu ruke pa joj je veći dio boravka u Europi bio fizički teži nego što je zamišljala. No, ni to je nije spriječilo da ostvari svoj naum i dođe u Hrvatsku u mjesto rođenja svoga djeda.

U drugoj polovici srpnja Gladis je realizirala svoj šestodnevni posjet Hrvatskoj. Prva je dva dana upoznala Zagreb, gdje joj je domaćin bio Mijo Gašparović. Nakon toga otišla je u Rijeku, a poslije u Crikvenicu i Grižane, gdje su joj domaćini bili Damir Gašparović i njegova kći Andrea. Treba posebno istaknuti da je cijelo vrijeme pripreme i boravka Gladis u Hrvatskoj svoj velik doprinos, posebice u stalnoj komunikaciji s njom na španjolskome jeziku, dala voditeljica podružnice Hrvatske matice iseljenika u Rijeci Renata Garbajs.

Gladis Nilda Barros i Damir Gašparović na ulazu u Grižane

Odlazak na grob predaka Gladis Nilde i do rodne kuće njezina djeda Jakova Gašparovića u Grižanima bio je posebno emotivan. Teško je opisati sreću i suze radosnice u njezinim očima kada je kročila putevima kojima je hodao njezin djed. Njezina zahvalnost svima nama koji smo joj pomogli da pronađe svoje korijene neizmjerena je i teško opisiva. Nadamo se da ćemo je moći ugostiti još koji put u Hrvatskoj te da ovo nije njezin zadnji dolazak. ■

Gladis Nilde na ulazu u groblje Belgrad u Grižanima

ENG Gladis Nilda Barros realized her longtime dream. This Argentinian born in 1954, a retired French teacher, who lives in the north of Argentina, spent years trying to find her roots, the house where her grandfather Jakov Gašparović was born and the cemetery where her ancestors are buried. The desire to get to know the country and the place of her roots was so great that four years ago, in 2018, she came to Croatia, to Grižane, Vinodol Municipality, to find the house where her grandfather was born. Unfortunately, she did not succeed then. But this year, her preparations before coming to Croatia were better, therefore, the success was guaranteed. With the great and decisive help of Mija Gašparović from Novska and Damir Gašparović from Rijeka, Gladis finally came to the grave of her ancestors and to her grandfather's birthplace in July.

Poreč i francuski Noisiel gradovi prijatelji

Noisiel je grad koji spada u metropolitansko područje Pariza, u departmanu Seine-et-Marne u francuskoj regiji Île-de-France te ima nešto više od 15.000 stanovnika, a gradonačelnik mu je Mathieu Viskovic čija je obitelj podrijetlom iz Istre, majka mu je iz Jasenovice kraj Poreča, a otac s Labinštine

Tekst i foto: **Grad Poreč-Parenzo**

Gradonačelnik Grada Poreča-Parenzo Loris Peršurić i gradonačelnik francuskoga Grada Noisiela Mathieu Viskovic, čija je obitelj podrijetlom iz Hrvatske i Istre, potpisali su 16. kolovoza Sporazum o suradnji i prijateljstvu između ovih gradova. Svečanost je održana u salonu Zavičajnog muzeja Poreštine, a prisutni su bili uz potpisnike i gradski vijećnici, predstavnici gradske uprave i ravnateljice gradskih ustanova te prvi tajnik i savjetnik za tisak Veleposlanstva Republike Francuske u Hrvatskoj Emmanuel Dagron-Halimi, voditeljica pulske podružnice Hrvatske matice iseljenika Barbara Buršić i drugi uzvanici.

Noisiel je grad koji spada u metropolitansko područje Pariza, u departmanu Seine-et-Marne u francuskoj regiji Île-de-France te ima nešto više od 15.000 stanovnika. Dio je istočnoga pariškog predgrađa i doline Marne, u kojoj se nalazi Disneyland, kao i tvornica čoko-

Gradonačelnici Poreča i Noisiela nakon potpisivanja Sporazuma

lade Menier Chocolate (danas sjedište tvrtke Nestlé France SAS) u samome Noisielu. Uz industrijski razvoj, Noisiel je istodobno i grad koji je neizbježno vezan uz razvoj francuskoga glavnoga grada Pariza i njegova metropolitanskog područja. Ministarstvo kulture i komunikacija imenovalo je 2000. godine Noisiel gradom umjetnosti i povijesti s posebnim naglaskom na industrijsku baštinu - baštinu industrijskog proizvođača čokolade Menier - čiji su pogoni iz 19. stoljeća pod zaštitom UNESCO-a.

Razgovori između Poreča i Noisiela započeli su tijekom 2020. godine. Osim što je riječ o gradovima koji se nalaze na UNESCO-voj listi kulturne baštine, Noisiel je i grad u kojem žive predstavnici hrvatske dijaspele koji žele ojačati vezu između država.

- Iako je ovo prvo službeno bratimljenje za mojeg mandata, osobno sam veliki zagovaratelj sklapanja prijateljstva jer smatram da izravni kontakt među ljudima stvara najčvršće pove-

znice među narodima. U suradnji s Noisielom spremni smo razvijati i unaprjeđivati odnose i suradnju na osnovi međusobnog poštovanja naših gradova. Suradnja će nam omogućiti i zajedničke projekte - rekao je gradonačelnik Peršurić.

Gradonačelnik Viskovic obratio se na hrvatskome jeziku te naglasio kako ovo bratimljenje za njega ima osobnu priču. Naime, njegova obitelj podrijetlom je iz Istre, majka mu je iz Jasenovice kraj Poreča, a otac s Labinštine, pa je često i prije boravio u Istri.

- Da mi je netko rekao da ću se jednog dana kao gradonačelnik jednoga francuskoga grada naći pred izabranom skupštinom jednoga istarskoga grada - ne bih mu vjerovao, ali život i sudbina spremaju lijepa iznenađenja. Jedno od njih je potpisivanje ovog bratimljenja i moram priznati da je to jako lijepo iznenađenje - rekao je Viskovic dodavši da u njegovu multikulturnom gradu živi više od 80 različitih nacionalnosti. - Bratimljenjem - zaključio je Viskovic - omogućujemo našim građanima najveće bogatstvo, a to je mješavina kultura koja je u genetskom kodu Noisiela. ■

Sa svečanosti potpisivanja Sporazuma o suradnji i prijateljstvu

ENG The Mayor of the City of Poreč-Parenzo, Loris Peršurić, and the Mayor of the French City of Noisiel, Mathieu Viskovic, whose family has roots in Croatia and Istria, signed an Agreement on Cooperation and Friendship between these cities on August 16. The ceremony was held in the salon of the Native Museum of Poreština, and was attended by the signatories and city councilors, representatives of the city administration and directors of city institutions, as well as the first secretary and press advisor of the Embassy of the Republic of France in Croatia, Emmanuel Dagron-Halimi, head of the Pula branch of the Croatian Heritage Foundation Barbara Buršić and other guests.

Izložba “Juraj Plančić - Pariški opus” u Muzeju Staroga Grada

Fascinantna otkrića još sedam Plančićevih ulja, prikupljenih i otkupljenih u Francuskoj, Njemačkoj i Švicarskoj, oduševila su ovoljetne posjetitelje slikareva rodnoga otoka Hvara

Tekst i foto: HINA

Izložba “Juraj Plančić - Pariški opus” otvorena je ovoga ljeta u Muzeju Staroga Grada na otoku Hvaru, a predstavlja 30 ulja na platnu, prvorazrednih primjera umjetnikova “zlatnog slikarstva”, među kojima i sedam novonabavljenih. Posljednja retrospektiva posvećena stvaralaštvu Jurja Plančića (Stari Grad, 22. X. 1899. – Pariz, 19. VIII. 1930.), održana u zagrebačkoj Galeriji Klovićevi dvori prije 26 godina, a brojem eksponata, njih 128, prikazala je slikarov opus ostvaren u Hrvatskoj do 1927. te respektabilni broj dotad dostupnih “pariških slika” do 1930. godine. “Praznine” iz slikarova pariškog opusa do danas su u znatnoj mjeri popunjene jer je unatrag desetak godina u Francuskoj, Njemačkoj i Švicarskoj pronađeno i otkupljeno još sedam Plančićevih ulja koja šira hrvatska publika još nije imala prigodu vidjeti. Ova izložba pobudila je veliko zanimanje ne samo kritike, nego i mnogobrojne likovne publike željne doživljaja i susreta s “vizualnom umjetnošću” tijekom ljetnih događaja u Dalmaciji. “Sve su to kompozicije na kojima susrećemo ribarske i ribarsko-lučke prizore, pastoralne i bakanalske svečanosti, stvarne i nestvarne vedute u arkadijskoj insce-

naciji izvedene jedincatim kolorističkim rafinmanom 'naturalnog' impresionizma koje asociraju na predjele i scene iz slikarova zavičaja”, istaknuli su organizatori iz muzeja Staroga Grada. Izložbu, koju potpisuje slavna hrvatska kustosica Biserka Rauter-Plančić, moguće je razgledati do 2. listopada 2022.

VEDUTE MONTMARTREA

Juraj Plančić diplomirao je 1925. na slikarskom odjelu Kraljevske više škole za umjetnost i umjetni obrt u klasi Vladimira Beca u Zagrebu. Prvi put samostalno je izlagao u rodnome Starom Gradu 1923. te u Splitu i Zagrebu. U početku je stvarao u okvirima nacionalne romantike članova Društva hrvatskih umjetnika “Medulić” i njihove arhitektonike

slike, a zatim i u krugu magičnih izričaja “novog realizma” koji su 20-ih godina prošloga stoljeća dominirali hrvatskim slikarstvom. Zahvaljujući stipendiji francuske vlade, od 1926. boravi u Parizu, u podnožju Montmartrea, gdje radi vedute toga mitskoga pariškoga umjetničkog brežuljka te obilazi pariške muzeje i galerije. Nakon isteka stipendije seli se u Rosny-sous-Bois, gdje u posvećenoj oskudici počinje njegovo “zlatno slikarstvo”. Prvi uspjeh i pozornost kritike bilježi u Parizu na Jesenskom salonu 1928., a prve otkupe slika ostvaruje 1929. na godišnjoj izložbi Salona nezavisnih. Stoga se nastanjuje u Parizu, iznajmljuje stan blizu Luksemburškog parka i nastavlja izlagati na salonima u Grand Palaisu te ima samostalnu izložbu u Galerie de Seine. Njegovu punu afirmaciju zaustavlja smrt prouzročena tuberkulozom. Umjetnine na izložbi čuvaju i izlažu u stalnim postavima prestižni Nacionalni muzej moderne umjetnosti u Zagrebu, Galerija umjetnina u Splitu te Galerija umjetnina “Branislav Dešković” u Bolu na Braču, uključujući i sam Muzej Staroga Grada gdje je, uz ostalo, uređena i reprezentativna rodna kuća u kojoj je 1899. godine rođen taj znameniti umjetnik koji je naslikao za kratkoga života neke od najljepših slika hrvatske moderne umjetnosti. ■

ENG The exhibition named “Juraj Plančić — Pariški opus” (Juraj Plančić — Parisian Oeuvre) opened on July 30 in the Stari Grad Museum on the island of Hvar and can be viewed until October 2, 2022. It presents 30 oil paintings, first-class examples of the painter’s “golden painting”, including seven newly discovered ones. From 1926, the painter lived in Paris, where he achieved his first successes at the Autumn Salon in 1928 and at the Independent Salon in the Grand Palais and a solo exhibition at the Galerie de Seine in 1929, which opened the doors of artistic Paris to him.

Slikar Juraj Plančić živio je u Parizu kasnih tridesetih prošlog stoljeća, gdje je za četiri godine ostvario čudesne uspjehe i to na *Jesenskom salonu* 1928. te na *Salonu nezavisnih umjetnika* u Grand Palaisu i samostalnoj izložbi u Galerie de Seine 1929., kojom su mu se otvorila vrata umjetničkoga Pariza, a njegovu punu afirmaciju prekida prerana smrt.

Brzo, lako i zanimljivo ovladajte temeljima hrvatskoga jezika učite kada želite i gdje želite

*A fast, easy and interesting way to learn the basics of Croatian.
Learn when and where you want.*

Sveučilište u
Zagrebu

@srce

HiT-1

**Prvi sveučilišni on-line tečaj hrvatskoga
kao drugoga i stranoga jezika**

*The first on-line course of Croatian as second
and foreign language*

Proljetni semestar / Spring semester

6. ožujka – 28. svibnja 2023.

(prijave do 24. veljače 2023.)

March 6 – May 28, 2023

(application deadline is February 24, 2023)

Jesenski semestar / Autumn semester

11. rujna – 3. prosinca 2023.

(prijave do 1. rujna 2023.)

September 11 – December 3, 2023

(application deadline is September 1, 2023)

■ 7 nastavnih cjelina u sustavu MoD (utemeljen na Moodleu)	■ 7 learning units in the Moodle-based e-learning system
■ 150 nastavnih aktivnosti	■ 150 learning activities
■ 24 sata online nastave u živo	■ 24 hours of real-time communication online
■ iskusni lektori, stručnjaci za hrvatski kao ini jezik	■ experienced language instructors, specialists in Croatian as L2
■ interaktivan, komunikacijski i individualiziran pristup učenju jezika	■ an interactive, communicative and individual approach to language learning
■ mogućnost stipendije	■ the possibility of a scholarship

Pogledajte videopriloge o tečaju na mrežnoj stranici

Look at videos about the course at web page

www.matis.hr

Obavijesti i upisi

additional information and enrollment:

ecroatian@gmail.com

Piše: fra Šimun Šito Ćorić

s_coric@bluewin.ch

Ispraćaj kraljice Elizabete održan je u Westminster-skoj opatiji. Osiguravalo ga je 10.000 policajaca, a uz pogrebnu povorku bilo je stotine tisuća ljudi. Zatim je kraljičin lijes odvezen u dvorac Windsor gdje je pokopana u krugu obitelji. Neka joj Gospodin bude milostiv!

Ovo je prigoda da se prisjetimo često prešućivane patnje na ovom planetu koja je dolazila od te kraljevske obitelji i njihove zemlje. Među najopakijim društvenim sustavima i vlastodržcima u povijesti čovječanstva najdulje su trajali i najviše tuge i patnje na ovom planetu donijeli, uz robovlasništvo i kolonijalizam. Robovski društveni sustav počeo je na Istoku i Zapadu među Egipćanima, Grcima i Rimljanima na prijelazu iz 4. u 3. tisućljeće pr. Kr. Trajao je gotovo četiri tisuće godina. Robovlasništvo je u svome najgorem obliku oživjelo u 15. stoljeću. Tada je počela tijekom četiri stoljeća strašna masovna trgovina robljem. U isto to vrijeme u našem narodu donosila je slične muke turska okupacija koja se zadržala i duže od toga. Afroeuropsku trgovinu robljem započeli su Portugalci, a vrhunac je dostigla pod vodstvom Engleza koji su brodovima prevozili preko Atlantskog oceana golem broj Afrikanaca na plantaže pamuka i duhana u svojim američkim kolonijama. "Hvatanje crnih ptica" pravdali su "jer ih se tako odvodi iz beskrajne noći divljega barbarstva" u zagrljaj

Kraljica i slika koje nema

Ni Velika Britanija ni njezini vladari ni izdaleka nisu bili niti su ta slika koju su o sebi stvarali, "kao što nisu bili uzor u moralu, političkim, ljudskim i drugim vrijednostima kojima su se resili".

"nadmoćne uljudbe". Prema dokumentima iz 1839. samo na otoku Zanzibaru, tamo uz istočnu obalu Afrike, godišnje se prodavalo 40 000 do 45 000 robova. Evo jednoga od tisuća javnih engleskih oglasa iz toga vremena: "CRNCI NA PRODAJU! Pošiljka vrlo lijepih čvrstih muškaraca i žena u dobrom stanju i sposobnih odmah stupiti u službu, upravo uvezenih s afričke obale privjetrine brodom Dva brata. Uvjeti: pola u gotovu novcu ili proizvodima..."

Više od sedam milijuna Afrikanaca zarobljeno je i prevezeno samo u Ameriku iz Afrike, a prema engleskoj statistici, između 1701. i 1810. godine više od milijun Afrikanaca umrlo je od gušenja, bolesti ili izgladnelosti na putovanju preko Atlantika. Klasične kolonijalne sile bile su Španjolska, Portugal, Engleska, Nizozemska, Francuska, Belgija, SAD, Njemačka, Italija, Japan i carska Rusija. U početku se iz kolonija crpilo zlato, srebro, mirodije, ali s gospodarskim napretkom u 19. stoljeću nastala je sveopća pljačka i eksploatacija. Velika Britanija zauzela je toliko kolonija i njima se izrabljivanjem i ugnjetavanjem domorodačkog pučanstva toliko okoristila da je od kraja 16. do početka 18. stoljeća bila najveće carstvo u povijesti čovječanstva. Niz ratova koje je u 17. i 18. vodila za kolonije s Nizozemskom i Francuskom omogućio joj je da postane dominantna kolonijalna sila u Sjevernoj Americi i u Indiji. Još 1922. godine u tome Britanskom imperiju živjelo je oko 460 milijuna stanovnika, što je predstavljalo jednu petinu svjetske populacije i četvrtinu kopna na Zemlji. Tim

nasilnim načinom V. Britanija nametnula je snažan utjecaj na političkom, lingvističkom i kulturalnom polju. Ona je s drugim kolonijalnim silama konzervirala plemenske odnose iz prošlosti i sprječavala razvoj domorodačke kulture, nacije i državnosti. Tu ideologiju opravdavali su "donošenjem civilizacije". Samo su parništvo kolonijalnih sila bio je jedan od uzroka Prvog svjetskog rata te neriješanih odnosa i sukoba u mnogim područjima svijeta sve do danas.

Prešućuje se da su poznata književna imena pisala tekstove u svrhu koloni-

u njezinoj zemlji. Takva britanska nasilja trpjeli su milijuni žrtava više stoljeća sve do 60-ih godina 20. stoljeća, uključujući i Indiju s više od milijardu stanovnika, a čiji je predsjednik odbio doći kraljici na pokop. Britanski brutalni i krvavi zločini po svijetu, i prema nama Hrvatima, padaju u sjenu mita o toj kraljevskoj obitelji i kraljičinoj veličini koju Britanci svojom moćnom promidžbom forsiraju. Ni Velika Britanija ni njezini vladari ni izdaleka nisu bili niti su ta slika koju su o sebi stvarali, "kao što nisu bili uzor u moralu, političkim,

Afroeuropsku trgovinu robljem započeli su Portugalci, a vrhunac je dostigla pod vodstvom Engleza koji su brodovima prevozili preko Atlantskog oceana golem broj Afrikanaca na plantaže pamuka i duhana u svojim američkim kolonijama. "Hvatanje crnih ptica" pravdali su "jer ih se tako odvodi iz beskrajne noći divljega barbarstva" u zagrljaj "nadmoćne uljudbe".

ziranja domorodačkih naroda. Primjerice, *Oluja* W. Shakespearea ili *Srce tame* J. Conrada u učionicama koloniziranih zemalja širili su sve kulturne i rasne predrasude uz proklamirane "humanističke vrijednosti civilizirane Europe". Usmena narodna tradicija koloniziranih zemalja, bogata mitovima i znakovitim drevnim pričama, pritom se ciljano kao nevrijedna i zaostala zatirala, a dosta nje i nepovratno je uništeno.

Jedna kolegica sa Sveučilišta Carnegie Mellon, rođena u Nigeriji, napisala je da prezire kraljicu jer je nadzirala vladu koja je sponzorirala genocid

ljudskim i drugim vrijednostima kojima su se resili". Njihovi brojni vladari, a ne samo Henrik VIII., bili su javni ubojice nevinih. Glamurnost kraljičina pokopa bez stvarnog je pokrića, a interes za njega rezultat stoljećima nasilno stvaranoga kulta i mita jedne okrutne kolonijalne zemlje o sebi i o svojim vladarima. Ta što je drugo mogao napisati i bivši američki predsjednik Obama nego da ga je pri nekom susretu kraljica iznenadila "ne samo izgledom, nego i ponašanjem...", bila je vrlo ljubazna, ali također bez gluposti". Pametnom dosta! ■

VINKOVAČKI DRAGULJI TRADICIJSKE KULTURE

Glazbeno-scenskom priredbom "Ravnico, sva u klasju žita zlatnoga!", u Vinkovcima su sredinom rujna svečano otvorene 57. Vinkovačke jeseni, najveća europska manifestacija tradicijske kulture uz poruku gradonačelnika i predsjednika Organizacijskog odbora 57. Vinkovačkih jeseni Ivana Bosančića da Hrvatska obiluje iznimnim bogatstvom tradicijske kulture i običaja koju treba sačuvati za buduće naraštaje. Manifestacija je uspješno održana od 9. do 18. rujna pod geslom "Ravnico, sva u klasju žita zlatnoga!". Uz folklor, dio manifestacije bio je i opsežan kulturni, zabavni i sportski program koji je u grad na Bosutu ove godine privukao rekordnih 100.000 posjetitelja. Većina posjetitelja obožava najatraktivniji dio Vinkovačkih jeseni - Svečani mimohod sudionika uz reviju konjskih zaprega, kada Vinkovcima uz pjesmu i ples prolazi mnoštvo ljubitelja tradicijske kulture iz Hrvatske i njezina europskog susjedstva.

VARAŽDINSKE BAROKNE VEČERI

Svečanim koncertom Irish Baroque Orchestra u varaždinskoj katedrali započele su 23. rujna 52. Varaždinske barokne večeri na kojima je publika uživala u virtuoznim izvedbama i hrvatskih i irskih umjetnika. Ovogodišnji partner VBV-a je Irska. Ljubiteljima barokne glazbe dobrodošlicu je poželio gradonačelnik Neven Bosilj koji je istaknuo da su VBV najdugovječniji i najznačajniji festival rane glazbe u Europi. Ministrica kulture i medija RH Nina Obuljen Koržinek pohvalila je činjenicu da umjetnički ravnatelj festivala Davor Bobić redovito u program uvrsti vrsne hrvatske skladatelje. Nakon što je Irish Baroque Orchestra pod umjetničkim vodstvom dirigenta Toma Fostera i uz mezzosopranisticu Katie Bray izveo koncert pod nazivom "Dublin Connections", u Varaždinu je uslijedio višednevni koncertni program sve do 9. listopada, pruživši glazbenu poslasticu publici u 30-ak koncerata u Varaždinu, kao i u 15 drugih gradova u šest hrvatskih županija, a na kojima je nastupilo više od 500 umjetnika. U 17 dana VBV-a, uz koncerte, održan je i popratni program pod nazivom *Total Baroque* koji je uz izložbe, radionice i plesne nastupe imao i dobro posjećen Irish Corner na Kapucinskome trgu u Varaždinu.

ČAROBNI SVIJET LUTKARA

Međunarodni festival kazališta lutaka, 55. PIF, razveselio je male i velike ljubitelje scenske umjetnosti u Zagrebu od 16. do 22. rujna, tijekom kojega je u našem glavnom gradu gostovalo više od 150 lutkara iz 15 različitih kazališta i 10 zemalja svijeta. Osim kazališta iz Hrvatske, publici su se predstavila lutkarska kazališta iz Bosne i Hercegovine, Bugarske, Francuske, Italije, Izraela, Kanade, Poljske, Slovenije, Srbije i Španjolske. Dodjelom nagrada i izvedbom predstave "Priča bez kraja" osječkih studenata Akademije za umjetnost i kulturu tako je 22. rujna u Kulturnom centru Travno završen jubilarni 55. PIF. Festival su pratili i dječji i stručni žiri. Dječji žiri u sastavu Mia Dozan, Ana Magdić i Mila Magdić jednoglasno je donio odluku da se najboljom predstavom 55. PIF-a proglasi predstava "Posjetitelj" Kazališta lutaka Ljubljana iz Slovenije. Međunarodni stručni žiri u kojemu su bili Saša Latinović (Srbija), Edvard Edi Majaron (Slovenija) i Hrvoje Seršić (Hrvatska) najboljom je proglasio predstavu "Tihi Macbeth" kazališta La Fille du Laitier iz Montreala u Kanadi. Nagrada "Tibor Sekelj" za predstavu s najhumanijom porukom dodijeljena je kazalištu Mini teater iz Ljubljane za predstavu "Djevojčica sa šibicama".

MEMORIJA MOHO SLOJA

Nakon što je u travnju ove godine najveći hrvatski meteorolog i seizmolog, akademik Andrija Mohorovičić, u zagrebačkom parku Grič dobio svoj spomenik, otkrivanjem spomen-ploče u petak, 23. rujna, njegovu znanstvenom radu odano je još jedno međunarodno priznanje. Spomen-ploča otkrivena je u Zagrebu, u dvorištu nekadašnje zgrade meteorološkog opservatorija, koja je tako postala prvo *Povijesno mjesto Europskoga fizikalnog društva* u Hrvatskoj. Otkriće Moho sloja, odnosno Mohorovičićeva diskontinuiteta, svrstalo je znanstvenika Andriju Mohorovičića među najznačajnije prirodoslovne umove prve polovine 20. stoljeća i smatra se najvećim znanstvenim otkrićem do kojega je došao neki znanstvenik radeći u Hrvatskoj.

IZLOŽBA O HRVATSKIM SVECIMA I BLAŽENICIMA

U đakovačkome Spomen-muzeju biskupa J. J. Strossmayera otvorena je 22. rujna izložba "Hrvatski sveci i blaženici u našem narodu", splitske kiparice i slikarice Karin Grenc koja ih je oblikovala u različitim odbačenim komadima drveta – panju, odbačenoj kladi i slično. Ravnatelj Spomen-muzeja Tadija Crnjak rekao je da se u autoričinu samosvojnome umjetničkom izričaju ogleda duhovnost hrvatskih svetaca i blaženika. O izložbi je govorio Antun Sente, rektor Nacionalnog svetišta svetog Josipa iz Karlovca, odakle je prije 14 godina umjetnička ideja o našim svecima i blaženicima i potekla i to iz redova vjernika-laika. O svecima i blaženicima u hrvatskome narodu velečasni Sente govorio je opisivši njihov bogat život te istaknuvši kako su to osobe koje su svojim djelovanjem svijet učinile ljepšim i boljim.

AUTO MIRA PROKRSTARIO LIJEPOM NAŠOM

Čak 60 najprestižnijih svjetskih automobila poput *Lamborghinija*, *Bugattija*, *Paganija*, *Ferrarija* i Rimčeve *Nevere* predstavljeno je u Zagrebu ispred katedrale u sklopu manifestacije *Supercar Owners Circle Croatia 2022*. Na putovanje od gotovo 1000 kilometara Lijepom Našom početkom rujna krenulo je tako 60 vozača iz 22 zemlje, čija ukupna vrijednost voznog parka premašuje 1,156 milijardi kuna. Konvoj je prvoga rujanskog vikenda viđen od

Zagreba i Velike Gorice do Paga i Šibenika, nakon čega se vratio u glavni grad Hrvatske. Svoju premijeru u javnosti na ovoj priredbi imao je i takozvani "auto mira", rezultat suradnje SOC-a i tvrtke *Aston Martin*. Ovaj brzi automobil predvodio je poseban SOC konvoj inspiriran poznatim riječima Martina Luthera Kinga mlađeg: "Tama ne može istjerati tamu; to može samo svjetlost. Mržnja ne može istjerati mržnju; to može samo ljubav!" Inovator i poduzetnik Mate Rimac ponosan je što se *Bugatti* predstavio vlasničkim primjercima svakoga pojedinoga modernoga proizvodnog modela, uključujući *La Voiture Noire*, a bilo je tu i nekoliko modela marke *Centrodieci* i *Divo*. Rimac se SOC-ovu konvoju pridružio svojim proizvodnim primjerkom *Nevere*, javila je novinarka Ida Balog.

EP VATERPOLO: HRVATSKOJ ZLATO

Hrvatska muška vaterpolska reprezentacija osvojila je 10. rujna naslov europskoga prvaka, u finalu domaćega EP-a u Splitu svladala je Mađarsku s 10 - 9. Po tri gola za Hrvatsku postigli su Rino Burić i Konstantin Harkov, dva je dao Jerko Marinić Kragić, a po jedan Ivan Krapić i Andrija Bašić. Sja-jan je na hrvatskom голу s osam obrana bio Marko Bijač. Naša reprezentacija u grupi je pobijedila Francusku i Mal-tu, remizirala s Grčkom, u četvrtfinalu svladala Gruziju, a u polufinalu Italiju. Hrvatskoj reprezentaciji to je peta me-dalja s europskih prvenstava i drugo zlato, izboreno 2010. godine u Zagrebu.

HRVATSKA NA FINAL FOURU LIGE NACIJA

Hrvatski nogometaši plasirali su se na Final Four Lige nacija nakon što su 25. rujna u Beču svladali Austriju 3 - 1, a četiri dana ranije i Dansku u Zagrebu s 2 - 1. Hr-vatska je tako natjecanje završila s 13 bodova, jednim više od Danske te će od 14. do 18. lipnja iduće godine igrati na Final Four turniru. Uz Hrvatsku tamo će na-stupiti i Nizozemska, Italija i Španjolska. Strijelci su za našu reprezentaciju u Beču bili Modrić, Livaja i Lovren, a u Zagrebu Sosa i Majer.

EUROBASKET: PORAZ HRVATSKE U OSMINI FINALA

Hrvatska muška košarkaška repre-zentacija nije se uspjela plasirati u čet-vrtfinale EuroBasketa, uspješnija je u osmini finala u Berlinu 11. rujna bila Finska s 94 - 86. Hrvatska je tako tre-ći put zaredom ispala s EuroBasketa u osmini finala. Prethodno su naši ko-šarkaši u svojoj grupi pobijedili Ukraji-nu, Estoniju i Veliku Britaniju, a izgubili od Grčke i Italije. Španjolski košarkaši novi su prvaci Europe nakon što su u fi-nalnome susretu pobijedili Francusku.

JEDRENJE: STIPANOVIĆ I BILIĆ ŠREBRNI, FANTELE BRONČANI

Hrvatska jedriličarska posada Tonči Stipanović - Tudor Bilić osvojila je sre-brno odličje na Svjetskom prvenstvu klase Zvijezda u američkome Marble-headu. U ovoj drevnoj klasi, čije je prvo svjetsko prvenstvo održano prije toč-no 100 godina također u Marblehea-du, prošle godine u Kielu Stipanović i Tudor postali su svjetski viceprvaci, a ove godine i europski prvaci u Kopen-

LIGA PRVAKA: DINAMO POBIJEDIO CHELSEA

U susretu 1. kola E-skupine nogometne Lige prvaka Dinamo je na stadionu Maksimir 6. rujna, pred 20.607 gledatelja, pobijedio bivšega europskog i engleskog prvaka Chelsea 1 - 0. Tako su nogometaši zagrebačkoga kluba svoj osmi nastup u grupnoj fazi Lige prvaka otvorili na najbolji način, neočekivano svladavši favorizirani londonski klub. Pogodak odluke postigao je Mislav Oršić u 13. minuti. Tjedan dana kasnije "modri" su, u susretu 2. kola, na stadionu San Siro izgubili od Milana 1 - 3, a strijelac gola za Dinamo ponovno je bio Oršić. Podsjetimo, hrvatski prvak morao je proći tri kvalifikacijska kola (Shkupi, Ludogorec, Bodo/Glimt) kako bi osigurao mjesto među elitom europskoga nogometa. Idući nastup u "Champions League" Dinamo ima 5. listopada kad će gostovati kod RB Salzburga.

hagenu. Braća Mihovil i Šime Fantela osvojili su brončanu medalju na Svjetskome prvenstvu olimpijske jedriličarske klase 49er u kanadskome Halifaxu. Šimi i Mihovilu Fanteli ovo je druga svjetska medalja nakon što su iznenađujuće uzeli naslov svjetskih prvaka prije četiri godine u danskome Aarhusu. Šime Fantela je 2016. s Igorom Marenićem osvojio naslov olimpijskih pobjednika u klasi 470, a godinu dana kasnije odlučio je s mlađim bratom Mihovилом prijeći u klasu 49er.

DAVIS CUP: HRVATSKA U ČETVRTFINALU

Hrvatska teniska reprezentacija plasirala se na završni turnir Davis Cup natjecanja koji će se održati u Malagi od 22. do 27. studenoga, a Španjolska će joj biti suparnik u četvrtfinalu. U svojoj skupini A, koja se igrala u Bologni, Hrvatska je osvojila drugo mjesto, iza Italije, a ispred Švedske i Argentine.

SP VESLANJE: PREKINUT POBJEDNIČKI NIZ BRAĆE SINKOVIĆ, SESTRE JURKOVIĆ SJAJNE

Hrvatski veslači braća Valent i Martin Sinković zauzeli su četvrto mjesto u dvojcu na pariće na Svjetskome prvenstvu u češkim Račicama. Plasman u finale braća Sinković su osigurala zauzevši treće mjesto u svojoj polufinalnoj skupini čime su prekinuli niz od 43 uzastopne pobjede u dvojcu na pariće. Na istome natjecanju sjajne su bile sestre Ivana i Josipa Jurković koje su bile šeste u dvojcu bez kormilara, što je povijesni uspjeh za hrvatsko veslanje u ženskoj konkurenciji. Velolučanke su veliki uspjeh postigle plasmanom u finale, njihovo prvo seniorsko na velikim natjecanjima.

“... LIJEPA LI SI, ...”

U BLIZINI NAJVIŠEG VRHA PARKA PRIRODE
VRANSKO JEZERO (STANDARAC, 303 M.N.V.)
NALAZI SE NAJATRAKTIVNIJI VIDIKOVAC OVOGA
PODRUČJA – INFO CENTAR KAMENJAK, NA
VISINI OD OKO 283 METRA IZNAD MORA. U
PRVOM PLANU VRANSKO JEZERO, ZATIM KOPNO
IZMEĐU Pirovca i Pakoštana, TE OTOCI
ZADARSKOGA I ŠIBENSKOGA ARHIPELAGA, A
POGLED SEŽE I DO KORNATA.